

MALA KNJIŽNICA

ZVEZEK 8.

JANKO KERSNIK

**KMETSKE SLIKE
IN LJUDSKE POVESTI**

**Z uvodom in opombami priredil
prof. IVAN KOLAR**

LJUBLJANA 1937

ZALOŽBA TISKARNE MERKUR V LJUBLJANI

48586

Ponatis povesti z dovoljenjem pisateljevih dedičev

Prejeto od urada
za upravljanje imovine
upornikov

IN: 0300 2580

NATISNILA TISKARNA MERKUR V LJUBLJANI
PREDSTAVNIK OTMAR MIHALEK

Blagopokojnemu učitelju
vseučiliškemu profesorju
drju. IVANU PRIJATELJU
v hvaležen spomin

VSE PRAVICE PRIDRŽANE

Literarno pokolenje Janka Kersnika izhaja iz Levstikove, Stritarjeve in Jurčičeve generacije Mladoslavencev, ki so postavili nasproti utilitarizmu Staroslavencev v slovenski književnosti idejo o umetnosti kot samostojni vrednoti, ustvarili počenši s »Klasjem« (1866) tradicijo umetniške književnosti, uvedli v naše slovstvo realizem, v političnem življenju pa narodnostno politiko ob preobraževanju ljudstva v narod.

Naš realizem je v prvi dobi še ves mešan z romantiko. Zato ga imenujemo *romantični realizem* (1868 do 1880). Snov zajema sicer iz resničnega življenja, a izbira izjemnosti (originalnosti), osebe, kraje, čas in dogodke idealizira in jih zato pogosto postavlja v zgodovino, kjer ima fantazija večjo prostost, čustvenost pa v močnih in mnogokrat umetnih zapletljajih večji razmah. Neposredno »vsakdanje« življenje romantičnemu realistu še ni dovolj mikavno. Zajema sicer kmeškega človeka, domače slovenske obraze, a ga zanima bolj kmet v praznji kakor v delovni obleki, ali pa le v ljubki pokrajinski sliki, n. pr. pri košnji; tudi ga rad slika v borbi z gosposko, njegove napake zabrisuje s simpatijami do domačega človeka, njegove nesreče pa so krivi navadno samo drugi, tuji ljudje. Slovenska zgodovinska tvarina je dala romantičnemu pripovedniku široko oporo. (Jurčič! Tavčar je ostal tak romantični realist do konca.)

Realizem je reakcija proti romantiki, zato naravno odklanja njene bistvene sestavine in znake: snov iz zgodovine, življenje v plemiških dvorih in gradovih, kompozicijo dogodkov po tehniki »slučajev«, razkošnost

čustvenih doživljajev itd. Realizem v umetnosti stopa vzporedno z realizmom v znanosti, z razvojem realnih, prirodoslovnih ved, ne mara abstraktnih predmetov duhovnih ved, zanima ga neposredno, konkretno življenje. Realizem v književnosti sega globoko tudi v politično življenje. Predstavitelji realizma v literaturi se sami udeležujejo v vseh političnih in drugih javnih vprašanjih. Izobraževanje prodira svobodneje v širino ljudskih plasti, časopisje postaja ljudsko glasilo in tudi ljudstvo sodeluje pri javnih vprašanjih. Realisti v književnosti sodelujejo tudi pri časopisju in v politiki na vodilnih mestih. V časopisju se razvije podlistek (feljton, pri nas prvič), to je »*listek*« pod črto, ki loči gornjo, politično vsebino časopisa od spodnje, zabavne vsebine, povesti iz dneva za dan.

Tak živ realist je bil *Janko Kersnik*. V političnem glasilu Mladostencev »Slovenskem Narodu« se je razvil v sedemdesetih letih minulega stoletja v najaktualnejšega podlistkarja, satirika naših kulturnih in političnih razmer. Postal je sam aktiven politik, deželni poslanec in župan domače lukoviške občine. Z Jurčičem, Levcem in Tavčarjem je ustanovil (1881) in vodil glavno tedanje literarno glasilo »Ljubljanski Zvon«, pisal zanj družabne romane in povesti, zajete iz sodobnega političnega življenja podeželskega človeka, in v zadnji dobi prodril v pravo realistično podobo kmetijskih tipov v »*Kmetijskih slikah*« in *ljudskih povestih*.

V bistvu je Kersnik poetičen realist. Pojmoval je *poetični realizem* (1881—1895) nerazdružno z idealizmom; sam ga je razložil takole: »In kako mi razumemo ta idealizem? Slikati, opisovati vse, kakršno je vse v resnici, a vendar opisovati tó le tako in v takem vzporedu in v taki zvezi, da mora vzbujati estetično zadovoljenje, hrepenenje po nečem nedosežnem, skratka — da mora ustvarjati ideal v gledavcu, v čitatelju samem:

torej ne golo življenje — golo resnico sámo, ampak golo resnico pod zlato prozorno tančico idealizma.»

Obsoja pa »bolestno teženje« naturalistov, ki skušajo biti kolikor moči »izvirni, originalni« in je pri njih fantazija izgubila ideal. Zato Kersnik obžaluje »najvišje duhove«, velikana Tolstoja, »ki je znal kakor nihče spajati v prejšnjih delih divni idealizem s pravim, čistim realizmom«, zakaj »se je izpremenil čez noč v nagega naturalista, iz slikarja v fotografa, iz živega modrijana — v nerazumnega, tajnostnega moralista«. Kersnik se je torej otresel stare romantike, prav tako pa tudi odločno odklanja tedaj moderni naturalizem v slovstvu velikih evropskih narodov.

Kersnikov dom in rod

Kersnikov rod izhaja iz vasi Moste ob Završnici pod Stolom. Jankov praded je imel kmetijo, mlin in žago, po domače so mu rekli »Žagar«. »Pri Žagarju« je bil rojen znameniti pisatelj ded *Janez Krstnik Kersnik* (1783—1850), profesor fizike na ljubljanskem liceju, najvišjem tedanjem našem učnem zavodu. Kljub popolnoma nemškemu ustroju šole je znal buditi narodno zavest in domoljubje doraščajoče narodne inteligence. Njegova učenca sta bila tudi Čop in Prešeren. Po prvem dihu narodnopolitične svobode je začel l. 1848. predavati za širšo javnost »ločbe ali kemijo« prvi v materinem jeziku. Na liceju je služboval celih 43 let (1808—1850).

Njegov sin *Josip* je postal sodnik na Brdu pri Lukovici in se je poročil s sestro svojega tovariša, soslavnico brdskega gradu Berto pl. Höffernovo. Tako je izjemno postala graščina rodni dom slovenskemu pisatelju, potomcu iz Kersnikovega kmetškega rodu, ko se je sodniku Josipu Kersniku rodil 4. septembra 1852. sin

Janko, eden najpomembnejših pripovednikov v slovenskem realizmu.

Brdska graščina stoji na majhni vzpetini blizu Lukovice, nekaj minut od vélike ceste iz rimljanskih časov, ki pelje iz Ljubljane čez Trojane v Celje. Lukovica leži kraj potoka Radomlje ob spodnjih vratih znamenitega Črnega grabna, skozi katerega se vije cesta dalje na Trojane. Po pokrajini valovi gričevje od vzhodnih Kamniških ali Savinjskih planin na jug proti Savi. Visoko po gričevju so posejane kmetije in ob gorskih potokih mlini in žage, med vasmi pa idilično ležeči gradiči Krumperk (nekdaj sedež mogočnega Ravbarja, junaka slovenske narodne pesmi), Černelo, Čemšenik in Kolovec, dobro znan iz Jurčič-Kersnikovih »Rokovnjačev«.

Na Brdu je sedež okrajnega sodišča, notariata in davkarije, spodaj v Lukovici pa pošte, županstva in drugih manjših uradov, torej živo središče tako imenovane slovenske *trške in podeželske inteligence*: sodnikov, adjunktov, notarjev, davkarjev, kontrolorjev, učiteljev, poštarjev, pisarjev. V takem svetu je rastel Janko Kersnik med otroki uradnikov in slug. Njegova 60letna pestunja Urša je znala vse polno narodnih pesmi, pravljic, pripovedk, vraž in molitev ter je pripovedovala zgodbe včasih tako živo, da so se otrokom ob napetem poslušanju lasje ježili. Ko je bil Jankov oče prestavljen k ljubljanskemu okrajnemu sodišču (1855), se je preselila tudi vsa družina v Ljubljano.

Pisateljevo življenje

Gimnazijo je študiral Janko v šestdesetih letih minulega stoletja (1862—1870), v družabno, društveno, politično in literarno najbolj živahnem desetletju minulega stoletja. To je doba Narodnih čitalnic, doba dru-

štev, literarnih in političnih časopisov, ljudskih taborov in popolne zmage Mladoslavencev v kulturnem in političnem javnem življenju.

V razvoj gimnazijca Janka Kersnika je odločilno posegel njegov inštruktor *Fran Levec* s svojim izrednim vzgojiteljskim talentom. Poučeval ga je od tretje do šeste šole (1864—1867), nato je odšel na Dunaj študirat filozofijo, svojemu gojencu pa je ostal zvest mentor vse življenje. Od začetka sta skupno vodila mladoslovensko literarno glasilo *Ljubljanski Zvon*, in pod Levčevim uredništvom je prevzel Kersnik po zgodnji Jurčičevi smrti v »Zvonu« zapuščeno polje slovenskega pripovedništva. Z drjem. I. Prijateljem lahko rečemo: Levstik je rodil Jurčiča, Jurčič pa Kersnika.

Že kot tretješolec se je začel Kersnik poskušati v pesništvu, najprej v nemškem jeziku. Levec je našel njegovo domoljubno »Ode an den Triglav«. Potegnil ga je iz nemško usmerjenega duha tedanje sredine in šole, ga pomenljivo opomnil, češ da imajo Nemci že dovolj pesnikov, in naj zapoje rajši kaj slovenskega. Kersniku to ni bilo težko, ker je bil tudi v domačem jeziku dobro podkovan. Levec se mu je čudil, kako dobro je poznal slovensko slovstvo že tako zgodaj. Jenkove pesmi je znal do malega vse na pamet. Ravno naš Jenko in nemški Heine pa sta mu bila vzornika. Ljubil je njuno nežno liriko tudi v svojih pesmih, polnih občutja in domoljubnega razpoloženja. Kot šestošolec je videl svojo prvo natisnjeno pesem »Gomila« v *Slov. Glasniku* (1. oktobra 1866), v katerem je v naslednjih dveh letih objavil še druge (*Ljubav do doma*, *Slavec*, *Obraz*, *Roža in skala*, *Sred vodâ*, *Na tujem*, *Poleg Save*, *Sanje*).

Kot višješolec je stopil v prve vrste književnega gibanja in narodne prebuje med slovenskim dijaštvom. Živahno je sodeloval v književno-govorniškem svobodo-

miselnem dijaškem klubu, v šesti šoli je ustanovil dijaški rokopisni listič »Vejica« (1868), kot sedmošolec pa »Kres« (1869). Za Levcem je prevzel poverjenišтво za naročnike »Slovenskega Glasnika« in »Cvetja iz domačih in tujih logov«.

Vpliv »mladočeškega« pokreta je segal tudi do ljubljanskih gimnazijcev. Kersnik je paročil za najbolj vnete pristaše češke »narodne čepice« naravnost iz Prage. V tem živahnem dijaškem gibanju pa je sedmošolca Kersnika nenadoma zadela dolgotrajna disciplinarna preiskava zaradi demonstracij proti »turnarjem« na Jančah (23. maja 1869), čeprav Kersnika slučajno ni bilo zraven, a je bil šolski oblasti preveč znan kot vodilna osebnost med dijaštvom. Zato ga je oče vzel pred koncem leta iz šole in ga pridržal doma na Brdu. (Oče je bil tedaj v službi spet na Brdu.) Janko je dovršil naslednje leto osmo šolo kot eksternist; maturo je napravil s ponavljalnim izpitom iz latinščine jeseni (11. oktobra 1870) in se takoj napotil na Dunaj študirat pravo. Levec ga je vpeljal v Stritarjev literarni krožek, kjer je našel tudi Levstika in že starega prijatelja Jurčiča. Na Dunaju je ostal samo to leto, naslednja tri leta je študiral v Gradcu in kljub živahnemu udejstvovanju v društvenem življenju graških akademikov in v domači žurnalistiki dovršil študije z drugim državnim juridičnim izpitom točno po štirih letih (3. junija 1874).

Jeseni 1874 je stopil v službo pri finančni prokuraturi, a ker si tak živahni temperament ni mogel obetati kariere v državni službi, kar mu je tudi Jurčič odločno odsvetoval, se je čez tri leta odločil za notariat. Po očetovi smrti (1877) je stopil v notarsko prakso pri drju. Jerneju Zupancu v Ljubljani, prišel naslednje leto kot notarski substitut v svoj rojstni kraj, na Brdo, kjer je komaj 28 let star postal notar (1880). Prevzel je od matere polovico posestva in si ustvaril lasten družinski

dom. Leta 1883. je bil izvoljen za deželnega poslanca, leta 1885. tudi za župana domače občine lukoviške. Kandidirati so ga hoteli tudi za državnega poslanca, a tega ni maral sprejeti, pač pa se je potegoval za mesto deželnega glavarja kranjskega. To bi bil dosegel, če bi se uklonil Dunaju, a tega ni storil in je raje odklonil tudi visoko avstrijsko odlikovanje.

Zadnji dve leti je bolehal za jetiko v grlu. Zdravil se je pri prijatelju dr. Edvardu Šavniku v Kranju in nazadnje v Gleichenbergu blizu Gradca. Smrtno bolnega je pripeljala soproga Alojzija v Ljubljano in naslednji dan 28. julija 1897 je umrl na domu svojega tasta Luke Tavčarja. Mrtvega so prepeljali v rojstni kraj in ga pokopali tik brdskega gradu.

Podlistkar in kritik

V visokošolskih letih je dal Kersnik slovo mladostni liriki in objavil še zadnje pesmi v Stritarjevem »Zvonu« (1870, 1876—77). Trajne vrednosti nimajo. Zgodaj ga je zanimalo javno, politično življenje; bil je še študent v Gradcu, ko je stopil v politične boje kot *podlistkar* »Slov. Naroda«.

Leta 1873. so izzvale priprave za jesenske državno-zborske volitve prvi *kulturni boj* na Slovenskem. Spoprijeli sta se obe slovenski politični stranki (konservativni Staroslovenci in liberalni Mladoslavenci) za glavno načelo, ali naj gredo Slovenci na volitve za načela slovenskih političnih *taborov*, za *zedinjeno Slovenijo*, ali pa naj zataje narodni program in se priključijo nemški, vladni »državnopravni stranki« katoliških federalistov. Ti so postavili na prvo mesto verske interese, a nasprotno težnjam združenja Slovanov so branili nerazdeljivost kronovin, kar je bilo posebno škodljivo za

štajerske in koroške Slovence. »Novice« so napisale (21. maja 1873): »Kakega kandidata, priporočanega od liberalskih Slovencev centralnega odbora bomo pa se še bolj bali in ogibali, kakor pa nemčurjev.« — »Slovenski Narod« (24. septembra 1873) pa je vztrajal na načelu: »Ker je nam največ in najbolj in v prvi vrsti za slovensko narodnost, zato rajši vidimo, da je kakršen koli Slovenec voljen nego ustavak.« Pri volitvah v oktobru so dobili Slovenci le osem poslancev namesto dvanajst in tako doživeli tretji poraz, odkar so izgubili pri občinskih volitvah tri leta poprej (1870) Maribor in celó Ljubljano. Naslednje leto se je boj zaostril do cerkveno političnega vprašanja; v ta boj je posegla bolj akademska mladina, voditelji liberalne stranke pa so še zmerom skušali voditi »oportunsko« politiko, kar jim je že Stritar tako vehementno očital v znamenitih »Dunajskih sonetih«.

V ta prvi kulturni boj med Slovenci je posegel proti mračnjaštvu in za svobodno omiko slovenskega naroda mladi graški jurist Janko Kersnik s pestrimi serijami *satiričnih podlistkov*. V njih je pogumno izpovedal tudi svetovni nazor svoje generacije: znanstveni pozitivizem in evolucijsko naziranje o svetovnem dogajanju. Njegovi podlistki so »*brezobzirna kritika slovenske zaostalosti in pogumna izpoved svobodnega svetovnega napredka*«. S temi besedami jih postavlja dr. I. Prijatelj v eno vrsto s pogumnimi Stritarjevimi »Dunajskimi soneti«.

Mladoslavenska inteligenca je Kersnikove podlistke navdušeno sprejela, celo Levstik jih je pohvalil: »Naj piše to, kdor hoče, jaz ga ne poznam, a pisati *zna jako dobro*.« Znal je zgrabiti iz dnevnega političnega vrveža droben, toda aktualen dogodek, vplesti vanj osebe in osebe ter v kramljateljskem tonu satirično ošvrkniti napake našega kulturnega in političnega prizadevanja.

Še večjo intimnost kramljanja v podlistkih vzbuja oblika pisem s preprostimi šaljivimi naslovi. Njegovi »listki« kažejo naše javno življenje kakor dnevnik z duhovitimi glosami o najaktualnejših vprašanjih in dogodkih narodovega življenja. Podlistek je bil temperamentnemu Kersniku posebno všeč, ker »... tu doli pod črto veljajo drugi zakoni, druge postave nego tam gori nad črto; tu doli se človek rad smeje, tem rajši, ako ima nad črto povoda dovolj jeziti se ali jokati. Seveda — smeh tu doli pa onega, komur velja, bolj boli in peče, nego tisoč resnih in krepkih udarcev tam gori, in kdor je tako naiven, da se ne prime starega, vedno veljavnega in koristnega pravila, da je treba „z volkovi tuliti“, ako človek med nje pade, tisti je tem bolj — smešen.« Podlistkom je dajal šaljive naslove in tudi podpisoval se je s šaljivimi psevdonimi (Bolhober, Pèr, Baptista in Ana Baptista, alias Pèr i. dr.).

Prvi podlistek je objavil pod naslovom »*Muhasta pisma*« (S. N. 17. maja 1873). Udaril je po dunajski državni in ljubljanski deželni vladi zaradi zaščite nemškutarjev in Nemcev ter ostro prijel kranjskega deželnega predsednika Aleksandra Auersperga. S pismom vred je bila tudi vsa številka »Naroda« zaplenjena. Drugo »*Muhasto pismo*« je pa zaplenil že kar urednik Jurčič sam, ker je pač videl, da se ne more bosti z bikom, in je nasvetoval Kersniku, naj se loti kake »nedolžneje reči«. Kersnik je storil tako in posegel v načelni boj mladoslovenske liberalne stranke proti konservativni Bleiweis-Costovi stranki Staroslovencev, ki se je tedaj družila z »državnopravno stranko« (Rechtspartei). Tedensko je pošiljal »*Nedeljska pisma*« (15. junija do 12. oktobra 1873), polna satire na Bleiweisa, Costo, monsignorja L. Jerana, Karla Kluna, literarnega zgodovinarja Josipa Marna, renegata Karla Dežmana in druge. To leto na jesen so bile državnozborske volitve. Kersnik

se je boril za čisto narodno politiko proti vsakršni zvezi z nemško »državnopravno stranko«. Posebno trdo je prijel Bleiweisa in njegovega »političnega sinu« doktorja Etbina H. Costo, ki je bil po rodu Nemec in v mladih letih svobodomislec, a se je zaradi politične kariere prelevil v Slovenca in pobožnjaka; bil pa je izredno nadarjen, delaven in tudi ambiciozen. Kersnik ga zbada z imenom »gospod Klečeplaz doktor E. H. Costa« in mu naravnost očita hinavstvo, kakor že Stritar v »Dunajskih sonetih«. Šali se iz Jeranove priderije v »Zgodnji Danici« in ne prizanaša ozkosrčnosti Slovenske Matice pod Costovim vodstvom. Govori pa tudi o načelnem, česar so se aktivni politiki Mladoslavencev izogibali zaradi iskanja kompromisnih zvez s konservativno stranko, in pogumno izpoveduje svobodomiselni svetovni nazor mladega pokolenja.

»Pisma iz Gradca« (1873—74) obravnavajo splošnejša vprašanja in gmotno stanje slovenskega dijaštva v tujih mestih. — Eno samo pismo »Od Mure« (1874) je zopet zoper Costo.

Izredno sarkastična so »Postna premišljevanja« (1874) zoper stolnega kaplana Kluna in vso konservativno politiko, priostreno v načelen verskopolitični boj, ki je izzval dolgo vrsto člankov z brezobzirnimi, strastnimi napadi med obema političnima taboroma. *Kulturni boj* je tu dosegel svoj vrhunec.

To leto je Kersnik v Gradcu končal študije in nastopil v Ljubljani prvo službo. Jurčičev in Levčev prijateljski krog ga je pritegnil v Dramatično društvo in Kersnik je s svojo veliko agilnostjo zbudil živahnejše delovanje slovenskega, tedaj še na pol diletantskega gledališkega odra. Kot stalen »Narodov« gledališki kritik je v štirih letih vzgojil igravce in občinstvo, da so dosegli lepo umetniško višino v tehniki in vsebini gledaliških predstav. Pisal je dosledno nepristranske, ostre

kritike kljub zameram in pritožbam. Skušal je ustvariti kakor v literaturi tudi na odru — realizem.

Po prvem, zaradi cenzure ponesrečenem »Muhastem pismu« je Kersnika zmerom bolj mikala leposlovna proza. V Gradcu je napisal črtico, šaljivo zgodbo o zaljubljenem poetu Jaroslavu Podgolovškem: »*Nadepoln*« (1873). V Ljubljani pa je za nekaj let skoraj popolnoma odložil satirični politični listek in se v krogu Dramatičnega društva spet zbližal z umetnostjo. Črtice v leposlovnih listkih teh let so še sentimentalne, naivno šaljive, zabavne: slika iz dijaškega življenja »*Corpus iuris*« (napisana že v Gradcu, objavljena 1874), ciklus črtic »*Raztreseni listi*«, »*Na starega leta dan*«, »*Pomlad*«, žalostna zgodba o tržaškem rejencu »*Bojanov Matejka*« ter »*Mokra poezija*«. Vmes je napisal tudi nekaj aktualnih člankov: »*Naši sodniki*«, »*Prvi sad*«, »*Izjava čeških poslancev*«, »*Signum temporis*«, »*Pomagajte kmetu!*« — »*Barbarizem v slovenskih krajevnih imenih*« meri proti škodljivim izrastkom germanizacije, ki sega preko šol in uradov celo v pačenje krajevnih in osebnih lastnih imen v uradnem imeniku. Navaja nekaj kurioznih primerov: Potočarska vas — Pototschendorf, Javorje — Afriach, Za Brdom — Sawerdam, Zavratac — Sauratz, Družinska vas — Gesindeldorf, Sinja gorica — Schweinsdorf i. dr. (1875).

V ta leta sega tudi prvi njegov roman »*Na Žerinjah*« (1876). Napisal ga je v svojem 24. letu, ko je vplival nanj še romantični realizem nemških družinskih listov, ki jih je še od doma dobro poznal. Take so osebe podeželske plemiške družbe, častniki, slikarji, zapletek ljubavne zgodbe, zabave, pokopana sreča, skrivnostno razkritje v dnevniku in podobno. Nekaj podobnosti ima tudi z osebami v Jurčičevem »Desetem bratu« in »Cvetu in sadu«. V celoti se kažejo vplivi knjižnih vzorcev močnejše kakor slikanje po živih modelih in lastnem

doživljanju; tega mu sicer že po vzgoji ni manjkalo v slikanju družbe in izobražene družabne konverzacije. V tem in v karakterizaciji izobraženega ženstva in v mojstrskem slikanju prirode je pa prekosil že zdaj svoja domača vzornika Levstika in Jurčiča. Roman je izšel v Jurčičevi »Slovenski knjižnici«.

Kersnik je doživljal v teh letih popoln preobrat. Doraščal je v moža, izbral si je končno svoj pravi poklic, notariat, in se pripravljaj, da si ustvari svoj lastni dom. Prebolel je tudi borbo z romantiko sentimentalnega mladostnega razpoloženja, kolikor ga je še oklepalo pod Stritarjevim vplivom zapoznalo svetobolje. V obnovljenem Stritarjevem »Zvonu« je objavil še nekaj pesmi iz prejšnjih let, v javnem predavanju v Narodni čitavnici (1877) »o poeziji in kulturi« pa je določno izpovedal svoj realizem nasproti Stritarjevemu romantičnemu idealizmu in svetobolju. Njemu svet ni »solzna dolina«, temveč ga pojmuje v njegovem naravnem razvoju: »rojstvo, življenje in smrt so nujno presnavljanje« v večnem razvoju, po vedno enakih naravnih zakonih. Pripoveduje, »kako je vzela slovo duhteča, pa sedaj že ovenela romantika, kako se je sam udušil oni čisti idealizem, ki je pred malo deceniji še edini prevladoval poezijo. Naš cilj ni več idealističen... treba je spoznati svet v njegovi objektivnosti, in kakor je bila prej vera in mitologija podlaga slovstva, tako bo odslej in je deloma že samo znanost (vednost) prava in edina podlaga literarnemu razvitku. Les extrêmes se touchent — na idealizem je prišel realizem.« — Poezijo priznava kot najglavnejši del umetnosti, »to je umetnost, ki predstavlja lepe ideale ali vzore z besedo in ki ima zato največje polje, mnogo večje, kakor ga imajo barve ali črte, in je najstarejša, stara kakor človeški govor in ravno zato najbolj kozmopolitična, čeprav je v svojih posameznih delih navidezno vklenjena v spone onega

jezika, kateri jo je rodil, a je povsod doma, kjer se čuje človeški jezik.« — Naslednje leto je objavil to predavanje v »Slov. Narodu« pod naslovom »*Razvoj svetovne poezije*«.

To je bila izpoved one mlajše generacije, ki je imela kmalu za tem prevzeti od Stritarja vodstvo literarnega glasila v svoje roke. Po tem predavanju je Kersnik utihnil za javnost skoraj štiri leta in študiral. Napraviti je moral še tri izpite, preden je definitivno dosegel notariat (1880). Uredil je z materjo posest na Brdu in si ustvaril lasten dom. V teh letih je priredil z Jurčičem le veseloigro »*Berite Novice!*« (za Bleiweisovo 70letnico) in za »Slov. Narod« napisal podlistek »*Sprehod v Slatino*« (1879). V leposlovje ga je spet potegnila šele Jurčičeva smrt (1881). Dovršil je v 1. letniku »Ljubljanskega Zvona« Jurčičeve nedokončane »*Rokovnjače*« od 12. poglavja do konca tako mojstrsko, da ni čutiti spremembe v zgodbi, karakteristiki oseb ali v jeziku. Res je Jurčiču največ on sam pomagal zbirati gradivo in je bil o vsem poučen, a brez enakorodnega talenta bi kljub temu dela ne zmogel.

Ker je po poklicu in kot politik stal sredi javnega življenja, se je še zmerom rad vračal k satirično-političnim listkom. V petih pismih »*Stricu v Ameriko*« (1882) obdeluje Filipa Haderlapa, ki je v »Ljudskem Glasu« v »Jezikoslovnih pismih« razlagal, da imamo v slovenščini 29 samoglasnikov in 21 soglasnikov, za kar potrebujemo kar 50 črk. Kersnik jih imenuje posmehljivo »nahaderlipelapovane črke«. Sponaša mu tudi pisavo in izreko »l«-a. (Njegovo pisavo persiflira v Prešernovih verzih: »Strune, mivo se gvasite, mivo pesmica žavuj!«) Mnogo posega tudi v polemiko okrog Gregorčičevih poezij, posebno proti Janku Pajku zaradi dlakocepske ocene v »Kresu«, Gregorčič pa je tu Kersniku pomagal z »*literarno basnijo: Pajek*«.

Kersnik je veljal za najboljšega podlistkarja svoje dobe in je to tudi v resnici bil. Epigonov je imel veliko. Njegov vrstnik in podlistkar Anton Kos-Cestnikov je šaljivo predlagal celó, naj se osnuje zadruga »Narodovih« feljtonistov iz trinajstih sotrudnikov, in dostavil: »Gospod Bolhofer bode po mojem nasvetu per acclamationem imenovan knezom naše feljtonske zadruge, zato bo pa on obenem zadružni poeta in nam bo vsako svoje pismo do strica v Ameriko moral zarobiti s pesmico.«

V politiki se je Kersnik pridružil v tem času zmernejši struji Šukljetrovih »elastikarjev«, ki so podpisali Taaffejevo vlado, nekoliko prijaznejšo Slovincem. Proti nasprotni struji »narodnih radikalcev« je nameril v Šukljetrovem »Ljubljanskem listu« ciklus 13 listkov »*Vieux Saxe*« (1884). V njih smeši radikalne politike in časnikarje: drja. Val. Zarnika, Ivana Hribarja, drja. I. Tavčarja (tedaj urednika »Slovana«) ter »Slovanovega« sotrudnika Vatroslava Holza-Prostoslava Kretanova zaradi diletantizma v popisovanju potovanja v dopisih »Križem domovine«. Nadaljevanje teh podlistkov so »*Snežene muhe*«; zanimiva je med temi travestija Prešernove »Nove pisarije«, s katero meri na spor med radikalc in elastikarji. S temi podlistki je Kersnik zaključil drugo serijo svojih političnih listkov in pisem in jih ni več pisal, razen malo pred smrtjo kratke »*Mušice*« (1895), objavljene med dnevnimi novicami »Slov. Naroda«, ko je spet sodeloval v Hribarjevi in Tavčarjevi politiki. Še zmerom pa je posegal v javna vprašanja z načelnimi članki in kritikami.

V kritiki izpoveduje ista načela, kakor jih je prvi postavil Slovincem Stritar: umetnost je gospa, ne dekla. Kersnik postavlja proti Mahničju še ostrejše načelo: »umetniki hodijo svojo pot — filozofi, estetiki in kritiki pa za njimi, kakor ^{moji} ačomi za telesi; oni ustvarjajo, upodabljajo, ti pa režejo in raziskujejo ter hočejo, da

morajo biti umetniki taki, kakor jim vele oni na podlagi svojih preparatov, umetniki pa le gredo dalje in le dalje, gnani od nedoumnega genija.« Svoje nazore brani odločno, a odklanja fanatizem in postavlja načelo »noblesse oblige« kot sveto geslo in se je po njem tudi ravnal, za kar ga je usposabljala njegova resnična izobrazba z bogatim obzorjem.

Pripovednik

Z rojstvom »Ljubljanskega Zvona« se odpira pot novi literarni struji, *poetičnemu realizmu*, za katerega je Kersnik dorasel v družabnem romanu in še bolj v kmetški povesti, kolikor ga ni motila naglica v mnogostranski zaposlenosti, zaradi česar pogosto zaide v zabavni ton. V povesti »*Lutski ljudje*« (1882) zajema še podobno snov, kakor jo poznamo iz romana »Na Žerinjah«, vsebinsko pa že jasneje razloči socialno, versko in narodnostno nasprotje med slovenskim kmetom in nemško zemljiško gospodo ter samozavest slovenskega inteligenta (tu umetnika) nasproti nemškemu plemiču.

Novela »*Gospod Janez*« (1884) je dušeslovna podoba dveh značajev. Sodnik Peter je nesrečen zaradi prevare v ljubezni ter ne razume, kako more živeti njegov prijatelj župnik, gospod Janez, tako zadovoljno. Ta pa mu odvrne: srečen si tedaj, ako se moreš odreči strastem, in to je mogoče.

V povesti in romanu dosega Kersnik že močno »dosledni realizem«. Izogiba se izjemnosti, išče le tipičnosti. Njegovi junaki živijo kjer koli, a jih lahko najdeš povsod, ker so *tipi*. Tudi sam jih tako predstavlja čitatelju. V humoreski »*Dohtar Konec in njegov konj*« (1889) zavrača čitatelja šaljivo, naj ne išče konkretnih individualnih predmetov v opisanih primerih: »Zani-

mivo ni niti z zgodovinskega niti z leposlovnega, ni s statističnega ni s kulturnega ali medicinskega stališča, kje leži *Kolibja vas*, v kateri je že kakega dobrega pol leta mladi dohtar *Konec* zdravil pokvarjene želodce občanom in sosedom, uravnaval jim zlomljene kosti in rebra ter šival zevajoče rane po glavah in licih. Zanimivo ni, ker morda nihče izmed častitih čitateljev ne pozna dohtarja *Konca* niti *Kolibje vasi*; ako bi bil pa kdo tako silno radoveden in bi trdeč, da morata ta dva na vsak način nekje eksistirati, vendarle venomer iskal in brskal, kje je in kdo je, naj si misli, da sta tam, kjer biva on sam. *Saj ljudje, konji in vasi so si v večjih potezah povsod enaki.*«

Pisatelju je bil tak »zagovor« celó skoraj potreben, ker je čitatelj res marsikdaj našel opisane obraze »tam, kjer biva on sam«, in včasih spoznal tudi — samega sebe, pisatelju pa zato zameril:

»Skoro vselej, kadar sem napisal skromno povest, se mi je pripetilo, da je bil po nji razžaljen ta ali oni. Ko sem nekoč risal veselega, dobrovoljnega duhovnika, so dejali, da ščujem proti veri, da sem sam brezverec in da ne mislim o duhovskem stanu tako, kakor mi je misliti; drugič sem opisal osamelega učitelja, kako životari in strada v pogorski vasi, in reklo se je, da zasmejujem učiteljski stan; tretjič sem skušal naslikati sodnika, ki sodi pravičnega in nepravičnega kmeta, in dejali so, da dajem duška svojim osebnim mržnjam; potem sem govoril o davkarju in zdravniku in tudi tu se je ponavljalo, da prvega ne maram zaradi davkov, drugega pa — no, Bog ga vedi — menda, ker sem prezdrav! Samo ko sem govoril o kmetu, in četudi o najslabšem, so vsi stanovi molčali in tudi kmet sam — saj morda ni čital mojega spisa, ali pa ni bil toliko samoljuben, da bi bil v vsakem kmetu videl samega sebe. In vendar sem imel vselej pošteno voljo govoriti in slikati le

resnico, risati človeka v njegovem dejanju in življenju, bodisi grof ali prosjak, svečenik ali potepin.« (»Mamon«, L. Z. 1891.)

Take očitke pisatelju so povzročali tipični dogodki povestnih junakov z določenim poklicem in v popolnoma realnem kraju. Kraje slika Kersnik prav po naravi z vso okolico (hribe, doline, potoke, ceste, sosednje kraje), mnogokrat celo s pravim zemljepisnim imenom (n. pr. kar dvojne Znojile), pa tudi pod izmišljenim imenom je naslikal kraj in pokrajino tako živo, da je čitatelj mogel spoznati kraj v realni pokrajini.

Večino snovi, dogodkov in oseb je zajel iz svojega domačega kraja Lukovice z glavnim sedežem uradov na Brdu in vso pokrajino mengeškega polja, véliko cesto skozi Črni graben, gradove in kmetiška naselja po hribih bližnje in daljne okolice. Kot poslanec in župan je bil sam osrednja osebnost domačega okraja. Naravno ga je posebno zanimalo politično življenje trške inteligence v tedanji živahni čitalniški dobi. Pravo *kulturno-zgodovinsko* sliko živahne čitalniške dobe hranita romana »*Cýklamen*« (1883) in tega nadaljevanje »*Agitator*« (1885) z vsemi zanimivimi posebnostmi družabnega, kulturnega in političnega življenja onega časa, krajev in ljudi, pravo duhovno podobo podeželske inteligence. V ospredju se giblje boj med konservativci in nemškutarji in liberalci. Osrednja oseba je politik in advokat dr. Hrast v Borju (Lukovici!). V glavnem dejanju slika, kako se prebujajo v narodno mlačni in deloma nemškutarsko vzgojeni inteligenci slovenska narodna zavest. — Človeško podobo podeželske inteligence je naslikal v povesti »*Jara gospôda*« (1893). V ostrih potezih kaže družbeno mizerijo trške družbe (uradnikov, trgovcev, krčmarjev), kako se izgublja v duševnem brezdelju po gostilniških krožkih ob pijači in kvartanju, ob spletkah v družbi in društvih.

Iz življenja na gradovih je zajeta povest »*Rošlin in Vrjanko*« (1889), zgrajena po motivu enakoimenske narodne pesmi, vmes pa slika iz naroda izločene izobrazbe, kako filistrsko rešujejo narodovo usodo: »Ni je rešitve, ni je nadeje za nas...«

Po poklicu in v politiki zvezan s kmetovo usodo je prodril Kersnik najbolj izmed vseh vrstnikov v neposredno življenje slovenskega kmeta. Spoznal je kmetске značaje z resničnimi vrlinami in napakami. Brez sentimentalnih simpatij do domačega slovenskega kmeta je pokazal njegove konflikte in nesreče ne več iz nasprotja z drugimi stanovi (kakor je to delal Jurčič), ampak iz vzrokov, ki izvirajo iz kmetovega lastnega življenja. Kmet mu ni simbol dobrega človeka, v njem vidi obče človeške napake in poleg dobrih tudi grde značaje prav tako kakor kje drugje. V povesti »*Testament*« (1887) slika v glavni osebi (Topolščaku) pohlep po denarju, nepoštenost in zakrknjenost.

Po vsebini in zgradbi najboljša Kersnikova povest pa je »*Očetov greh*« (1894). Snov je zajeta iz gruntarskega in kajžarskega življenja. Gruntarjev sin Janez Kačon snubi Kajžarjevo hčer, Lukčevo Heleno. Zaradi pohlepnosti po bogastvu in na zahtevo staršev, naj se gruntar ne ženi s kajžarskim dekletom, zapusti mladi Kačon zapeljanega dekleta in zataji celo s krivo prisego lastnega otroka. Ta brezsrčnost se maščuje na njem in njegovih otrocih.

V posebnem ciklu »*Kmetske slike*« (L. Z. 1882 do 1891) je plastično orisal celo galerijo kmetских tipov. Pokazal je kmetски rod, kako živi in umira, dela in trpi, kako je »*trd in mehak, surov in nežen, krepak in zdelan, samogolten in dobrosrčen, dober in slab — kakor si ga ogledaš*«. Takšen je tudi stari Planjavec in njegov rod v črtici »*Kmetska smrt*«; vse življenje mu je naravno in tudi na smrt se pripravi tako mirno, kakor bi legel spat.

Iz enakomernega vaškega življenja zajema Kersnik drobne družinske zgodbe v kmetski hiši, kjer zdaj pa zdaj zavalovi kak močnejši vtisk, ljubezenska zgodba, tiha tragika zapuščenih mater in sirot: »Ponkrčev oča«. Še iz Stritarjevih časov je ohranil tudi pri Kersniku privlačnost romantični motiv o rejencih in rejenkah: »*Rejenčeva osveta*« (rejenec hlapec Andrej); »*Rojenica*« (Jurčevima je umrl sin edinec, na starost si vzameta v hišo rejenko); »*V zemljiški knjigi*« (rejenka Adelajda); »*Mohoričev Tone*« (rejenka Cilja). — Črtica »*Mačkova očeta*« drastično kaže tragiko preužitkarjev. »*Otroški dohtar*« ima tudi motiv možitve med bogatim gruntom in kajžarsko revščino, idejno pa je satira na birokratizem mladega sodnika. Črtica »*Mamon*« zajema (iz sodnih aktov) tragično življenje skopuha. Zabavne in zabavljive so *humoreske* (1889—1892): »Dva adjunkta«, »*Nova železnica*« (pogost motiv v malomeščanskih povestih in tudi burkah), »Dohtar Konec in njegov konj« in »Kolesarjeva snubitev«.

Posebej ljudstvu namenjene in prav zanj napisane povesti za pouk in zabavo je objavljaj tudi Kersnik v publikacijah Družbe sv. Mohorja. V njih smeši neumni ponos preprostega človeka, ki se pravda za prazno besedičenje zaradi priimka »šema«, pa bi pri tem zapravil tudi ves grunt: »Za čast«. Uči ljubezni do domovine in hvaležnosti do staršev: »*Rejenčeva osveta*«. Drastično pa razkriva sleparstvo in posledice vražarstva. Taka ljudska povest je »*Kako je stari Molek tatu iskal*«, poleg Erjavčeve »Ni vse zlato, kar se sveti« najboljša poučna povest v vsem našem slovstvu. V naslednji literarni generaciji je najmarkantnejši tak ljudski pripovednik z zdravim zrnjem za vzgajanje *Fran S. Finžgar*.

Pretresljiva je zgodba »*Znojilčevega Marka božja pot*«. Marko, nekoliko slaboumen in zato zapostavljan otrok, je zdoma ušel na božjo pot, domov grede pa je

zašel v drugo vas, ki se je prav tako imenovala Znojile, kakor njegov domači kraj. Boter ga je končno našel in odvedel domov. Saj sem bil na Znojilah, je modroval Marko, boter pa ga je zavrnil, češ, ali misliš, da so samo ene Znojile na svetu? — »Samo ene!« je odgovoril Marko nedolžno in ni vedel, da je izrekel veliko resnico: dom je samo eden! — To povest je zajel pisatelj po resničnem dogodku.

V kmetских povestih, slikah in ljudskih povestih je dosegel Kersnikov realizem svoj vrh. Z njimi je Kersnik ustvaril v našem slovstvu resničnejšo podobo slovenskega kmeta in vzorno realistično povest.

Kersnikov jezik in slog

V študiji o jeziku naših pripovednikov ugotavlja jezikoslovec dr. A. Breznik (Dis. 1925), da je bil Kersnik v začetnih spisih (1873—76) odvisen od Jurčičevega časnikarskega pripovednega jezika, kasneje pa da se je v vsaki novi povesti vidno bližal živemu jeziku ljudstva in izobražencev in v zadnjih povestih (»Testament«, »Jara gospôda«, »Očetov greh«) pisal že tako svež jezik, da se je bližal oni stopnji, na kateri je pripovedni jezik našel Ivan Cankar.

Časnikarski jezik iz dnevnika »Slov. Naroda« moti naravno in preprosto govorico kmetских ljudi v Kersnikovih povestih. Kersniku je pač manjkalo dobre jezikovne šole ravno v onih prvih letih podlistkov. Živel je v Gradcu, od doma je še čutil močan vpliv nemških revij, v slovenski književnosti pa je bila ravno v teh letih popolna suša, imeli nismo nobene revije, razen Trstenjak-Pajkove »Zore«, ki pa taki nalogi itak ni ustrezala. Šele v ljubljanski družbi Dramatičnega društva je našel pravi — živi vir občevalnega jezika meščanske

družbe in ga tako sijajno stilistično izoblikoval, da je posekal vse svoje predhodnike. Enako je našel najbolj pravi vir kmetiškega jezika šele takrat, ko se je za stalno usidral v kmetiskem svetu kot notar na svojem rojstnem Brdu. Blagodejno je pa nanj vplival tudi Fran Levec, jezikovno in estetsko izobraženi urednik »Ljubljanskega Zvona«, kjer je Kersnik v drugi dobi svojega pisateljevanja največ sodeloval.

Pravi realist mora dobro opazovati neposredno življenje in ne sme mu uiti ravno oni najmočnejši izrazni faktor — jezik njegovih resničnih ljudi. Nazorno vidimo ravno pri Kersniku še drugo psihološko zanimivost: slikal je vnanje dogodke; v psihološko globino svojih junakov se navadno ni podajal. Tak je tudi jezik: iz govorice zajema le splošno znani besedni zaklad, jezik kmetov dobro zadene, a ne uporablja dialektičnih posebnosti, ki bi bile pa neizogibno potrebne pri slikanju intimnejše duševnosti povestnih junakov.

Prireditelj.

Slovstvo

KNJIŽEVNE IZDAJE KERSNIKOVIH DEL: 1. *Na Žerinjah*, izviren roman, izšel v (Jurčičevi) »Slovenski knjižnici« 1876. 4. zvezek. — 2. »*Berite Novice!*«, vesela igra v 1 dejanju. Spisala J. K(ersnik) in J. J(určič), izdala »Slovenska Taliја«, 44. a zvezek, 1879. — 3. *Rokovnjači*, historičen roman. Spisala Josip Jurčič in Janko Kersnik. Ponatis iz Ljubljanskega Zvona, 1882. — 4. Janka Kersnika *Zbrani spisi*, uredil dr. Vladimir Levec I. in II., dr. Ivan Prijatelj pa III., IV. in V. zvezek. I. zv.: *Cyklamen in Agitator* (1901); II. zv.: *Na Žerinjah, Lutrski ljudje, Testament* (1902); III. zv.: *Rošlin in Vrjanko, Jara gospoda, Očetov greh* (1904); IV. zv.: *Gospod Janez, Kmetске slike, Povesti za ljudstvo* (1905); V. zv.: *Pesmi, »Berite Novice!«, Leposlovni in politični listki* (1907). — 5. *Izbrani spisi za mladino*, priredila F. Erjavc in P. Flerè, z risbami okrasil A. G. Kos, 1924. — V zbirki Tisk. zadruga »Prosveti in zabavi« je priredil dr. I. Prijatelj: 6. *Cyklamen* (1924) — 7. *Agitator* (1924) —

8. *Testament* (1927). — 9. *Dramatiziral je Testament* v dramo s 4 dejanji Ivan Rozman, 2., popravljene natis izdala Zvezna knjigarna (1923). — 10. Snov »*Rokovnjačev*« je porabil za ljudsko igro Fran Govekar (3 izdaje: 1899, 1904, 1918). — 11. *Prevodi*. Mnogo spisov je prevedenih v srbohrvaščino, češčino in nemščino, n. pr. Cyklamen v vse te 3 jezike, v nemščino celó dvakrat (1885 in 1901), v češčino pa l. 1924. (Květ noci svetojanské). *Agitator* v češčini (1923) in srbohrvaščini. V nemščino so Kersnika prevajali Zofka Kvedrova, dr. Fran Vidic in Anton Funtek.

SLOVSTVO O KERSNIKU: *Dr. I. Tavčar:* nekrolog v Slov. Narodu 29. julija 1897 — *Vlad. Levec:* nekrolog v Slov. Narodu 7. in 9. avgusta 1897 — *Fran Levec:* Kersnik. Prijateljski spomini, v Lj. Zvonu 1897 — *Dr. Fran Zbašnik:* Spomini na J. K., v Lj. Zvonu 1898 — *Dr. Fran Vidic* v Ilustriranem narodnem kalendarju 1898. — Najpomembnejša in najobsežnejša pa je monografija *drja. Ivana Prijatelja: Janko Kersnik, njega delo in doba:* I. zvezek (1910, 256 strani) Leta mladosti in učenja; II. in III. zvezek (1914, 644 strani) Novelist in politik. (Kulturno in političnozgodovinska študija tedanje dobe.) — *Glaserjeva* ter *Grafenauerjeva* Zgodovina slovenskega slovstva. — *F. Erjavec* in *P. Flerè:* Življenjepis v uvodu »Izbranih spisov za mladino« (1924). — *Dr. Anton Breznik* v študiji »Jezik naših pripovednikov« (Dom in svet, 1925: 5. Kersnik). — *Dr. Ivan Grafenauer* v Slov. biografskem leksikonu I. knjiga, 445—452. — »Življenje in svet« 24. julija 1937: *S. Bunc:* Literarna slika ob 40letnici njegove smrti; — *Ivan Koštiál:* O Kersnikovem jeziku; — *Dr. Anton Debeljak:* J. K. in narodna obramba (»Naša pesem«).

M a č k o v a o č e t a

Poznal sem oba, starega Mačka namreč in sina njegovega.

Prvi tedaj še ni bil za »starega« pri hiši, in akoravno je njegov štiridesetletni sin tudi že imel velikega sina, so dejali ljudje vendarle samo staremu »Mačkov oče«, in stoprav ko je zatisnil oči, je dobil sin ta častni priimek, ki bo prešel tudi na vnuka, kakor majorat, šele tedaj, ko bo sedanji »stari« pokopan gori pri podružnici Sv. Miklavža.

Maček je naš sosed in gotovo je malo dni v letu, da bi na izprehodu ne šel mimo njegove lesene, neznatne hiše. In morebiti je minilo že dvajset let, ko sem korakal tam s svojo prvo pipo in ponosno pihal sivi dim v čisti pomladanski zrak. To je bil pomenljiv korak do moževske emancipacije in bil sem si ga popolnoma v svesti, kajti do tedaj si s smotko ali pipo nisem upal drugam nego v temno goščo, kjer ni bilo nevarnosti, da bi me kdo srečal ali videl. Pa tudi stari Mačkov oče je to zapazil v veliko mojo zadovoljnost, ker do tedaj se ni bil nikdar zmenil zame in me je menda le pipa v njegovih očeh tako povzdignila. Danes je bil ves drug. Ko sem prihajal mimo, je stal mož kakor navadno sredi male tratine med cesto in hišo, bosopet, opravljen pa v star, raztrgan in umazan kožuh; roke je sklepal na hrbtu.

»Dober dan, gospod!« je dejal in raztegnil čudno svoje lice v kolikor moči prijazen smehljaj.

Odzdravil sem ves osupel, kajti do tistega trenutka še nisva bila izpregovorila med seboj besede, akoravno me je on poznal, kar sem bil na svetu, in jaz njega, kar sem pomnil.

»Malo tobaka mi boste dali, če ga imate kaj odveč,« je nadaljeval starec.

Ponudil sem ga ves vesel, da je mož zapazil ta novi moj korak v življenje. Napolnil si je svojo drobno pipico, poleg tega pa še stisnil nekoliko tobaka v pest ter mi vrnil mehur.

»Lepo vreme bomo imeli — za travo, za seno bo dobro,« je dejal, ozirajoč se po obnebu.

Hotel sem odgovoriti, a starec mi je obrnil hrbet in s kratkim »z Bogom, gospod« koracal proti svoji bajti.

Ta prizor se je ponavljal čestokrat, kadar me je ugledal stari Maček s pipo v ustih. Vselej je vpraševal po tobaku, vselej je govoril o vremenu; če je pa videl, da ne pušim, me je pustil v miru in niti pozdravil me ni.

Tedaj je bil mož še gospodar malega svojega posestva; imel je edinega sina, a tudi ta je bil oženjen in je z ženo in s svojim že šestnajstletnim sinom kmetoval na očetovem posestvu. Le enkrat v letu se je tem ljudem dobro godilo, pred pustom namreč, ko so zaklali prašiča; sicer so pa stradali, in če so že pred sv. Jakobom iz novine kuhali zjutraj, opoldne in zvečer ječmenov sok, niso imeli zanj druge zabele nego z vodo pomešano kozje mleko. Med seboj tudi niso bili prijazni in marsikaterikrat je nastal kreg v hiši, ker stari ni hotel dati gospodarstva sinu.

Nekega dne sem jaz prvi ogovoril starega: »No, oče, boste li večno gospodarili? Čas je, da si odpočijete!«

»Počil si bom, kadar me tja gor poneso,« je zavrnil mož; »bajte pa ne dam! Zdaj imamo vsaj sok, četudi neslan in brez zabele — potem pa še tega ne bo.«

Nekaj let pozneje — prebil sem zopet počitnice doma — so mi pravili, da je stari Maček vendarle izročil svoje posestvo sinu in si izgovoril, kakor je to običajno, živež in stanovanje.

Ko sem prišel mimo njegovega doma, je stal kakor vselej na tratini pred hišo, bosopet in opravljen z znanim raztrganim kožuhom.

»Dober dan, gospod! Malo tobaka mi boste dali,« me je ogovoril kakor prej vselej.

»Kako se vam godi, oče — sedaj, ko ste za starega?« sem ga vprašal s smehom.

»Sedaj še dobro!« je dejal tudi veselo; »lepo vreme bomo imeli, dobro žito! Ječmen lepo kaže.«

Po teh besedah je odšel zopet proti hiši.

In zopet je minilo nekoliko let, da nisem bil dalj časa doma. Okoli božiča nekoč se mi je nudila prilika, prebiti tam nekoliko dni, in to priliko sem porabil; a na starega Mačka nisem mislil in tudi nihče domačih mi ga ni vzel v misel. Zvečer pred mojim odhodom pa pride starikava babnica iz vasi k meni s prošnjo, naj vendar obiščem Mačkovega očeta, ki baje ne bo več okreval. Šel sem takoj z njo, a kako sem se čudil, ko me je vedla mimo njegovega doma do drugega sosesa.

»Ni li več pri sinu?« sem vprašal ženo, ki je bila prišla pome.

»Oh, že dolgo ne! Kregali in topli so se in tožili! Potem je pa stari šel iz hiše!«

Našel sem starega v tesni sobici pri sosedovih, ležečega v borni postelji. Uvidel sem takoj, da gre h koncu z njim.

Stisnil mi je roko in s slabim glasom dejal: »Ej, gospod, tobaka ne morem več, tobaka! Pa tule ležim; še doma ne smem, ne morem umreti! In umrl pa bom — kmalu — jesti tudi ne morem, le pil bi malo vina, dobrega, pa nimam denarja!«

»Poslal vam bom vina.«

»Ej, gospod, hvala! Saj tudi ne vem, če ga bom mogel piti. Pa tudi ne prosim zanj — saj vas nisem nikoli drugega prosil kakor malo tobaka — ej, prosil pa nisem, prosil, če sem tudi stradal!«

»Česa pa želite, oče?«

»Prècej vam povem. Slab sem, pa težko govorim! Pa vedite, gospod, pri sinu imam še zaostali živež in poboljšek za pol leta — dvajset goldinarjev imam tam — pa tabuliran sem za ta živež — dajte mi teh dvajset goldinarjev in terjajte jih pri sinu, pri Jurju! Saj ne bo mogel plačati, terjajte ga in tožite in s posestva ga spravite tega — prokletega sina!«

Starcu so se iskrile oči in sklonil se je v postelji na pol kvišku. Pretreslo me je to divje sovraštvo, ki je donelo iz njegovih besed.

»Kaj hočete s temi dvajsetimi goldinarji?« sem vprašal po kratkem molku.

»Vseeno! Za pogreb, za maše, ali pa temule, ki me zdaj redi, vseeno — le mladi jih ne sme imeti. Saj si ne more pomagati — berač bo, berač naj bo, če ga spravimo iz bajte!«

»Odpustite mu,« sem dejal poluglasno, skoraj boječe tej divji, nebrzdani strasti nasproti, ki se mi je tu javila.

»Nikdar — nikdar!« je sopihal starec. »Saj sem zmeraj dejal, da mu ne dam kajže, pa pregovorili so me in sedaj je tako! Pa čakajte — oh, vi boste še učakali! Če drugi ne — sin njegov ga bo vrgel iz bajte na cesto, kakor on mene! Oj, zakaj mu nisem stopil na vrat, ko se je rodil!«

Onemogel je pal nazaj.

»Pa tistih dvajset goldinarjev? Mi jih boste li dali?« je vprašal čez nekoliko časa s slabim glasom.

»Saj jih ne potrebujete, oče! Izročite to terjatev sosedu, ki vas sedaj redi! — za odškodovanje, ali kakor hočete!«

»Bom!«

Poklicali smo še potrebni priči in stari Maček je napravil oporoko ter imenoval soseda Matevža dedičem svojega imenja — one vsote dvajsetih goldinarjev.

»In prècej jih mora plačati, prècej; če ne — naj ga toži in rubi; — slišiš Matevžek! — le zarubi ga prècej!« —

Ko sem odrinil drugi dan od doma, je že zvonilo gori pri Sv. Miklavžu staremu Mačku; umrl je, ne da bi bil odpustil sinu.

Minilo je za tem dokaj let, da me ni bilo domov, in tudi onega strastnega starca in sinu njegovega se nisem spominjal; saj o zadnjem nisem nikdar ničesar čul. Ko me je pa usoda čez nekaj let stalno umestila v domačem kraju, so se mi tu vzbujali s starimi znanci vred zopet mladostni spomini.

Tudi Mačkovega očeta — sedanjega namreč — sem videl. Bil je takšen kot njegov rajni. Postajal je na tratini pred kajžo, navadno bosopet in vedno raztrgan, in če sem prišel mimo, me je prosil tobaka in govoril o vremenu. Časih je bil pa tudi siten, namreč kadar se je žganja napil; in to je bila slabost, ki je rajni oče ni poznal.

Nekoč sem ga bil povprašal: »Kaj pa je s tistim dolgom, ki so ga oče pustili Matevžku?«

»Ej, gospod, plačati sem ga moral! Pa sem drugod zato dolg naredil! Ej, gospod, oče so bili poredni, ej, poredni!«

»Kaj pa vi, ali boste večno gospodarili? Sina oženite, če ne vam bo prestar!«

»Tega pa ne — gospod! Sedaj imam še sok, četudi brez zabele, — in časih malo žganja; — potem pa nič — nič!«

Lansko leto pa so ga bili vendar pregovorili, da je oženil sina in mu izročil borni imetek — sebi in ženi pa izgovoril živež pri mladih.

»Ej, gospod, navsezadnje mora biti,« je dejal, kakor bi se zaradi svoje nedoslednosti hotel izgovarjati; »in fant je priden, saj bo lepo ravnal z mano.« — »Pa kaj,« je pristavil čez nekoliko časa, »dolgo tako ne bom — star sem, star, in dobro se mi ni nikoli godilo na svetu.«

Tako je govoril lani.

A ni dolgo tega, ko je prisopihal k meni ves opraskan po obrazu in s cestnim blatom ometan.

»Pomagajte mi, gospod, če ne me bo ubil ta vrag« — je kričal.

»Kdo?«

»Sin, ej, kaj sin — vrag je to, prokleti! Takega me je naredil, — tepel in po cesti valjal!«

Starec je škripal z zobmi ter trkal s pestjo ob prsi. Izkušal sem ga pomiriti, a zaman. Naposled sem postal nejevoljen.

»Kako je bilo pa z vašim očetom?« sem vzkliknil.

»Z mojim?« je dejal mož počasi; »ej, oče so bili pa poredni!«

Povesil je glavo in odšel, ne da bi izpregovoril besedico več.

Domov se ni vrnil, ampak k sosedu je šel, k mlademu Matevžku, in tam hiral v jezi in sovraštvu do svojega sina. Tožil ga je, a sodbe ni učakal.

Danes mu zvoní gori pri podružnici Sv. Miklavža in jutri ga bodo zagrebli v rjavo prst tam blizu njegovega starega.

„O t r o š k i d o h t a r“

Stari Molek je bil varuh mladoletne Zlatarjeve Mane. Opravljal je ta posel že blizu osemnajst let v svoje in nadvarstvenega oblastva zadovoljstvo, in gotovo ni bilo mimo njega dvajset milj naokoli skrbnejšega in vestnejšega jeroba. Njemu ta opravek tudi ni bil neprijeten. Mana je bila izpolnila komaj prvo leto svoje dobe, ko sta ji pomrla roditelja, drug za drugim v malo tednih; bližnjih sorodnikov ni bilo in nadvarstveno sodišče je izročilo otroka Molku, bližnjemu sosedu Zlatarjevih, lepo posestvo pa je šlo na dolge obroke v zakup.

Molek ni imel svojih otrok; zato sta on in žena njegova radostno vzela Manico v svojo oskrbo; še rajši pa se je mož lotil varuštva, ker je imel gospodariti sedaj dvoje posestev, najlepših v vsi fari: in oboje je bilo nezadolženo. Zlatarjevo mu tudi ni povzročevalo posebnih skrbi in potov; vsako leto je pobral zakupnino, plačal davke in drugo danj, popravil nekoliko pri poslopih na Zlatarjevini, prebitek, ki je bil še vedno velik, nesel v hranilnico, knjižico pa potem izročil sodišču.

»Ta bo imela kàj v roke vzeti!« je dejal sleherno leto vrnivši se iz urada, in tudi kadar je ob praznikih zvečer sedel v vaški krčmi, se je rad pobahal, kako množi Maničino imetje. Da ji bo on sam tudi svoje imetje izročil ob svojem času, tega ni zinil nikdar, toda vedel je to vsakdo.

Tako so potekala leta in Molek se je neko nedeljo popoldne kar čudom začudil, ko je stoječ pred hišo in vžigajoč pipo zrl za varovanko svojo, ki je stekla praznično opravljena mimo njega od doma navzdol po stezi; pri fari je že zvonilo in deklica je hitela, da ne bi mudila. Temu se starec ni čudil, nego visoki vitki

postavi, ki je sedaj izginila pod klancem njegovim očem, in obrnivši se k materi, stoječi z belim predpasnikom v vratih, je dejal počasi:

»Ti, naša Mana je pa res zrastla!«

»I kaj bi ne? Devetnajsto bo že izpolnila!«

»Glej, glej — kako teko leta!«

Stari ni bil nikdar gostobeseden, zato menda je bil s to opazko ves pogovor končan. Mati je sedla na klop pred vežo, on pa je korakal počasi proti kozelcū in potem dalje po izorátnikih med njivami ter tipal pšenično in ječmenovo klasje na desni in levi, češ, bo li težko letos in koliko ga bo. Lehak veter je zibal žito in iz dolgega razora se je oglašal samotni prepeljak s poznim spevom.

Popoldanski nauk v cerkvi je bil že minil, ko je Molek po svojem sprehodu postal nekoliko nad cesto, po kateri so prihajali ljudje od farne vasi. Na to stran jih sploh ni šlo mnogo. Med njim in cesto je stala visoka drenova meja, obrastla z divjim hmeljem, tako da ni bilo moči videti skozi njo. Stari pa tudi ni bil radoveden, kdo hodi po cesti, nego je pazno ogledoval mlado črnico, ki jo je spomladi vcepil. Tudi glasen smeh, ki mu je zazvenel zdajci na uho, ga ni motil, akoravno je takoj spoznal, da je Maničin.

A sedaj je utihnilo tam doli. Konec njive, tam kjer je bila preseka v meji, tam se je od občinske ceste ločila steza proti Molkovemu domu. In Mane le ni bilo še videti po stezi.

Stari je sedaj nekaj slišal. Vedel ni takoj, kaj je bilo to, a iz davno minulih časov mu je moral biti znan ta glas — tako je v naglici ugibal — a zatem je čul še kratek razgovor:

»No — pusti me!« je velela deklica.

»Si li huda?« je vprašal moški glas.

»Huda!«

A dalje s ceste na stezo, izza meje vendar še ni prišla.

»Jezna ne smeš biti!« je ponovil oni.

»Ako ne boš več —«

»Nikdar več!«

Sedaj je bilo nekoliko trenutkov zopet vse tiho.

»Kaj pa danes teden — v nedeljo — ali prideš?«

»Ne vem — ako me pusté!«

»Počakal te bom!«

»Pa če naju ljudje vidijo?«

»Kdo naju bo videl?«

»Glej, tam doli prihajata Kolarjevi?«

»Z Bogom!«

»Z Bogom!«

In vtem je bila deklica skokoma na stezi ter je hitela proti domu. Niti ozrla se ni, in ko bi se, bi bila ugledala očeta varuha, kako je stal poleg črnice ter roke tiščal v ozka žepa, iz mrzle pipe pa siloma vlekel zrak, da so se mu globoke jame kazale po suhem licu.

»Kdo je pa ta — cigan?« je zagodrnjal čez nekoliko časa in urno, kolikor mu je bilo moči, stopil na cesto.

A po njem ni bilo niti sledu, obe Kolarjevi, žena in hči zadnjega njegovega soseda, sta prišli počasi mimo.

»Ti pa doma stražiš, Molek!« je dejala stara.

»Stražim, stražim!« je mrmral oni in se vrnil proti domu.

Tam ni črhnul besedice o tem, kar je videl in čul; tudi ženi ni razodel ničesar. Ali jezilo ga je silno; najbolj pa to, da ni vedel, kdo je oni, ki se z njim peča Mana! Mana, ki bo imela dva grunta in pa gotovega denarja kakor nobena daleč naokoli, kateri ni primerneža ženina najti pet ur hoda! No, čakaj, temu treba konca!

V nedeljo popoldne je šla deklica zopet v cerkev, stari pa oprezovat. A sreča mu ni bila mila. Mana je

prišla s spremljevalcem iz cerkve, pa ta je šel le do tja, kjer se je pričejala drenova meja; tam se je poslovil ter krenil na drugo stran. Molek ga ni mogel spoznati in je imel vrhu svoje nejevolje še veliko skrb, da bi ga deklica ne ugledala, stoječega za grmovjem. Ves večer in vso noč se je srdil, ponoči celo nekolikokrat vstal in šel k oknu poslušat, ni li čuti kaj nenavadnega. Drugega dne se je hipoma ustavil pred Mano — sama sta bila v veži — ter vprašal osorno:

»Ti, dekle, kdo pa te spremljuje iz cerkve?«

Mani bi bil skoraj zdrknil na tla vrč, ki ga je imela v roki, a bilo je nekaj v nji, kar jo je osrčevalo, neko čustvo samostalnosti, ali neka zavest, da ni domača in da je to le varuh njen, ki stoji pred njo. Zardela je sicer, a vendar rekla odločno:

»Kdo pač? Včeraj je šel Pečanov z menoj!«

»In včeraj teden?«

»Tudi on!«

»Pa kateri — Pečanov?«

»Pavle!«

»Da bi te zlomek! Ta berač, ta pritepenec! Kaj pa ima, da gleda za teboj? In ti? Da se moreš takemu rokovnjaču obešati?«

»Zakaj ne? Ali ni kovač? Dober kovač? Dosti si prisluži in bi lahko še več...«

»Kovač — pa no, tvoj grunt? Si li prismojena?«

»Zakaj ne? Tisti mlinček z dvema kamnoma, ki je doli v grabnu in pri mojem gruntu — tisti mlin se izlahka prestroji v fužino.«

»Hoho! Tako daleč sta že? To ti je vtepel v glavo! No le čakaj, deklina! Ni jaz, ni ti, ni tvoj kovač — mi ne bomo govorili; le čakaj — dohtar, otroški dohtar bo govoril; ta je nad menoj in nad teboj! Le počakaj, še danes pojdem k sodišču, naravnost k njemu! Zlomek vendar!«

Srdito je zaloputnil duri in pustil deklico samo, katero je minil že ves pogum pri zadnji varuhovi grožnji.

Otroški dohtar! To je bil tisti čudni, skrivnostni velmož, ki je čuval nad njo izza mladih let, odkar so ji pomrli roditelji; to je bil tisti strah, s katerim jo je ukrotil jerob, kadar je bila razposajena, to je bil oni, pred katerim se je brezpogojno klanjal tudi njen varuh, stari Molek!

Do sedaj ji nikdar niti na misel ni prišlo, da bi utegnil otroški dohtar kaj oporekati njeni ljubezni, in to ljubezen je nosila že dolgo, malone vse leto v svojem srcu — a sedaj so jo varuhove besede silno preplašile. Nikdar ga še ni videla, tega otroškega dohtarja, in dasi je Molek nekolikokrat pripovedoval, da je stari umrl in da je prišel drugi v sodišče, in pozneje tudi o tem in še o drugem, ki sta se vrstila na onem imenitnem mestu, in da je sedaj zopet nov dohtar tam — vendar si ni mogla poosebljevati tega pojma ni tako, ni drugače, nego videla je v njem le neko skrivno, silno moč, ki je kakor neizogibna usoda velevala z njo in z njenim imetjem. Da ni imela pravega zaupanja do njega, je popolno umevno, in tudi tedaj, ko je stopil Molek praznično opravljen in s klobukom na glavi iz sobe, jo je silil skriven strah, da bi zaklicala za njim: »Oče, ne, ne — vrnite se!« — A prirojena trmoglavost ji je branila.

Molek se je vrnil pozno na večer in jako dobre volje. Namenjen je bil v prvi svoji jezi iti kar k sodniku v urad. A tja je bilo dve uri hoda, in po prvi uri je bil starec jel premišljevati, ali ni morda neumno hoditi tja zaradi take malenkosti in če morda še vse ni tako, kakor si on domišlja; pol ure pozneje je sklenil, da ne pojde v urad, in ker je ta sklep storil v obližju krčme, je krenil vanjo ter pil do večera.

Doma ni zinil o otroškem dohtarju, češ, saj je deklina že dovolj strah, a če še kaj opazim, potem bom govoril.

Mana pa je varuhovo molčanje drugače tolmačila. Menila je, da ni ničesar opravil in je postala pogumnejša.

Nasledek je bil ta, da sta se kakih štirinajst dni pozneje oglasila Pečanov Pavle in njegov oče, oba lepo praznično opravljena, pri Molkovih in sta slovesno snubila Mano.

Molek je izprva gledal srdito kakor maček, ki se je ujel v dihurjevo past, toda koncem se je prav dostojno in prav po lisičje izvil iz nastavljene zanke.

»Na meni ni!« je rekel polagoma; »na meni ni! O tem bo komisija odločala, otroški dohtar — ta ima dovoliti! Pa — imaš li kaj — fantè — imaš kaj?«

»Delati znam, in dobra kovačija bi se naredila tam doli, fužinica — in sto goldinarjev imam shranjenih!« je dejal Pavle pogumno!

»Hm, hm, ne vem — če ne bo premalo! No, pa če vama je prav, pa pojdimo tja v komisijo k sodišču — precej jutri, če hočeta; bomo povprašali!«

Sedeli so še skupaj, pa vse je bilo tako leseno, tesno, okorno — beseda ni prišla v pravi tok. Otroški dohtar je visel nad vsemi. Izkušeni Molek se je sicer na tihem hudobno muzal, a drugim je bila misel na sodišče silo neprijetna.

Drugo dopoldne so stali vsi štirje, ženin in nevesta, Molek in Pečan pred mladim, bledoličnim sodnikom, ki je bil šele pred nekoliko tedni nastopil svojo službo. Molek je prvi zastavil govor:

»Tale bi se rada možila!«

»Vi ste pa njen varuh?«

»Sem!«

»Ali ima kaj gotovine?«

»Ima, ima!«

»Čujte vi« — se obrne sodnik k pisarju, »prinesite mi tisti akt.«

Prelistkal in prečital je naglo, kar je bilo treba, ter smehljaje dejal:

»A, ta je pa bogata! Lep grunt, nič dolga in še toliko gotovega. To pa to; koliko si pa stara, ti deklica?«

»Devetnajst let!« deje ona; sedaj je bila sila pogumna, saj ta otroški dohtar ni bil bogve kakov strah, to je bil navaden gosposki človek, ne posebno brdak — že goršega je videla, a grd pa tudi ne.

»Kaj pa ženin? Koliko imaš —?«

»Sto goldinarjev!«

»Ká-á-j! Sto goldinarjev! Pa na takov grunt, v tako imetje? Ste li neumni — ljudje?«

»Nisem li pravil!« je pritrdil zadovoljno Molek.

»Pa jaz sem kovač; s tem dovolj zaslužim;« oporeka Pavle ves rdeč v lice.

»Kovač! Haha! Kovač ni za grunt; pojdi, pojdi, fant, ta je bosa. In ne bo kruha iz te moke. Saj nimaš ničesar, to vse ni nič za takov grunt!«

Molčali so vsi; tesno jim je bilo pri srcu, edini Molek se je veselil na skrivnem.

»Tako je, tako, gospod dohtar; jaz sem to že doma pravil!«

»In vi tudi niste zadovoljni s tem, da se ta dva vzameta?«

»Hm, hm, kako bom zadovoljen, ker nič ni — nič — pravim.«

»Kaj vraga pa hodite sem mene nadlegovat, menite li, da nimam drugega opravila, nego vaše neumnosti poslušati?«

Sodnik je bil osoren bolj in bolj.

A Mana je imela še vedno nekoliko poguma.

»Gospod,« je rekla potihoma, »pa jaz bi ga vendar vzela. Saj imava dosti oba!«

»A, ti ga imaš rada?«

Mana si je z robcem zakrila pol obraza.

»Nu, če ga imaš rada, pa ga imej — jaz ti ne branim! Toda jemala ga ne boš, dokler nima več denarja,« se je smejal cinično sodnik. »Tu je postava, postava! Mi moramo za mladoletnike skrbeti, da ne zapravljajo imetja, in ti ga hočeš kar stran vreči! To ni nič! No — sedaj ste pa opravili!«

S tem je bilo v resnici opravljeno.

Šli so sicer vsi skupaj v krčmo in Molek je dajal za vino; pa pili so izpočetka prisiljeno, toda ne dolgo. Počasi se je vsem omajal jezik: Molek se je bahal dobrovoljno, da je vse to prej vedel, stari Pečan je malo vinjen zmajeval z glavo, mlada dva pa sta sedela drug poleg drugega in šepetala.

»Kaj nama mari za to!« je dejal Pavle.

»Kaj meni mari!« je potrdila ona.

»Bova pa čakala!« je menil on.

»Saj lahko čakava!«

In tako so odšli vsi zadovoljni domov.

*

Okoli božiča pa je hodil Molek silno potr t krog svojih poslopij. Pred malo dnevi stoprav je bil odnesel novo vsoto iz zakupnine za Zlatarjevino k sodišču ter doma veselo pripovedoval, da bo Mana lahko kmalu kakega graščaka jemala, toliko ima že prihranjenega. Menil se ni za to, da je deklrica povabila oči in da je žena njegova molče gledala vstran. Tudi ni vprašal po vzrokih temu vedenju, nego je dalje pripovedoval, kako je sodišče zadovoljno z njegovim skrbnim varstvom.

A nekoliko dni pozneje mu je sosed Kolar zasadil eno. Kakova je bila v svoji izvirnosti, nam ni znano,

a še tisti večer je Molek silo razjarjen zavpil na svojo ženo: »Zlomek — kaj pa je z Mano?«

Ko starka ni odgovorila, nego prav na kratko zmajala rame in glavo, je udaril starec z vso močjo koščene svoje pesti ob mizo in kričal: »Torej, kaj — tacega sem privaroval! Oh — kaj tacega! Oh — zlomek! Še tebe bi nabil, dasi te nisem še nikoli! Tako paziš, tako varuješ! No, pa le čakaj — ti in tvoja —! Jutri pojdem k dohtarju — potem se pa pripravita — ti in ta deklina!«

Sedaj pa je bilo tudi starki dovolj!

»Kaj vpiješ in razsajaš nad menoj! Nisi li sam kriv vsega? Kaj si pa govoril tedaj pred sodnikom, da tudi ti nisi zadovoljen, da bi se ta dva jemala, sedaj pa imaš, sedaj se bosta pač morala vzeti.«

Molek je malodušno povetil glavo.

»Kaj — jaz sem kriv? Postava je taka, zakon je tak, je dejal otroški dohtar, da berač ne sme na dober grunt, da je treba imetek hraniti varovancem; — zakaj bi bil torej jaz kriv?«

»Zato, ker si pritrdil! O ti si pravi, o ti si dober jerob!«

To je bilo pa odveč.

Molek je pobral kožuh, ki je ležal na klopi poleg njega — klobuk je imel že itak na glavi — in ušel iz sobe venkaj v mrzlo zimsko noč, v sneg in burjo, ki je ostro piskala okrog ogla.

Drugi dan je bil že navsezgodaj pri sodišču. Čakal je dolgo, da je prišel sodnik, in takoj se ga je lotil ter razodel, kaj mu teži srce.

Otroški dohtar se je smejal.

»Tu ne moremo ničesar pomagati!« je dejal na lahko; »kar je, to je! A močiti se vendar ne sme. Tako bogato dekle ne sme berača jemati; hočete li, da bom jaz plačeval, če se vse zapravi? Mi moramo skrbeti, da

se imetje ohrani, in to je po mojem mnenju mogoče le, ako ima ženin tudi denar. Vse drugo ni nič! Jaz ne morem in ne smem dovoliti možitve.«

»Saj jaz tudi tako pravim,« je trdil Molek, »pa ta sramota?«

»A, kaj to! To nas tu pri sodišču ne briga. Vi storite svojo dolžnost kot varuh, če onega tožite za očetovstvo.«

»Tega pa ne! Dosti imam, da ni treba beračev tožiti!« je godrnjal Molek.

»Kakor hočete! A možiti se ne sme. Naj čaka, da bo polnoletna, potem pa naj se moži, kakor hoče! A sedaj ne; jaz ne bom plačeval!«

Danes zadovoljnost Molkova ni bila obila. Doma ni izpregovoril z nikomer, nego je hodil okoli, kakor smo že omenili, več dni silno potr. Pozneje, v predpustu mu je nekolikrat šinilo v glavo, da bi še enkrat stopil k sodišču; a zavrgel je tudi to. Kajti navadil se je bil polagoma misli na neizogibno sramoto, ki je visela nad njegovo hišo, na drugi strani pa je prevladovala sebičnost, da berača ne vzame na Zlatarjev grunt in na — svojega. Saj je tudi to bogastvo kdaj hotel pustiti Mani.

Majnik je bil zopet tu z vsem svojim krasom. Drenova meja doli nad občinsko cesto se je bleščala v svojem cvetju kakor zlato in roji čebel so šumeli po nji; tudi črnica nad mejo je gnala krepke vejice, in na njivi, raztegnjeni po lahko nagnjenem brdu, so se zibale poludorastle ržene bilke. Na oni strani pa je zopet vsak večer donel enozvoki klic prepeljakov.

Doma pri Molkovih so pa zibali.

Stari sam ni prav vedel, kako in kdaj je to prišlo, a v kratkem se je navadil otročjega vika in krika, in če je trebalo, je stopil sam k zibeli, vzel malega fantiča v naročaj ter mu piskal in žugal, da ga je utešil. Z Mano pa ni govoril že dolgo, dolgo ne, le od strani jo je

pogledoval, kako je nema in bledolična opravljala vsakdanji posel, in vselej ga je pri tem čudno stisnilo okrog srca.

Nekega večera je imel z ženo dolg razgovor. Konec je bil ta:

»Ti lahko vse popraviš,« je dejala starka, »ako le hočeš! Če ti rečeš, da ti je prav in da je Pavle dober za grunt, potem pa pojde! I kaj bi se ustavljal! Saj je res priden fant!«

Drugo dopoldne je stal Molek zopet pred otroškim dohtarjem.

»Zdaj ste pa še vi zblazneli!« ga je zavrnil sodnik, ko je bil oni razodel svojo voljo, naj se vendar Manica poroči s Pečanovim Pavletom. »Fant nima gotovine, nima ničesar! Povedal sem vam to že desetkrat. Česa hočete še?«

»Jaz pa pravim, da bo dobro gospodaril — to je eno; — potem, da je imetja dovolj, da živita dva, razen tega, da si bo on s svojim obrtom mnogo zaslužil — kar je drugo; in naposled: — sramota, in pa — Mana bo umrla, ako ji ne pomagamo. To je tretje!« je govoril Molek jako odločno.

»Ha, ha! Neumnost, sama neumnost! Zakaj je niste bolje varovali?«

»Varoval? Storil sem, kar sem mogel, a sedaj zahtevam, da ji dovolite, da se omoži!«

»Jaz ne dovolim! Sedaj pa pojdite! Dovolj sva govorila!«

»Ne, jaz hočem dovoljenja!« je kričal Molek in potem popolnoma pozabil, da ni doma med svojimi štirimi stenami, nego v uradu, in s koščeno desnico je krepko udaril ob mizo.

»Čakajte — jaz vas naučim, kako se vam je vesti v uradu,« je zavpil sodnik in velel odpeljati Molka za šest ur v zapor.

Kaj takega se možu še ni bilo pripetilo nikdar. Spočetka je kričal in klel, potem prosil, a vse zaman; urad je bil razžaljen in sodba se je morala izvršiti.

Ko so ga po šesturnem zaporu izpustili, je šel iznova k sodniku. Sedaj je bil miren, a v obraz blede in vsi živci so trepetali v njem.

»Prosim, gospod sodnik, ki ste otroški dohtar, dajte mi to pisano, da ne dovolite možitve moji — naši Manici.«

»To vam lahko dam! Le kolek prinesite!«

Starec je prišel pozno domov in dasi ni povedal, ni kaj ni kako je opravil, so takoj vedeli vsi, da je bila pot brezuspešna.

Nekoliko tednov potem je dobil pisan odlok, da nadvarstveno sodišče možitve ne dovoli. Pritožil se je. A mladi sodnik, ki mu je bilo silo na tem, da obveljajo njegovi ukazi, je spremil pritožbo s takim poročilom, da je bila končno pritožba odbita.

Sedaj so vedeli vsi, da je možitev do polnoletnosti Maničine nemogoča. Ta zadnji udarec — odbita pritožba — ta je bil prehud. Mana je hirala, obolela in nade ni bilo, da jo rešijo smrti.

»Mana, le še štiri leta! Kaj je to?« ji je rekel nekega večera Pavle, sedeč poleg nje pri široki peči, h kateri se je stiskala zavita v debele odeje. Otroka je pestoval stari varuh.

»Predolgo je!« se je nasmehnila ona bolešno.

Drugo jutro je bila mrtva. —

Ko so se vračali od pogreba, sta postala stara dva, Molek in njegova žena, nekoliko trenutkov pred hišo. Notri v sobi je jokalo otroče pokopane matere; dekla ga je zibala.

Izpred hiše se je odpiral krasen pogled čez nizka brda, zaprta na desni in levi z višjimi hribi, tja čez

na vzvišen holm, kjer se je lesketal v svitu zahajajočega sonca bel gradič. Tam je bil sedež sodišča.

»Sedaj boš pa spet varuh temu — malemu,« je šepnila starka, in nekaj kakor tiho, vendar ostro očitaje je zvenelo v njenih besedah, po velem licu pa so ji tekale bridke solze.

Molek je stal izprva nem poleg nje; a pri tem šepetu je dvignil krčevito svoji koščeni pesti v zrak in zamahnil tja proti sinjemu, belemu gradiču ter dejal hripavo:

»To je otroški dohtar! Oj, ti — prekleta pravica — ki te nosi svet!« —

K m e t s k a s m r t

Stari Planjavec je bil še trden mož, dasi je gospodaril že nad trideset let na svojem lepem, obširnem posestvu. Življenje njegovo je teklo, kakor teče pač veliki večini, če ne vsakemu kmetskemu gospodarju: v prvi mladosti »pol joka, pol smeha«, potem v mladeniških letih doma dela toliko, kolikor je ravno treba; ob žegnanju in ob semánjih dneh malo več vina v glavo, ponoči pa malo vasovanja in malo tepeža; nato pride ženitev in svoje gospodarstvo in z njo in z njim vred — skrbi, pa dela vedno več in več; kako nedeljo ali praznik zvečer romata še polna steklenica in prazen kozarec iz roke v roko, pa čez noč je vse prespano, vse veselje, vse hripavo petje, vse zabavanje, in delo je zopet tu in skrb za pridelek in imetek. Tako pride starost in z njo želja po počitku. Sin je dorastel; suče se že v drugem oddelku onega kolobarja, ki ga završe vsi gospodarji na Planjavi od rojstva do groba; sedaj ob žegnanju že pleše in daje za vino in tepel se je tudi že nekolikokrat, da tudi vasuje, to se razumeje samo ob sebi. Temu sinu

torej se izbere nevesta, žena, stari pa leže k počitku: najprej v kot za široko, vedno toplo peč, a potem skoro, skoro venkaj v hladni vrtič okrog bližnje cerkvice svetega Marka.

Dejali smo, da je bil stari Planjavec še trden mož; zato mu ni hodilo na misel, prepustiti posestvo kateremu izmed treh sinov, ali pa, kakor se je bilo že zgodilo na Planjavi, vzeti zeta v hišo; saj je imel tudi hčer, ki je bila že za možitev. Stari je hotel še sam delati in skrbeti, dokler je bilo kaj moči. Le nekaj ga je storilo včasih čemernege in zamišljenega; od mladosti že je imel bolezen, samo ob sebi ne nevarno, ki se tudi ni pogostoma pojavljala, a varen ni bil nikoli, ni domá ni v cerkvi; ne, ako je nakladal voz sena, vrhu njega stoječ, ne, ako je šel po ozki brvi čez bližnji potok. Bôžje ga je metalo, čeprav ne pogostokrat, ali kakor smo rekli, varen ni bil nikdar.

»Ubil se bom ali pa bom utonil!« je dejal časih, toda navzlic temu je vendar mirno in ravnodušno hodil čez brv, ali pa lezel na streho, kadar je bilo treba popravila. »Kakor mi je namenjeno!« se je tolažil potem z onim fatalizmom, ki ga je toliko med kmetskim ljudstvom.

Bilo je jeseni, ko je stari Planjavec iznova — menda tretjič v dveh dnevih — ogledoval gola rebra na slamnati strehi svoje hiše.

»Prekriti, zakrpati se mora!« je dejal, vzel s police pri oknu zakrivljeni nož, velel sinu Antonu, naj pripravi nekoliko škópnikov ržene slame, sam pa je šel gor v breg do meje, ki je obkrožala njivo in kjer je rastlo med robidovjem dokaj mladih belokožnih brez. Pod grmovjem prav na rumenem laporju je slonelo mnogo suhe praproti. Te je starec nabral, malo zmel, vložil jo v nizko kotlino kraj njive, nanjo pa vrgel nekoliko suhe jelkovine in smrečja, nalomljenega gori više v meji ter

praprotno užgal. Skoro je plapolal ogenj iz kupa, na katerega je Planjavec še venomer nalagal goriva, in gost, bel dim se je iz pokajočega smrečja valil v dolino. Zdaj je starec vzel nož ter rezal brezovino, trebil posamezne šibe in jih metal na kup kraj ognja. Ko je uvidel, da jih bo dovolj, je jemal zopet vsako posebe s kupa, jo držal nad plamenom in vil v trto; saj je bil sam vse za svoj dom: oratar, tesar, kolar in krovec. Nocoj je hotel prekriti luknje v strehi in je za to potreboval brezovih trt, da priveže slamo ob preklje.

Bil je že malone gotov s trtami; ozrl se je dol proti domačiji, je li Anton tudi pripravil škopo; nagnil se je preko plamena in zavil z desnico trdo brezovo šibo okoli roke.

Kar mu zašumi v glavi.

»A-a-a-ah!« je zajeceljal in se po prirojenem nagonu porinil stran od ognja; a stal je v gorenjem bregu in se je opotekel zopet nazaj.

Bôžje ga je vrglo. Pal je z obrazom naprej, telo malo v stran na desno držoč, roke pa pomolivši prédse. Obe roki sta prišli v plamen, v žerjavico, a on ničesar ni čutil, in četudi bi bil, moči ni imel več, da bi jih potegnil k sebi. Krč je bil prehud, in Planjavec je izgubil zavest.

Vtem se je sin Anton, ki je bil ravno privlekel slamo pod kap, ozrl gor proti meji ter videl očetov padec. Glasno kričeč je stekel gor, za njim še sestra in dekla, in potegnili so očeta iz ognja. Tudi hlapec je pritekel, drugih sinov ni bilo doma, in prenesli so starca v hišo, na posteljo. Mati Planjavka je hotela pomagati, ali nji je slabo prišlo. Sedaj je svetoval nekateri to, drugi to, toda roke so bile tako opečene, da si jih ni upal nihče prijeti.

»Kislega zelja in ajdove moke dajte okoli,« je svetoval hlapec.

V sili je vsak svèt dober. Storili so tako, močili starcu glavo in skoro se je zopet zavedal. A sedaj je tulil od groznih bolečin.

Poslali so po duhovnika in po ranocelnika. Prvi je bil prišel prej, potem drugi. Starec ni mogel več vpiti, temveč je postajal bolj in bolj apatičen. Spovedal se je in ko ga je potem ranocelnik za silo obvezal, kakor je pač znal, je ležal mirno vznak in le časih, ko so bolečine prihajale neznosne, se mu je izvil prav hripav: »Uh-uh-uh!« prav iz prsi.

Ranocelnik je odhajajoč postal malo na stopnicah pred vežo in Anton mu je odštél plačilo.

»Ne vem, bo li kaj z očetom ali ne! Umrli bodo skoro gotovo!« je menil zdravnik in potegnil rameni kvišku. Hči je na glas zajokala, sin Anton pa ni izpremenil lica, niti zinil besede.

Pozno na večer je bilo, ko so stali vsi domačini okrog očetove postelje. Tudi nekaj sosedov je bilo navzočih.

»Nesreča, to je nesreča!« je zmajeval z glavo sosed Češek. »Umrli boš, Planjavec — umrl — tega noben padar ne ozdravi.«

»Saj je tudi ta, naš — tako dejal!« je pritrdil Anton.

Starec je čul te besede, pa niso mu bile strašne; nasprotno — kakor tolažilo so mu zvenele.

»Uh-uh-uh,« je zajecal; ali to je bil le dušek telesnim bolečinam.

Mati Planjavka je čepela na klopi pri peči, pa jokala ni več; edino hči je še časih zaihtela. Mati je sosedu Češku pošepetala nekaj na uho.

Nekoliko pozneje je Češek zopet odprl usta.

»Planjavec — kaj — ko bi po može poslal? Dobro je, če človek uredi, kar je treba.«

Starec se je ozrl z medlim očesom vanj.

»Kaj praviš?« je dejal.

To je bilo prvo vprašanje, prvi govor po duhovniškovem odhodu.

»I — po može pošljimo — testament napravi!« je vpil Češek in se poizkusil nasmehniti. »Saj tako — ni nič — vse ni nič!« je pristavil polagoma, pa nihče ni vedel, kaj ni nič ali kaj misli sosed s to besedo.

»Katere pa hočete?« je vprašal Anton, ko oče ni odgovoril.

»Češek je tu,« je rekel bolnik počasi; »potem pa Bunček.«

»Še eden mora biti,« je silil Češek, ki je bil izvedenec v takih stvareh.

Planjavec je premišljal.

»Kaj pa Kodrè?«

Planjavec je molče odmajal z glavo.

»Ta je baba,« je zinila hči.

»No, pa — Martinkovec?«

Bolnik je pritrdil kimaje in pol ure pozneje so sedeli vsi trije sosede v sobi in tlačili in vžigali svoje vivčke.

»Oh, oh, oh!« je vzdihoval venomer Martinkovec, in »umrl bo, umrl bo,« je trdil glasno Češek.

»Kako pa boš — Planjavec?« je vprašal Bunček.

»Uh-uh-uh!« je dejal ta in položil glavo po strani proti zidu.

Od domačinov je ostala v sobi samo Planjavka; otroci in posli so bili šli venkaj po opravkih in so si jih kar izbirali.

Nekoliko trenutkov je bilo v sobi tiho, le od ure poleg vrat se je čul enakomerni: tik, tik, tik.

Bolnik je prvi izpregovoril.

»Zemljišče naj bo Antonovo,« je dejal počasi in v dolgih odmorih, »drugim po osem sto, Micki pa še kosilo in posteljo in skrinjo, če se omoži —«

»Torej bališče?« je vprašal Češek.

»Ne, samo posteljo, pa skrinjo!« —

Potem so zopet vsi molčali.

»Pa pokopati me mora — z dvema gospodoma!«

»In za svete maše?« vpraša Bunček.

»Sto goldinarjev za rimske maše, pa za cerkev tudi petdeset goldinarjev!«

»Pa za sedmino?« se je oglasil Martinkovec.

»Tudi sedmino mora napraviti.«

»Kar reci — koliko!« je silil Martinkovec, ki je že sedaj požiral sline v mislih, kako se bo jelo in pilo na sedmini.

»Bo že vedel, in bo — vedel!« je zavrnil bolnik, ki je govoril vse razločno, dasi pretrgano.

Molčali so sedaj, akoravno jim je bilo vsem še nekaj na jeziku.

In ker nihče sosedov ni zinil, se je oglasila Planjavka tam izza peči:

»Kaj pa meni?«

»Materi pa — doto, ki jo ima v zemljišču, in pa živež do smrti — pa — kot — pa — obleko —«

»In drugega nič?« je zajavkala starka; »torej za to sem se trudila in delala kakor črna živina?«

Spustila se je v glasen jok.

»Saj sem se jaz tudi!« je vzdihnil Planjavec.

»Da me bodo na stare dni od hiše podili! To sem si prislužila!« je tarnala ženica.

Pa nihče izmed mož ni imel razuma za nje boleost.

»Kaj pa dolгови?« deje Češek; »je li kaj dolga?«

»Saj ve vsakdo zanj!« je mrmral bolnik. »Cerkvi je tri sto goldinarjev, pa Juretovemu Pavlu za usnje petnajst in Gostinčarju polupeti goldinar na pijači.«

Sosedje so kimali; za cerkveni dolg so vedeli vsi, za druga dva ne, ali vedeli so, da je to vse. Planjavec je bil trden kmet.

»Torej meni nič več?« je dejala mati še enkrat.

»Dosti bo imel plačevanja!« je mrmral Planjavec.
»Kje bo jemal?«

»To je moje plačilo! Beračit in prosjačit pojdem.«

»Uh-uh-uh!« — je zatulil bolnik na glas.

Hči Micka je stopila v sobo in prècej za njo še drugi; poznali so, da je oporoka gotova.

Planjavec je zopet v steno gledal. Mraz ga je jel izpreletovati, izprva polagoma, potem vedno silneje, da se je postelja tresla.

»Umrl bom!« je rekel zdajci na glas in se krčevito izkušal vzkloniti kvišku.

»Luč, luč!« je vpila dekla. »Molite, molite!« je velel Bunček in mati Planjavka je pričela moliti na ves glas; vsi so pokleknili po tleh, samo Anton na klop ob peči. Preden so izmolili nekaj očenašev za verne duše v vicah, je imel Planjavec vse zemeljske skrbi in bolečine za sabo. Ženske so jele jokati, moški pa so se razšli na vse kraje. — — —

Sedaj živi na Planjavi Antonov rod; trd in mehak, surov in nežen, krepak in zdelan, samogolten in dobrosrčen, dober in slab — kakor si ga ogledaš. Pa kadar mrjo ti ljudje — jaz sem jih že videl mreti — smrti se ne boje!

Kako je stari Molek tafu iskal

I

Ni ga kmalu prijaznejšega kraja mimo male Moravške doline. Lepe vasice in sela slone ob zelenih holmih skrite večinoma za košatim sadnim drevjem; dobro obdelane njive se vrste s temnimi bukovimi ali sivimi borovimi gozdi in logi, po dolžini pa, kjer se vije miren potok navzdol proti zahodu, ga obroblyajo zeleni travniki. Tu in tam se kažejo zidane stene domačih boljših gospodarjev in iznad višjih hribov, ki varujejo ta dól, gledajo prijazno bele cerkvice.

V tej dolini v selu Straža je imel stari Molek lepo posestvo, kjer je gospodaril pametno in varčno, kakor se je bil naučil od svojega očeta in kakor ga je modrila še vedno vsakdanja izkušnja. Žena, sin Luka in hči Anka — vsi so bili dobri in pošteni ljudje in nihče ni vedel o Molkovih kaj slabega. Eno seveda so staremu gospodarju — imel je že šestdeset let — podtikali, namreč da je silo svojeglaven in trmast. Menda je bilo res tako. Ako si je Molek kaj v glavo vtepel, je moral izvršiti, če je bilo še toliko zaprek. In kadar je spoznal kako misel za pravo, ga nisi več odvrnil od nje. To mu je povzročilo časih marsikatero sitnost. In o takem dogodku bom tu pripovedoval.

Na veliki ponedeljek je v Moravčah letni semenj. Tja priženo vselej iz bližnjih in daljnih krajev, celo od onkraj Save, mnogo živine; in tujih, posebno laških

kupovavcev nikdar ne manjka, kupčija je večidel dobra in ljudje spečajo tedaj radi kaj, da dobe novcev za dolgi čas do žetve, v katerem ni lahko kaj prodati in je mnogokrat sila za drobiž in še večja za debeli denar.

Na velikoponedeljskem semnju je bilo, ko je tudi stari Molek prodal par lepih volov laškemu kupcu in dobil zanje polčetrty stotak. Novcev ni bil potreben, ker je bil z vsem dobro založen, in tudi ta denar je bil obljubljen že večinoma drugim na posojilo, ker Molek je rad pomagal in ni nobenega odiral; a vesel je bil ta dan vendar, da se je kupčija tako dobro izvršila, in v svojem veselju je dal potem v krčmi celo za liter vina, kar je sicer redkokrat storil.

»Dobro si opravil, Molek! Srečo imaš!« so dejali sosedge pri krčmarjevi mizi.

»Pa takih volov tudi ni bilo na semnju,« je zavrnil Molek ponosno, »in jih ni na Moravškem, — pa jih ni!«

Vsi so potrdili, le eden ne; na drugem koncu mize je sedel mešetar Miška, ki ga Molek nikdar ni hotel pri kupčiji ali prodaji in ki zato ni bil prav prijazen staremu gospodarju; ta Miška torej je takoj oporekal porogljivo: »Seveda ne! Videc jih ima! Ničesar več naj ne zaslužim, ako vaših ne odvagajo Vidčevi in še vašo telico povrh, tisto brezasto!«

To je bilo razžaljenje, da ne kmalu takega, zakaj Molek je bil na svojo živino ponosen kakor na svoj grunt. Zaropotal je, da so kozarci zazveneli po mizi.

»Kaj — ti, ti boš govoril? Kljuka bosonoga! Spravi se od mize!«

Mešetar je videl, da ni nihče drugih na njegovi strani, in ker ni pil svojega vina, se je umaknil naglo. A malo je še moral podražiti starega.

»Veste kaj, oče?« je dejal, obrnivši se med vrati. »Še meni posodite malo tistega denarja, ki ste ga danes vzeli; — vzeli kakor za maslo!«

»Ven pojdi, prosim!« je vpil Molek.

»I no, če nočete, pa pustite! Pa Bog daj srečo!«

Stari je še nekaj kričal za odhajajočim in v svoji jezi je dal še za en liter vina. A udobrovoljil se ni več, dasiravno sta mu bila vino in togota zlezla malo v lase. Odpravil se je kmalu proti domu. Odhajajoč se je iz veže nehote ozrl v sobo na drugem koncu hiše in tam zagledal zopet mešetarja Miška, ki je sedaj pil pri drugih. In glej, da bi ga strela — tudi njegov sin Luka je sedel tamkaj poleg mešetarja.

»Domov pojdi, Luka!« je zaklical v sobo. Sin, odrasel, že šestindvajsetleten fant, se je sicer obrnil ter dejal: »Pojdem!« a šel vendar ni takoj.

Stari tudi ni čakal, nego v svoji nejevolji sam krenil po kameniti stezi proti Straži. Pa čim bliže je prihajal svojemu domu, tem bolj se mu je jasnilo lice. Pozabil je na nadležnega mešetarja in njegovo zabavljanje, pozabil celo, da sina Luka ni bilo za njim; le dobra kupčija mu je bila v mislih in naposled je zadovoljno in radostno potipal dvakrat, trikrat žep v debelem kožuhu, je li še listnica s štirimi stotaki v njem. Čisto lepe nove bankovce je bil dobil, tako da je bil izprva še gledal, so li pravi ali ne, a bili so dobri.

Hladen dan je bil, iznad Limbarske gore je že od snoči pihala ostra burja, ki ni kar nič pristajala velikemu tednu. A sedaj se je vreme izpreobrnilo. Molek sicer ni prav vedel, ga li vino greje, ali pa se je jug oglasil; tako nekako gorko mu je postajalo, in ko je dospel do domače hiše, si je obrisal s čela pot.

»Pomladansko se dela, pomladansko!« je dejal ženi Rezi, ki je v vratih čakala ter gledala, od katere strani se vrne stari.

»Popoldne se je prevrglo,« je pritrdila vesela. Soseda ji je bila že povedala, kako dobro je Molek prodal vola. Anka je prinesla večerje in vtem se je vrnil

tudi Luka. O kupčiji ni nihče zinil besede, čakali so, da prvi izpregovori oče. In ta tudi res ni mogel molčati; komaj je bil odložil žlico in končal svojo molitev — hlapec in dekla sta bila odšla — je segel v kožuh, v katerem je tičal še vedno navzlic gorki sobi, ter privlekel listnico na dan. Anka je pospravljala po mizi, Luka pa je užigal pipo, sedeč na klopi pri peči. »Glej, stara, to so naši voli!« je zinil Molek bahato in razgrnil štiri stotake po mizi.

»Spravi, spravi, kaj boš kazal in se bahal,« je dejala mati dobrovoljno.

»Saj bom! Misliš, da jih bom skozi okno vrgel? Pa naši voli so le — voli, da jih ni, pa jih ni!«

Vtem je bil Molek slekel kožuh, ga nesel v kamro v skrinjo, potem pa pobral stotake, jih vtaknil lepo v listnico in jo porinil zopet v kožuh. Vrnivši se s ključem od skrinje, je še dejal malomarno: »E kaj, dolgo ne bodo pri hiši! Goropečniku bom dal, pol in Rovtarju pol, pa bo po njih. Vsak dan prosita.«

»I, pa izgubljeno ni!« je menil Luka.

»Izgubljeno ni! Pa čakati bo treba, čakati!« je mrmral stari.

»Pa obresti! Saj jih plačujeta!«

Očetu se ni več zdelo vredno odgovarjati.

Stopil je pred vrata in pogledal na desno in levo po nebu. »Kar orali bomo jutri!« je dejal vrnivši se; »gorko postaja in za jarevino bo prava!«

II

S tem je bil tudi ves pogovor končan in odšli so k počitku.

Pomlad je prišla v deželo. Po sončnih bregovih so lezle iz tal rumene trobentice in ob gozdnem robu se je jel razcvitati beli glogovec. Povsod po polju so orali,

vlačili ter sejali in oratarji so že goloroki hodili za drevesom; tako gorak in lep je bil véliki teden.

Tudi pri Molkovih je bilo dela dovolj in ker je bilo vreme tako toplo, celo stari gospodar ni več pogledal svojega kožuha, nego je podnevi golorok kakor drugi, zvečer pa v domačo suknjo opravljen zapovedal in veleval po njivah in po hlevu.

Véliko soboto popoldne — tedaj so v Straži večinoma praznovali — se oglasi pri Molkovih sosed Goropečnik. Denarjev je potreboval in tu je imel že potrebno vsoto obljubljeno. S starim tudi nista dolgo besedovala o tem posojilu; saj so jima bili pogoji do celega znani.

Molek je šel v kamro, potegnil vrata na pol za seboj in segel v skrinjo po kožuh, v katerega je bil na semanji večer, kakor se dobro spominja, vtaknil listnico s štirimi stotaki. A kaj je to? V desnem notranjem žepu listnice ni; in v tega jo je Molek vedno vtikal. Nekako urno seže sedaj v levega; a tudi tu je ni! V tem trenutku mu je jelo postajati vroče, dasiravno so bila okna na stežaj odprta in je hladna sapa prepihavala kamro. »Da bi te strela! Kam sem pa vtaknil denar?« je zagodrnjal potihoma ter pretipal vnanja dva žepa. Roke so se mu tresle; listnice ni bilo, žepi pa vsi prazni. Prijel je kožuh za ovratnik in dvakrat, trikrat udaril z njim po zraku kakor perica z opranim robcem, a listnica ni pala iz kožuha. Preiskal je potem iznova vse štiri žepe, a zaman. Niti listnice niti denarja ni bilo. »Morebiti je iz žepa smuknila v skrinjo med obleko!« je mrmral razburjen in skoraj s tresočim glasom. Spomnil se je pa, da so vrata v kamro odprta in da sedi sosed Goropečnik v prvi sobi; zaprl je naglo duri, potem pa jel premetavati obleko, robce, srajce, klobuk, stara pisma, nekoliko hranilniških knjižic, rožni venec, nekaj jašk in škatlic, v katerih so zveneale stare dvajsetice, celo dva lepo opisana in s srebrno žico prepre-

žena suha lanska pirha je potresel kakor klopotca — pa nič, nič — listnice s štirimi stotaki ni. Vse suknje, vse hlače in vse žepe v njih je preobrnil, pa ni duha ni sluha o tem, kar je iskal. Največ je trpel kožuh; tresel in zvijal ga je, segal po žepih, a denarja ni bilo. Naposled se je zgrudil na klop pri oknu in čuden, votel glas, kakor: »Hu-hu-hu!« se mu je izvil iz prsi.

Goropečnik, ki je v prvi sobi dobre volje vlekel ob svojem vivčku ter čakal obljubljenih novcev, je skočil prestrašen kvišku ter planil v kamro.

»I kaj pa je, za božjo voljo? Ali ti je slabo, Molek?« je vprašal brez sape.

»Hu-hu-hu!« je ječal in tulil stari.

Sosed je osupel zrl na obleko, po tleh raztreseno, v prazno skrinjo in v gospodarja, ki se je tresel od same razburjenosti.

»Ali ti je slabo? Malo vode — malo brinjevca!« je silil skrbno.

»Hu-hu-hu; okraden sem — okraden — hui-hu!« je tulil Molek.

Te besede so pretresle tudi Goropečniku kosti.

»Okraden, okraden?« je vprašal plaho; »ali denar za voli?«

»Da, da — vseh štiri sto je ukradenih!« je ječal stari.

Sosedu je bilo pri srcu, kakor bi bil njemu denar ukraden. Kje ga bo iskal, ko ga tako krvavo potrebuje — in ker ga nihče nima? Ali če ga ima, ne posodi ga pa vendar nihče tako rad kakor Molek.

»Okraden?« je zajecal soglasno z gospodarjem.

»Ni ga, ni ga!« je tarnal oni.

»Pa kam si jih spravil — denarje?«

»V žep — v kožuh!«

Oba sta jela iznova pestiti nesrečni, že dokaj oguljeni kožuh, pa brez uspeha. Žepi so bili celi, nobeden

ni bil razparan ali raztrgan, a vsi so bili prazni. Potem sta z združenimi močmi premetavala in preiskovala obleko, robce in vso drugo ropotijo, kar je je ležalo okoli, preobrnila skrinjo, da se je prah pokadil iz nje, a listnice in denarja le ni bilo.

Goropečnik se je sicer malo umiril, ugledavši hranilniške knjižice, češ, stari mi vendar še lahko posodi, a takoj si ni upal ziniti o tem.

»Pa kdo, kdo bi bil ukradel?« je dejal vtem, ko je Molek vzdihujoč spravljal ali boljše metal svoje reči nazaj v skrinjo. »Kdo? — Da bi ga strela! — da bi jaz vedel zanj!« je ta zavpil.

Pa šumela mu je tudi le-ta misel po glavi.

Pri fari je zazvonilo poldne in domači so prihajali v hišo, le Luka še ni bilo iz mlina, kamor je šel po otrobov. To je bil jok in stok po hiši! Mati je tarnala in javkala, Anka je skoraj pozabila kolač v peči, da se ji je malo ožgal, dekla je preobrnila prežilko za pirhe in hlapec se je med vrati spotaknil ter prevrnil jerbasa s svinjino, namenjeno za »žegen«, v smeti in pepel, ki je ležal po kuhinji.

Goropečnik je jel tolažiti in pomagal ugibati, kdo bi bil tat. Naposled je izprevidel, da z vsem tolaženjem ne doseže pravega; a na srcu je imel še nekaj. »I, Molek,« je dejal počasi, »posodil mi boš pa vendar lahko tiste krajcarje, ki si jih obljubil?«

»Kako? Ko jih nimam! Najdi jih, tatovom jih vzemi, jaz jih nimam!«

»Saj imaš v hranilnici! Pri meni je prav tako varno kakor tam!« je menil sosed.

»Da bi te strela!« je zarohnel Molek srdito. »Ni vinarja ne dam! Kaj tebi mari, če imam kaj spravljenega? Kaj pa vtikaš nos v mojo skrinjo?«

»I no — čemu se jeziš? Saj ti nisem še ničesar ukradel!«

»Béži! Pusti me! Ne dam, pa ne dam! Tatu mi zasledi in denar!«

Goropečnik je mislil, da sedaj ni pravi čas prositi in nadlegovati starega, ter je odšel brez odgovora.

»Hu-hu, moja vola, moja vola — da jih ni lepših v Moravški dolini,« je javkal Molek sredi sobe stoječ, a potem vzkliknil: »Ha-ha!« — in v tem trenutku se je udaril s pestjo ob čelo in oči so se mu zaiskrile kakor jastrebu, kadar zagleda pišče.

Žena Reza je prišla zopet v sobo, pred hišo je ustavil Luka voz ter odložil vrečo z otrobi.

»Ga že imam, ga že imam!« je kričal Molek in vil pesti po zraku, da je dvakrat trdo zadel ob nizki strop.

»Koga imaš? Denar — ali kaj?« se je zavzela mati na pol vesela.

»Tatu, tatu! Ta vražji mešetar — nihče drugi in pa — ta preklicani —«

Tedaj je stopil Luka skoz duri.

»Kje imaš denar? Kam si ga dal? Ti cigan! Da bi te — strela!«

Luka je ves odrevenel, kakor bi bilo treščilo predenj.

»Kakov denar?« je vprašal prestrašen in vendar na pol radoveden.

»Moj denar — za vola! Ti si ga ukradel — in tisti raztrgani mešetar, ki si z njim skupaj pil semajni dan.«

»Miška?« je vprašal Luka skoraj s smehom.

»Da, da, Miška — pa to ni Miška, to je lisjak, to je volk, ta nesramni tat, in ti — ti sin moj — ti si mu pomagal, ti si mu povedal, kje imam denar!«

»Oče — ste li blazni?« je vprašal Luka sedaj s smehom.

»Če ne poveš, kje je denar — te bom pretepel, če tudi si dolg in širok! — Ne — zapreti te bom dal, zapreti, kakor gre takemu roparju.«

Molek je bil od jeze kar brezumen.

Luka je pogledoval sedaj očeta, sedaj mater, ki je čepela v kotu za mizo ter na tihem jokala. Zdelo se mu je, da je v sanjah.

»Boš li povedal, kje je denar?« je zarohnel iznova Molek ter prijel sina za vrat; koščen in trden je bil, da malo takih, in Luka, dasi skoraj pol glave večji od očeta, je omahoval po sobi kakor prazna vreča, kadar jo oteplješ.

»Kje je denar?« je zatulil Molek še en pot in postavil sina na tla.

»Jaz ga nimam!« je odvrnil Luka. V svesti si je bil svoje nedolžnosti, a ker se je oče lotil ravno njega, da je on tat, se mu je to zdelo toli nepričakovano, da niti verjeti ni mogel, da je denar res ukraden. Edina njegova misel je bila, da je oče — zblaznel. Komaj je torej začutil, da se železna očetova pest ne oklepa več njegovega vratu, je skočil v vežo ter zajel poln lonec vode; čul je bil nekoč, da je najboljšo sredstvo za pomirjenje blaznih, polivati jih z mrzlo vodo.

»Oče so zblazneli,« je kričal v kuhinjo, da sta Anka in dekla prihiteli ven, in je planil nazaj v sobo. »Blazni so, blazni,« je vpil materi ter z vso močjo treščil vodo iz polnega lonca očetu v obraz.

»Ka-aj?« je zahropel stari.

Sedaj je bila vrsta na njem, strmeti in premišljati, je li sin brezumen.

Luka je hitel zopet po vodo. Molek pa ni čakal novega krsta, ampak je moker ko miš ubežal v kamro in vpil skoz priprta vrata: »Ti si znorel, ti! Vodo stran in sem pojdi, Luka!«

Po dolgem prigovarjanju so se vsi toliko pomirili, da je oče odprl kamro in jel pripovedovati, kako je z denarji, kam jih je del, da jih ni, da mu je Miška oni večer zažugal nekako porogljivo: »No, Bog daj srečo pri denarju!« — da je mešetar, ki ni dosti prida, pil v

stranski sobi v sinovi družbi, da je Luka videl, kam je oče spravil novce, da torej ni drugače mogoče, kakor da sta mu jih onadva — Luka in Miška — ukradla.

Luka se je rotil in jezil, vsi so še en pot premetali obleko po skrinji, a — denarja ni bilo in stari Molek ni odjenjal, da mu ga je sin ukradel. Uvidevši, da izgrda ne opravi ničesar, je začel izlepa; prigovarjal, prosil in rotil je sina, naj obstane, kje je denar, celo jokati je začel. Luku je koncem vendarle v resnici kri zavrela. Oblekel se je praznično, vzel klobuk in odšel na pol še vedno dvojč, je li denar res ukraden, ali se pa očetu blodi po glavi.

»Zvečer po procesiji bo že bolje!« je dejal sam pri sebi in krenil od doma.

III

To so bili žalostni prazniki pri Molkovih.

Stari je hodil okoli s povešeno glavo ter venomer le mislil in mislil: kje je denar, kje je tat?

Da, tat! Živ krst bi mu ne mogel vzeti prepričanja, da sta ga okradla Miška in Luka.

In vendar je časih — dvojil o tem.

Na véliko soboto popoldne, ko je bil Luka odšel od doma, je preiskal njegovo skrinjo, vso obleko, vse prostore, kjer je sin kaj hranil ali vsaj kamor bi bil morda kaj spravil, pa ves trud je bil zastonj, nejevolja očetova pa še večja. Vrhu tega pa so prišli še sosedje in drugi znanci, med katerimi se je bliskoma raznesla vest o Molkovi nezgodi, in so s svojimi tolažbami, sveti in pomilovanjem še bolj razburjali gospodarja. Vedel je, da se marsikateri nevoščljivec in zavidnež potihoma smeje njegovi nesreči, dasi mu kaže žalostno lice. Izguba štirih stotakov sama ob sebi Molka ni toliko bolela; toda prepričanje, da je sin sokriv te hudobije, da se mu mnogo drugih roga in posmehuje in naposled varč-

nost njegova, ki mu je velevala vsak krajcar obrniti med prsti trikrat, štirikrat, preden ga je izdal, vse to ga je silno trlo. Ugibal je le, kako bi najprej prišel do smotra in konca, kako bi najhitreje zasledil tatu; in takoj po praznikih je pričel svoje delo.

Navsezgodaj v sredo se je odpravil od doma, ne da bi bil komu povedal, kam in kako je namenjen. Šel je k sodišču na Brdo in kazenskemu sodniku prijavil svojo nezgodo. A ta mu ni vedel pravega, tolažilnega sveta.

»Kdo vam je ukradel denarje?« je vprašal mladi sodnik.

»Kdo? To bote pač vi izvedeli! Jaz ne vem; — aj, ko bi jaz vedel, bi ne hodil sem!« je zavrnil Molek.

S tem bi se bil kmalu slabo obnesel. Sodnik ga je okregal, češ, »mi smo zato, da kaznujemo hudodelnike! Če pa sami ne veste, če sami nimate sumnje, odkod jo bomo mi dobili?«

Na to je zinil Molek — seveda malo težavno:

»Jaz mislim, da je — sin moj, Luka — in mešetar Miška!«

Povedal je potem, kako je bilo na semanji dan v Moravčah.

»Ah, sin vaš?« se je zavzel sodnik.

»Da, jaz mislim tako!«

»Dobro; ga bomo pa zaprli!«

»Zaprli?« je ponovil stari skoraj slaboglasno.

»Kajpa? Zaprli ga bomo, če hočete!«

»Ne, gospod sodnik! Zapirati pa ne, tega nečem, da bi se o mojem sinu kdaj reklo, da je bil zaprt — zaprt — in še zaradi tatvine! Ne, tega pa ne! Vedite, gospod sodnik, pokličite ga semkaj in zažugajte mu, da bo zaprt, če ne obstane. Le pestite ga, saj bo obstal, in potem bom jaz zadovoljen! Jaz hočem le vedeti, kdo me je okradel — in če je res moj sin — tat!«

»Dobro!« je dejal sodnik in štirinajst dni pozneje so stali vsi Molkovi in poleg njih mešetar Miška pred kazenskim sodnikom. Novega se ni ničesar izvedelo. Domači so ponovili, kar je bil povedal že Molek sam, Luka je bil hud in je zagovarjal sebe in svojo nekrivdo, mešetar Miška je pa klel, kakor je bil vedno navajen, ter staremu žugal, da ga bo sedaj on tožil zaradi razžaljenja časti. Vse je bilo razburjeno. Sodnik pa ni imel nikakih dokazov glede krivde. Vendar je vprašal Molka: »Ali zahtevate, da bo vaš sin kaznovan?«

»Ne, tega pa ne!« je dejal oče; »da bi bil zaprt, tega pa nečem! Obstane naj, potem mu odpustim!«

»Reci, fant, si li res kriv?« je dejal sodnik Luku.

»Nisem, gospod, pa nisem!« je zatrjeval oni.

»Če torej ne zahtevate kazni, tudi ne zahtevate sodbe.«

»Opravili ste!« sklene sodnik. In odšli so domov — oče sam — sin sam — mati in Anka skupaj, mešetar Miška pa zopet sam — a vsi jezni in razdraženi.

IV

Doma pri Molkovih so se pričeli sedaj pravi pasji dnevi. Oče je treskal in grmel okoli, da nikdar tega, in dasi so pri drugih opravkih vsi domači spoznali, da ravna stari pametno in varčno, kakor je bil vedno vaje, so jeli vendar sami ugibati, kadar se je lotil govora o ukradenih denarjih, se mu li malo ne meša v glavi. Sina skoraj ni pogledal in ubožec Luka je začel že ugibati, ali bi ne bilo najpametneje, če bi se pomaknil od doma, bodisi v Trbovlje k premogokopom, ali pa kam na železnico. Doma je bilo življenje že nestrpno.

Lepega dne — bilo je takoj po binkošti — pa je stari Molek sam snel kljukasto palico z žeblja v kamri, kar je bilo znamenje, da se odpravlja na daljšo pot. Na mizi je ležala tudi že cula in v njej debel kos

kruha, malo svinjine in v posebnem zavitku malo ajdove moke in soli. — To je pobral in odšel, ne da bi komu povedal, kam je namenjen.

Pred nekoliko dnevi — Molkovi so bili ravno proso dosejali, oče je stal sam na vratih in gledal, je li vse prav uravnano — je prišel mimo njega stari prihajač D r o z e g in mu dejal skrivnostno:

»Molek — tatu še nimaš! Pa pojdi tja dol na Štajersko v Vranske hribe k Ostriženecu, ta ti ga bo povedal ali celo pokazal!«

»I, kaj praviš?«

»Da, pravim! Pokazal ti ga bo v ogledalu, plačáš mu pa, kolikor hočeš, šestico ali goldinar, kakor si pri volji.«

Tako in še bolj natanko sta se moža zmenila.

Prêcej po binkoštih pa se je Molek odpravil od doma, kakor smo že povedali. Na koncu hiše se je še obrnil ter zavpil hlapcu:

»Glejte, da bote krompir in koruzo okopali; čez tri dni pridem!«

To je bilo vse slovo.

In potem je mahal in postavljaj kljukasto palico predse po stezah in po kamenju preko Limbarske gore in dalje po véliki cesti proti Štajerskemu iskat pomoči pri Ostriženčevi modrosti.

Kraja in vasi, kjer je ta mož stanoval, nečem imenovati, da bi se ne dal morebiti še kdo drug premotiti in iskal tam tatu ali pa zdravila ljudem in živini, kakor se to že tako godi.

Skoraj poldrugi dan je Molek potoval in res našel skrito gorjansko vas tam daleč za Vranskimi hribi, kjer je imel lepo domačijo glasoviti vedež Ostriženec. Njegova hiša je stala bolj na samoti. Ko se je Molek skoraj bojzljivo približal, ni videl niti žive duše okoli poslopja; samo velik, kodrast pes je divje lajal priklenjen

pred hlevom. Molek trka in trka; naposled se odpro vrata in kakih štirideset let stara žena se prikaže na pragu.

»Kaj bi radi?«

»So li oče doma?« vpraša naš znanec.

»Ne, ni ga; pa morda kmalu pride,« je dejala ona; »noter stopite in počakajte.«

To je bilo pri Ostriženčevih menda vse že navadno. Očeta ni nikdar kdo doma dobil; vselej je dejala žena, da mož kmalu pride, in medtem se je razgovarjala s prišlecí in poizvedovala od njih, česa žele, odkod so in vse njihove razmere in skrivnosti, kolikor jih je hotel kdo razodeti.

Čez nekoliko časa se je vselej vrnil Ostriženec, prišleca komaj pogledal, a ko se je jel razgovarjati, je vedel takoj vse: odkod je prišlec, česa želi, kaj se mu je pripetilo, sploh vse — vse je ta vedež vedel in znal. Pa žena se ves čas ni bila ganila iz hiše, da bi morda povedala, kaj je vse izvedela od čakalca; to je bilo najbolj čudno.

In tako se je godilo tudi z Molkom.

Razgovarjal se je s to ženo o svoji nezgodi z denarjem, povedal je odkritosrčno kakor pri spovedi, odkod je, koliko ima otrok, na koga ima sumnjo, da ga je okral, komu je hotel denarje posoditi, kakov je mešetar Miška, da ima črne brke — vse je povedal, kakor je bilo v resnici. Medtem je ona sukala kolovrat in predla fino ovčjo volno.

Zdajci je ponehala, pogledala skoz okno ter dejala: »Sedaj bo pa menda kmalu tukaj! Še vsakemu je pomagat, bo vendar tudi vam!« Vtem je sukala kolo še hitreje, da je ropotalo in cvililo na glas, Molek pa je nekako boječe zrl na vrata, kdaj se bodo odprla in bo vstopil pričakovani vedež. Ko bi mož ne bil tako uverjen v svojo babjo vero, da mu more Ostriženec poma-

gati, in ko bi bil malo bolj oprezen in pazljiv, bi bil gotovo slišal, čeravno je kolovrat cvilil in ropotal, da je v sobi zraven njega tudi nekaj zaropotalo. Tamkaj je namreč za tenko steno, ki je delila to sobo, v kateri sta bila in govorila Molek in žena, sedel starikav obilen mož in pazno pritiskal uho na luknjo v leseni steni, da je ujel vsako besedo, ki se je tokraj govorila.

To je bil coprnik in vedež Ostriženec!

Ko je žena prenehala pogovor — zakaj izvedela je bila vse, česar je Ostriženec potreboval — in zopet pognala kolovrat, je stopil Ostriženec k mizi, kjer je imel razne ropotije. Iz malega zaboja je vzel celo kopo podobice, kakor se dobe pri fotografijah, in poiskal sliko moža s črnimi brkami. To je del v žep, odšel kolikor mogoče potihoma iz sobe, vzel zunaj pred hlevom umazano motiko v roke in jo zadel na ramo ter tako pristopal počasi v sobo, kjer sta bila žena in Molek.

»Ali si že okopal krompir?« je vprašala ona naglo.

»Že, že — suho je suho!« je odgovoril Ostriženec resno in postavil motiko v kot za vrata.

»Ta oče bi radi govorili s teboj!« je menila žena, porinila kolovrat h kraju in odšla.

»Ah, vi, vi,« — je rekel Ostriženec počasi in položil roko čez čelo na oči, kakor bi se mu bleščalo — »ah, vi ste Molek iz Straže.«

»I — seveda!« je zajecal oni strmeč, da ga ta ded pozna. »I, odkod pa to veste?« je pristavil kar ves razburjen in presenečen.

»Oj, ljubi moj, jaz vse poznam! To je moja moč!« Tako besedujoč je sedel na stol, kjer je bila prej žena. »Vas so okradli!« je nadaljeval počasi. Molku so jeli lesti lasje kvišku.

»To je zlodej, ali pa —« je hotel reči, pa je stisnil jezik in le prikimal.

»Štiri sto goldinarjev — kaj ne?« je nadaljeval Ostriženec resno. »Za par volov ste jih vzeli in v kožuh ste jih vtaknili — zvečer — doma; — na veliki ponedeljek je bilo to!«

Molku so se roke tresle; plaho je gledal vedeža, oči so se mu kar izbuljile in bolj šepetal je nego govoril: »Ka—aj—, vi vse to veste?«

»Da, vse, vse!« je pritrdil oni oblastno.

»I, pa — tat, kdo je tat?« je kriknil Molek in planil s stola.

»Tudi tega poznam, in da boste vedeli in verjeli, da govorim resnico, vam ga bom pokazal v ogledalu. Tja k oknu stopite in Bog varuj, da bi se ozrli. Vsega bi bilo konec!«

Molek je ubogal in tiščal glavo v okno. Čul je, kako je vedež hodil po sobi gor in dol, mrmral nekaj nerazumljivega, preobračal stol in potem vzdihoval, kakor bi ga mučile silne boleti; ozreti se pa ni upal, dasiravno ga je bilo sedaj ob belem dnevu strah in groza. Čez nekoliko časa je Ostriženec potihnil; stal je v temnem kotu poleg okna ter držal na prsih pred seboj ono podobo, ki jo je bil prej vzel iz svoje zbirke; položil jo je pod kos stekla, in v polutemi je bila videti sedaj na njej samo koščena glava in črne brke.

»Sem stopite in glejte!« je velel coprnik Molku.

Ta bojazljivo pristopi, a komaj je bil oči uprl v podobo, je omahnil in na pol veselo, na pol pa osupel in prestrašen zavpil: »To je Miška!«

»Da, Miška, tisti prekanjeni mešetar je to!« je pritrdil Ostriženec, brž skril podobo pod robec in odšel iz sobe. Vrnil se je naglo in našel Molka sredi sobe oprtega ob kljukasto palico.

»Da, vi ste vedež, pravi vedež!« je dejal Molek; »pa še to mi povejte, kje in kako bom denar dobil. Če ga je Miška vzel — Bog ve kam ga je dal?«

»Ej, prijatelj, ta je pa druga; to je pa silo težavno. Vsaka vednost in vsaka moč ima svoj konec!« je odmajeval Ostriženec.

»Pa če vam je vse znano in odkrito — boste vendar tudi to vedeli,« je ugovarjal Molek nestrpno.

»Kar se je zgodilo, to mi je znano!« je ponavljal oni oblastno in ponosno; »toda to, kar se ima zgoditi, prihodnost mi je temna. Odkrijem jo le s posebno težavo. No, vi ste pameten mož, toliko vam lahko povem, da je stvar draga; treba je nekoliko srebra stopiti na brinjevem ognju in potem —; pa čemu bi vam to pravil?«

»I, če je le na srebru, jaz ga imam,« je zavrnil Molek. Segel je pod telovnik in izvlekel širok pas, iz njega pa vzel nekaj debelih tolarjev, križevcev, in jih pomolil vedežu.

Ta jih je spravil in odšel iz sobe: »Bom poizkusil!«

Dolgo je čakal Molek; vesel je bil, da že davno ne tako, odkar mu je izginil oni denar, in vendar si je dejal: »Kaj mi vse to pomaga, če ne izvem, kam je Miška del stotake.« Naposled se je vrnil Ostriženec in prinesel kepo raztopljene rude. Povedati nam menda ni treba, da je bil spravil križevce v skrinjo, v kuhinji pa raztopil košček svinca, stopljenega vlil v vodo in prinesel sedaj ta kos v sobo.

»Le čujte, oče — pa sédite! Povedal vam bom, kaj kolomon govori.« Ko je Molek začul besedo »kolomon«, ga je izpreletela kar groza, a poslušal je pazno. Vedež pa je sukal in potakal oni kos stopljenega svinca, o katerem je Molek menil, da je nastal iz njegovih križevcev, ter je slovesno govoril: »Denar ni daleč; morebiti se bo še dobil! Čakati bo treba. Med šmarnimi mašami pa bo najboljši čas! Tedaj pojdite ob polni luni na križpot, vam najbližji, pa devet streljajev od vsake hiše oddaljen; tam naredite ris, tri sežnje v premeru, devet sežnjev v krogu, in čakajte v risu z brinjevo

vejo v roki, da pride kdo mimo. Čakati morate od devetih zvečer do enajstih in vprašajte vsakega, kdor pride mimo: ‚Kje imaš moj denar?‘ In kdor vam bo dejal: ‚Imam ga, imam‘ — tega se držite.«

Molku se je to malo čudno zdelo, pa ker je bil Ostriženec vse drugo tako izvrstno uganil, je verjel tudi to ter še v sobi pri onem sklenil, da bo ravnal po »kolo-monovem« svetu. Poslovil se je, stisnil coprniku še dva križevca v pest in odšel jako zadovoljnega srca. Drugi dan zvečer je bil zopet doma in vsi so se ga razveselili, uvidevši, da je njegovo lice mnogo prijaznejše kakor pred njegovim odhodom. Če ga je pa kdo vprašal, kod je hodil, se je trdovratno lagal in trdil, da je šel na božjo pot na Oljsko goro pri Velenju.

V

Delo po senožetih in na polju, košnja in žetev, vse to je storilo, da Molek ni imel več toliko prilike govoriti o pogrešanem denarju. Ko se je nekega dne Goropečnik celo iznova oglasil in prosil posojila dveh sto goldinarjev, mu jih je dal Molek brez ugovora. Vzel je novce iz hranilnice; domači so pa vsi mislili, da je to del one kupnine za vola, in uverjeni so bili sedaj tem bolj, da se je tedaj očetu mešalo v možganih. Stari seveda je mislil in čakal edinole, kaj mu prinese polna luna med šmarnimi mašami. To je bila njegova nada in te babje vere bi mu nihče ne mogel odvzeti, četudi bi jo bil Molek komu razodel. Pa tega ni storil. In kakor vse na svetu, tako sta minila tudi mali srpan in prva polovica velikega srpana, v drugi polovici tega pa je kazala prak-tika polno luno, in sicer prav na sv. Roka dan. Molek je bil že davno iztaknil, kje je ono veleevano mu raz-potje: najbliže domači Straški vasi in oddaljeno vsaj devet streljajev od vsake naselbine; bilo je prav na mestu, kjer se križata okrajna cesta z Vač v Moravče

in pa občinska pot dveh malih samotnih selišč pod Sv. Florijanom. Drugod ni bilo take križpoti.

Na sv. Roka zvečer se je Molek odpravil tja. Storil je, kakor mu je bil Ostriženec velel; potegnil je ris tri sežnje v premeru in devet sežnjev v krogu ter odlomil od bližnjega brinjevega grma krepko vejo. Tako oborožen je stal v risu dolgo časa in nič kaj prijetno mu ni bilo pri srcu. Bil je sicer pogumen mož, a tako v risu stati — kdo ve, kaj pride — to ni bilo prav nič prijetno. Slišal je od daleč uro biti, pol devetih je udarila, in neskončno dolgo se mu je zdelo še do devetih, ko se je imel pričeti pravi čas. Zdajci se domisli, da je bil danes, na sv. Roka dan, na Vačah semenj. »Joj, to bo prišlo pa mnogo ljudi tod mimo, ki se bodo vračali po okrajni cesti domov!« si zamisli nagloma. »A, pa naj bo, kar hoče; tej stvari moram priti do konca; in če je vedež vse tako dobro vedel, bo tudi tu pravo zadel!« Čakal je torej pogumno. Izza Svete gore je lezla polna luna, velika ko polovnjak in rdeče obrobljena, ter je polumračno svetila skoz veje starih jesenov, ki so rasli ob poti. Tu in tam po brežinah so cvrčali murni, tam, izpod gore Sv. Florijana pa je odmevalo skovikanje čukov in sov. Tako je poteklo pol ure in še ena četrtnika. Molek je stal v risu kamenu podoben. Zdajci začuje po okrajni cesti navzdol prihajati k sebi trde korake. Krčevito je prijel svojo brinjevo vejo, nagnil zgornji život na pol naprej ter čakal prihajajočega.

»Kje imaš moj denar?« je zavpil, kolikor je mogel, in zamahnil z vejo.

»Kdo si, da napadaš mirne ljudi?« je viknil oni in odskočil skoraj za seženj nazaj. »A-a-a-aj — vi — oče?« je dejal takoj potem in stopil pred starega. Bil je sin Luka, ki je okoli poldne, ne da bi bil oče kaj vedel o tem, krenil na Vače.

»Kje imaš moj denar?« je ponovil oni in zamahnil z brinjevo vejo.

»Domu pojdite — slabo vam je — pojdite, oče, prosim vas,« je prigovarjal sin v trdnem prepričanju, da se je očetu zopet povrnila — blaznost.

A z Molkom ni bilo govoriti. Kakor besen se je zakadil v sina, da je ta komaj odnesel pete. Hitel je proti domu, iskal hlapca in drugih, da pridejo po očeta, ki se mu je očito pamet zmešala. Molek pa je zopet stopil v ris. »Luka ni tat,« je dejal skoraj zadovoljno sam pri sebi, »če ne, bi bil odgovoril, kakor je prerokoval Ostriženec.« Čakati je treba drugega. In ni bilo treba dolgega čakanja. Zopet so se začuli koraki po slabi kameniti cesti, in velik mož z dvema svinjskima loncema, v vsaki roki enega držeč, se je prikazal pred risom.

»Kje imaš moj denar?« je zatulil Molek.

Oni je izpustil lonca na tla, da so črepinje zazvene po kamenju, ter odskočil v robidovje nad cesto. A Molek je bil takoj pri njem in v tem trenutku sta se tudi spoznala. Bil je Goropečnik.

»Ali noriš, ka-li, Molek? Piskre mi boš plačal!« je zavpil napadeni.

»Denar, denar!« je sopihal oni in vihtel svojo vejo.

Goropečnik pa jo je kakor prej Luka pobral navzdol proti Straži, češ, Molek je ob pamet.

A ta še ni bil zadovoljen. »Ta tudi ni tat,« si je mislil in v tretjič stopil v ris. Čakal je dolgo; deset je odbila ura že zdavnaj, kar začuje po cesti večji ropot. Zdaj jih gre več, pa naj jih bo kolikor hoče, jaz planem vanje, — si je Molek mislil in tako tudi storil.

»Kje imaš moj denar?« je zakričal v tolpo, ki se mu je bližala. Dva vola sta odskočila kakor besna, eden na desno, drugi na levo, v sredi med njima v odprti vrzeli pa se je pokazala dolga, koščena postava — mešetarja Miška.

Gonil je par volov za tujega kupca z Vač proti Ljubljani in sedaj obstal nasproti staremu sovražniku Molku. Izprva je bil tako osupel, da ni mogel ziniti besede.

»Kje imaš moj denar?« je zatulil Molek vnovič in sedaj še bolj hripavo in besno, ko je spoznal mešetarja.

Ta se je pa zlobno namuznil. Ni bil eden tistih ljudi, ki imajo občutljivo kožo, in v kozji rog se tudi ni dal ugnati:

»Imam ga — imam!« se je zasmel na glas. A v tem trenutku ga je Molek že držal za vrat.

»Na, sedaj imam pa jaz tebe! Nazaj daj, kar si vzel!« je zavpil stari, in že sta oba ležala na tleh v risu in rila in se valila na skalo.

Mešetar je spoznal, da je boj resen in da mu gre sedaj za kožo: preverjen je bil, da je stari popolnoma znorel; čeprav pa je imel marsikatero na duši in na vesti, glede Molkovih stotakov se je čutil in imel za tako nedolžnega, da ni mogel soditi drugače, nego da je stari znorel. Zato se ga je otepal in branil na vso moč, a Molek je v svoji sveti jezi zmagoval. Uprl se je še enkrat močno ob onega, se prevalil ž njim po kamenju in prišel vrh njega; pokleknil mu je na komolca in ga začel pestiti:

»Daj sem denarje, ali pa povej, kje jih imaš.«

Miška je stokal in klel, a ganiti se ni mogel. »Pamet, pamet, ljubi moj Molek, vse bom povedal,« je tolažil starega. A ta ga je tako divje pogledal, da ga je groza izpreletela. Jel je klicati na ves glas na pomoč in se vzpel v smrtnem strahu z vso silo pokoncu, da se je res otresel onega. Sedaj je bil pa mešetar na vrhu, in da Molku ni prizanesel, nam ni treba praviti. Klofotal, lasal in suval ga je, da je sedaj stari jel na vso moč klicati: »Pomagajte — pomagajte!«

»Čakaj, jaz ti pomagam!« je pritrjeval mešetar ter iznova pritegnil po onem. A sedaj je prišla v resnici pomoč. Luka in Goropečnik sta hitela s tremi drugimi po bregu navzgor; vsi so bili prepričani, da je oče zblaznel, in so ga hoteli ujeti in zvezati, da ne bo kake nesreče. S strahom začujejo zdajci klicanje na pomoč. Glasu niso spoznali in drli so brez sape naprej; prvi je bil na mestu Luka, se zakadil z vso silo v gručo, ki se je valjala po tleh, ter porinil oba bojevnika narazen. Sedaj stoprav je spoznal Miška. Ta je klenil in se pridušal, da je Molek blazen, da mu je vola splašil, da ga je hotel umoriti — Molek pa je venomer vpil vmes: »Tat, tat, kje imaš moj denar!«

Goropečniku in Luki ni bilo treba dolgo dopovedovati, da se očetu blodi po glavi, nego sta ga prijela in s pomočjo drugih in Miška krepko zvezala kakor pravega norca.

Molek je strmel: »I kaj pa hočete, tolovaji?« je zavpil ter skušal pretrgati vezi na rokah. A zaman.

»Le mirni bodite, oče, vam je slabo! Pojdimo domov!«

»Kaj mislite, da sem zblaznel, kaj?« je kričal stari ter zatrjeval, da je tako pameten ko drugi. Jel je pripovedovati o Ostrižencu in o risu — a to je druge le še bolj prepričalo, da je blazen. Navzlic vsemu oporekanju so ga vlekli zvezanega domov. To je bilo pa preveč. Domov prišedši se je stari zgrudil na klop pri peči ter bridko zajokal kakor otrok: »Ta sramota, ta sramota!« je vzdihoval. Vsem se je jel smiliti. Odvezali so ga, a v začudenje vseh je bil čisto pameten. Spat je šel ko druge krat, a večerjati se mu ni zljubilo.

D drugega dne se je oglasil mešetar Miška povprašat, kako je staremu; dejali so mu, da je pri pravi pameti in da je moral biti tudi snoči. Mati je celo grdo gledala mešetarja.

»No, čakaj — dobro!« je dejal Miška, »če je bil pameten, potem bo pa tudi pred sodiščem odgovarjal!«

In tako se je zgodilo.

Mešetar je tožil Molka zaradi razžaljenja časti, in ker Molek ni hotel odpuščanja prositi ali sploh preklicati svoje trditve, da je Miška — tat, je bil obsojen na tri dni zapora. Moral jih je presedeti v ječi na Brdu.

VI

To je bil najhujši udarec. Kolikor je Molka že trla vsa druga nezgoda, izguba novcev, posmehovanje sosedov, doma neprijazni obrazi, vendar sta ga obsodba in kazen najbolj trdo zadeli. Postaral se je do jeseni skoraj za nekaj let in hrbet je nosil že malo sključen. To je pa tudi mater jelo skrbeti; a če je možu kaj prigovarjala, naj stori to ali ono, naj pije kako domače zdravilo, jo je zapodil kar izgrda.

»Z očetom gre pod zlo,« je dejal tudi Luka nekega dne.

»I seveda!« je pritrdila mati; »pa kdo mu pomore? tisti nesrečni denar!«

»Jaz bi rada vedela, da-li je res ukraden!« je vzdihnila Anka.

»Beži, beži!« je ugovarjal Luka. »Spravili so ga, to jaz pravim, in zmešalo se jim je. Saj sami ne vedo, koliko imajo. Goropečniku so vendar posodili — in potem so ga gori na cesti napadli! Meša in blodi se jim včasi po glavi, pomagati pa ni moči.«

»Jaz bom pa poslala po staro Mesojedo v Razborje; ona pomore v vseh boleznih in ume razne pripetljaje in uroke odgnati in zagovarjati,« je trdila mati Reza.

Otroka sta bila zadovoljna in zmenili so se, da pojde sin prihodnji petek po Mesojedo. Bilo je že okoli svetega Lukeža; tisti petek popoldne, ko so drugi pri-

čakovali stare čarodejke in padarice, kakor so ji dejali, je jela pihati ostra burja, tako da je tudi Molek doma ostal. Pri peči sedé je izbiral nekaj turščičnih storžev ter jih pokladal na gorko peč, da se hitreje posuše. Niti sanjalo se mu ni, kaj hočejo domači nocoj z njim ukreniti. Proti večeru se je res oglasila Mesojeda, stara, sključena baba od onkraj Save; ljudje so ji mnogo verjeli in se vdajali njenim vražam in še bolj njenim čudnim zdravilom. Molek jo je poznal, a nikdar je ni posebno maral. Kadar je priberačila mimo hiše, ji je dajal rad brž kos kruha ali kak krajcar, da je le dalje šla. Nocoj mu pa celo ni bila po volji; zagodrnjal je poluglasno, ko je sedla na klop ob drugi strani peči, in najrajši bi jo zapodil; toda ostri piš okoli hiše ga je opomnil, kako neusmiljeno bi bilo tako ravnanje. Zato je molčal in samo hrbet obrnil proti starki. Pa ta ni dolgo mirovala. Ko je bila zaužila nekoliko mleka, s katerim ji je postregla Reza, je šepnila:

»Danes je prvi dan, nocoj prvi večer! Nocoj je mladi petek — mlaj — to je pravo!« Reza pa je prikimala veselo in zadovoljno. Oče se ni zmenil za ta pogovor. Zdajci pa se je sključena Mesojeda vzravnila, naglo stopila sredi sobe in uprta z levico ob kratko grčavo palico jela s šopom suhe praproti v desnici mahati po zraku proti Molku. Govorila je pri tem nekaj čudnega, nerazumljivega. Molek je privzdignil glavo in začuden zrl ta prizor. Pa kmalu je razumel, da velja vse to njemu.

Starka se mu je približala, udarila s praprotjo po njegovih rami in pri tem je čul Molek čudne besede:

»Gad in gadica,
Modras, modrasica,
Kača, kačon —«

Dalje ni poslušal. Skočil ali bolje planil je kvišku, vrgel zagovarjavki turščičen storž ob glavo in zarjovel kakor obstreljen medved:

»Kaj, mene zagovarjaš — mene! — No, sedaj imam pa dovolj! In vi, vi ste tudi tako neumni in bebasti« — se je obrnil k ženi in otrokoma, ki so prilezli iz vseh kotov, »sedaj mi je dovolj! Škoda, sramota, jeza in žalost — vse je prišlo name, in sedaj ste še vi začeli iznova, ko bi bil morda že pozabil! Ven — ti kljuka prismojena!«

Ko bi se Mesojeda ne bila že prej ognila, bi jo bil loputnil razjarjeni gospodar iznova z debelim storžem.

Skočil je v svoji jezi v kamro po klobuk. »Sedaj pa pojdem, pojdem po svetu!« je vpil.

Domači so se jeli jokati, a starega to ni ganilo. Snel je klobuk s stene in hotel planiti ven. A tedaj zatuli burja z vso silo krog ogla in Molek se domisli, da je opravljen v prelahko suknjo. Treba se bolje obleči! Jezno odpre skrinjo in potegne iz nje kožuh, tisti nesrečni kožuh, ki ga je bil že tolikrat pretresel in pretipal in prevrgel, in smukne vanj. A — kaj je to? Doli v desnem rokavu, ki je bil na koncu tako tesen in ozek, da je šla pest komaj skozi, se mu je ustavila roka; zadel je ob nekaj, kar je tičalo tu! »Zlomek — kaj pa je to? Da bi te strela!« je zagodrnjal in porinil pest krepko naprej. Nekaj na pol mehkega, na pol trdega je padlo na tla, Molku pa je šinilo po glavi kakor resničen blisk.

»Luč, luč semkaj!« je vpil in tipal po tleh. Vsi so bili takoj pri njem in svetili. Pred Molkom na tleh pa je ležala — listnica, izgubljena listnica. Oče jo je s tresočo roko pobral in iz nje so smuknili na tla oni — štirje novi stotaki. »Tu je denar — denar je tu!« je vzdihnil stari in gledal okoli sebe kakor v sanjah.

Sedaj je bilo vsem vse očito. Oče je bil onega večera — malo vinjen seveda — listnico z denarjem namesto v žep — vtaknil v rokav, kjer je smuknila do ozke zapesti, skozi katero ni mogla; a nobeden vseh, ki so jo iskali ter pretipavali kožuh, ni bil segel tako globoko.

To vam je bil vesel večer pri Molkovih!

»In vendar sem jaz pomagala!« je dejala sključena Mesojeda, ki je sedela z obvezano glavo za mizo; oni koruzni storž jo je bil dobro zadel.

»I kaj pa še?« se je rogal Molek. »Vsi pojte rakom žvižgat s svojim babjeverstvom. Tisti Ostriženec me je namazal, da ne kmalu tako, in sedaj si še ti hotela? Pa — molči, baba! Sedaj je vse dobro!«

In tako je bilo res. O sv. Martinu je bil v Moravčah semenj. Molek je gnal zopet dva junca na prodaj in bil je tako dobre volje, da je poklical celo mešetarja Miška, da mu jih je pomagal prodajati. Ko so potem sedeli v krčmi pri kozarcu vina, je dejal stari modro in slovesno: »To vam povem! Babja vera — to je neumnost! Vsak pazi in varuj svojih reči in svojega imetka, — potem ni treba iskati pomoči pri čarodejih in starih babah — in tudi pri sodiščih ne! Bog daj dobro zdravje, možje!«

In napil je iz polnega kozarca svojim sosedom.

Znojilčevega Marka božja pot

I

Tam, kjer zavija široka in gladka vélika cesta, ki veže Ljubljano s sosednim Štajerskim, v ozko sotesko, imenovano Črni graben, se dviguje na levi strani dokaj visok hrib, ki je proti cesti izpremenjen v velikanski

kamnolom. Na vrhu se hrib širi v prijazno planoto, spredaj obraslo z mladim gozdom, v ozadju pa obdelano v njive in travnike. Tam stoji sredi lepega sadnega vrta zidana in lepo pobeljena hiša, okrog nje pa dobro ohranjena gospodarska poslopja.

To je selo Znojile. Tu je v času, ko se je godila naša povest, gospodinjala pridna vdova s štirimi otroki in družino, ki jo je morala imeti pri svojem širnem posestvu. Dvanajst glav goveje živine je bilo v hlevu vedno in poleg tega lepo število drobnice, ki ji je bila gorska lega jako prikladna. Rajni Znojilec je umrl nagloma v najboljših, najkrepkejših letih, in za njim je morala skrbeti in se truditi vdova Ana, da ohrani posestvo, domačijo in doto svojim otrokom. Izpolnjevala je pa tudi to svojo dolžnost. Otroci so bili pridni in ubogljivi in pri vsem trudu in delu je imela mati vedno mirno in veselo zavest, da tudi tedaj, ko odrastó ter bodo jeli malo bolj samostojno stopati med svet, ne bodo zahajali na kriva pota. Peter je imel sedemnajst, Marica petnajst let, a najmlajši, Jožef, je izpolnil komaj dvanajsto. Gledé teh se ni Ana nikdar pritoževala. Edini Marko, drugi v vrsti otrok, ravno šestnajstih let, je prizadel včasí materi nekoliko skrbi; ne da bi bil poreden ali hudoben, še prav dobrosrčen deček je bil. Samo duševno ni bil tako razvit, kakor drugi v njegovih letih. V prvi mladosti je prestal hudo bolezen in ta mu je pustila svoje sledove. Mislil je počasi in marsikaj mu ni hotelo na noben način v glavo. Tudi v šoli, ki jo je moral obiskovati šest let, ni bil prišel tako daleč, da bi bil zmožen pisati in brati. A doma, posebno v hlevu je znal pravo ukreniti; on je živino najboljše krmil, vselej vedel, je li »dimka« ali »mavra« bolna, nikdar pozabil na potrebno število plaskovja za drobnico, dobro že za plugom hodil in sploh je bil najboljši pastir in hlapec. In kakor je svoja opravila točno izvrševal, je bil pa tudi

v svojem početju in ravnanju silno svojeglav in trmast, kakor je to pri vseh ljudeh navadno, ki so v duševnem razvitku zaostali. Prav lepo je bilo treba ravnati z njim, s silo in ostrimi povelji ni bilo ničesar opraviti. To je materi Ani prizadelo včasi bridko uro, a tolažila se je s tem, da bo Marko z leti tudi pametnejši, posebno ker je pri delu tako priden in vesten. Puščala ga ni rada kam drugam, v tujo tovarišijo ali družbo, in z dobro besedo ga je znala skoraj vselej pridržati doma, ako je starejši brat Peter krenil kam k sosedom.

Pa saj je bilo tudi lepo tukaj doma! Hiša je stala na malo vzvišenem porobku, obrnjena z licem proti jugu, in ves dan je sonce sevalo pred kameniti prag. Na levo si gledal v tesno dolino, obrobjeno z gosto zaraslimi gorami. Po nji se je vila velika cesta in z njo vstric je tekel srebrn potok; na desno je zazrlo oko široko ravan proti Mengšu in v ozadju sive kamniške in koroške planine. Po sadnem drevju okrog hiše so skakali in peli ščinkavci in strnadi, spodaj pa nad gosto, temnozeleno travo so letali pisani metulji. Kako prijazno je zvenel veliki zvonec, ki ga je nosila stara, malo muzasta »dimka« krog vratu, ko se je pasla z drugo živino v bregu pod hišo, in kako smešno sta se postavljala in drvila dva bela ovna in se trkala z glavami, da je kar votlo donelo izza grmovja. Kodrasti Turin pa je tekal in skakal krog njiju in ju oblajal. Marko je sedel pod debelo hruško drobnico in rezal žlice; včasi pa je vstal, zgrabil na kratek držaj navezan bič, spleten iz starih vrvic, ga zasukal na daleč okoli sebe, zamahnil nazaj in glasen bičev pok je odmeval od nasprotnega gozda; potem je zaukal na glas in iz vseh prsi — jú huhú-hu-u — je šlo z brega v breg. Oh, ukati je znal!

Posestvo je bilo na samoti, do bližnjega sosedu več nego četrť ure hoda; zato so živeli Znojilčevi većinoma

le med seboj in zlasti otroci niso prišli mnogo v dotiko z drugimi ljudmi.

Materi Ani je bilo to skoro najljubše; vendar je vedela kot pametna žena, da treba človeku včasih večje družbe in daljšega pota v svet. Kdor je videl le domačo vas in domačo cerkev, ta ne zna mnogo povedati in ne ve, kako ravnaajo drugi ljudje, in tudi ne ume včasih kaj boljšega spoznati in svetovati. Sama seveda tudi ni hodila daleč na okoli; najdaljša pot je bila vsaki dve leti enkrat v Ljubljano, če ni mogla prodati svojih rejenih volov v obližju, in vsako leto enkrat na božjo pot na Limbarsko goro; tja je vzela Petra in Marico in enkrat celo Marka; ker se ji je bil pa tedaj skoraj izgubil, ga je odslej puščala doma, akoravno se je vselej hudoval zaradi tega.

Bilo je okoli sv. Jakoba, ko so Znojilčevi ravno nakladali pokošeno seno, gorsko trdino; vroče sonce je pripekalo, duh sena pa je polnil zrak nad malim pašnikom, kjer so grabili naši znanci.

»Pozni ste, pozni!« je zaklical majhen, postaren mož, ki je prišel po stezi z grabljami na rami.

»Vi tudi, sosed!« je zavrnila Znojilka ter potegnila pisan robec malo čez čelo in ponehala grabiti seno. Tudi drugi so ustavili delo. »Hvala Bogu, da imamo tako vreme!« je pričel zopet oni in izvlekel kratko pipo, vivček, iz žepa.

»Mlaj ga bo obrnil,« je menil hlapec, ki je na vozu stoječ uravnaval ogle naloženega sena.

»Bomo pa prosili in molili, da ne bo tako,« je dejal sosed.

»Kako pa je z vašo Rezo?« vpraša Znojilka.

»I, danes je malo bolje! Pa vsa otekla je sedaj v lice in oči jo bole, oči. Jaz sem že dejal: V nedeljo bo veliki shod pri sveti Luciji na Skaručni, in če Rezi malo

odleže, pojdeva tja: saj je sveta Lucija pomočnica za oči!«

»Pa res!« deje Znojilka. »I — sosed, pa bi še naša dva vzeli seboj, Petra in Marico — da ne bosta sama hodila?«

»Zakaj ne? Še bolj kratek čas nam bo, ako nas pojde več!«

Vtem je sosed odhajal, Peter in Marica pa sta se naskrivnem pogledala vesela in iznenadena ter jela, ne da bi zinila besedice, ogrebatí voz s podvojeno pridnostjo; bil je že skoraj naložen.

»Oh, na Skaručni je lepo!« je pristavil hlapec ter vlekel nase veliko žrd, ki mu jo je bil podal Marko od spodnjega konca gor. »Le dobro porini!« je velel fantu. Marko je res sunil drevo z vso silo kvišku, da je hlapec skoraj omahnil; a potem je vendar pritisnil žrd na voz, sedel v kobal na njo ter pomagal drugim, ki so na koncu z vrvjo pritegovali in vezali.

Marko je pognal vola in odpeljal proti domu.

»Na Skaručno!« to mu je bilo v glavi. Mati njega ni bila imenovala, ko je govorila s sosedom, in zato je vedel, da bo moral ostati doma. Toda kako lepo je po svetu in na božji poti! Spominjal se je, kako je bilo tedaj, ko je bil šel z materjo na Limbarsko goro. V cerkvi je bilo skoraj tako kakor doma na Brdu; toda zunaj, koliko ljudi! In ti prodajavci, ki so ponujali raznovrstno blago! Robce in lišp, sladkarije in potice, ure in nože, čipke in ogledála in orglice, oh muzike — muzike!

Take orglice, bunde, dromlje — ali najsi bo kar hoče, da le poje, žvižga, piska ali gode, to je bilo vzor našemu Marku. In takrat se je v gneči romarjev tako zagledal v prodajalnice, da je zgrešil mater in ona njega in šele po trudapolnem večurnem iskanju ga je našla, ko je večina ljudi že odšla, zamišljenega in vendar

vedno radovednega pred eno tistih prodajalnic. Kregan je bil in malo je manjkalo, da ni šiba pela, toda — le one gosli mu niso hotele iz spomina. In sedaj na Skaručni bo ravno tako, si je mislil dečko, tudi kaj goslic in piščalk. In ko je domov vlekel jarem z voli, je bilo sklenjeno v njegovi glavi, da mora tudi on tja na božjo pot. Proti materi tisti večer o svoji želji ni zinil, tudi ves drugi dan ne, ampak priden in delaven je bil ves čas še mnogo bolj nego sicer; mati ni imela najmanjše prilike karati ali svariti ga, najmanj pa mu veleti to ali ono.

Tako se je nagnila tudi sobota. V mraku se je bil oglasil sosed in povedal, da je njegovi Rezi odleglo in da pojdeta jutri navsezgodaj na Skaručno. Potem je počasi odšel.

Po večerji je šla Znojilka v kamro odpirat svojo skrinjo in prinesla staro mošnjico v hišo.

»Náta — za jutri!« je velela Petru in Marici ter pomolila vsakemu tri šestice.

Marku je bilo, kakor bi ga kdo tiščal za vrat, in je bruhnil na glas: »Mati, jaz pojdem tudi!«

»I, kajpada! Da se boš zopet izgubil, kakor tedaj pri sv. Valentinu na Limbarski gori!« Rekši je zavezala zopet mošnjo in jo odnesla v skrinjo.

Marko je naslonil komolca ob mizo in podprl glavo. Vsak bi mislil, da mu je jok najbliže.

Kar plane kvišku, porine leseno žlico, ki je ležala pred njim, daleč po mizi. »Pa pojdem, pa vendar pojdem!« vzdikne in odide naglo iz hiše.

V hlevu v zadnjem kotu poleg stare dimke je imel svojo iz surovih desk napravljeno postelj, spodaj pa zaboj; tega je odprl in prav z dna izvlekel nekaj v star, zamazan papir zavitega. Papir je polagoma razvil, in tu sta bili res še dve stari, svetli šmarni petici, birmansko darilo botra sosedu. Z zadovoljnim pogledom ju

je zopet zavil in vtaknil v žep praznične suknje, ki je ležala na vrhu v zaboju. Potem je vrgel še nekoliko klaje svoji stari dimki, in ko je Peter ravno stopil v hlev, je dejal še enkrat jezno: »Jaz pojdem tudi — in pojdem!« Peter je poznal bratovo trmoglavost ter molčal. Kmalu potem je na Znojilah vse spalo.

II

Drugo jutro se je jelo komaj žariti, ko so bili Peter, Marica in tudi naš Marko že na nogah. Lep, krasen dan se je kazal, in lehkà meglica, ki je krila dolino in daljne, še bolj temne nižave, se je začela počasi dvigati in giniti.

Marko je še en pot poizkusil omečiti mater ter prosil, naj ga pusti z onima; tudi Marica se je oglasila. Peter se je pa menda tistega bal kakor mati, da se bo nerodni in slaboumni fant izgubil; zato je molčal. Mati pa je ostala ob svoji prepovedi. Sedaj je Marko res začel jokati in gledal nekoliko časa za onima, ki sta odhajala proti sosedovemu domu, kjer so ju že čakali.

»Bom pa sam šel!« zavpije, steče v hlev, odpre zaboj, vzame praznično suknjo in klobuk — v drugo se je že prej nedeljsko opravil — in še enkrat materi na pragu zakliče: »Sedaj pa grem, pa — sam!« in ubere pot naravnost navzdol proti véliki cesti.

Kje je Skaručna, tega ni vedel, samo to je bil od strani poizvedel, da je tam nekje za Mengšem; no, Mengeš je pa vsak dan lahko videl z domačega hriba; zato ga niti skrbelo ni, bo li našel Skaručno ali ne. Korakal je veselo naprej in žvižgal, da je bilo kaj.

Pri Bistriškem mostu je povprašal, kje se krene proti Mengšu, tam pa, kje gre pot na Skaručno, in ker je bilo vedno več ljudi na cesti, ki so imeli isti namen kakor on, nazadnje ni bilo več treba povpraševati. Tako je došel kmalu k cerkvi sv. Lucije, stoječi na ravni

planoti, ki se razteza na severu za Šmarno goro; cerkvi-
ca je neznatna, slovi pa daleč po slovenskem ozemlju
kot s k a r u č e n s k a božja pot.

Marko je bil zgodaj tam, a vendar je našel že
stotine in stotine ljudi, ki so se gnetli krog male cerkve
ali pa po raznih kolibah, kjer se je točilo vino in kava.
Fant je le debelo gledal okoli sebe; vse mu je bilo novo,
vse zanimivo. In ko je naposled staknil nekoliko pro-
dajalnic ter ugledal tu one stvari, o katerih je tolikrat
sanjaril, ure, ki ne gredo, zlate verižice, ki pa niso zlate,
ogledala, ki pa ne kažejo prav, robce in čipke, pipce in
nože, predvsem pa — orglice, majhne in velike, oh, po-
tem pa ni mogel več proč. Videl je, kako je včasi kak
fantin stopil k prodajalnici in vzel to ali ono stvar v roke,
tudi tiste orglice, ter jih poizkušal, kako pojo, a potem
povprašal po ceni in jih končno položil zopet nazaj na
prejšnje mesto. Naposled se je Marko ojunačil in stopil
je bliže. Zapazivši, da je prodajalec prijazen, je tiščal z
levico svoji petici v žepu, z desno pa segel po največjih
orglicah ter jih jel poizkušati. Zazdelo se mu je, da po
nebeško pojo, in je brzo vprašal, koliko veljajo.

»Štirideset krajcarjev,« je dejal kramar.

»Tole imam,« je menil Marko in pomolil onemu
svoji petici.

»Kje si pa to ukral?« se je smejal prodajalec.

Marku je silila kri v lice.

»Jaz nisem ničesar ukral! To je moje — boter mi
je dal!«

»No, pa to je premalo za take orgle! Pa naj bo,
ker si ti, bom pa pustil!« je rekel oni, spoznavši, kakega
kupovalca ima pred seboj, ter vrgel petici, ki sta pre-
plačali orgle, v predal pred seboj.

Marko pa je z neznanim veseljem spravil orglice v
žep in jih tiščal kakor največji zaklad. Najrajši bi se
bil kam usedel in jel poizkušati in ubirati glasove, toda

tu je bilo preveč ljudi. Spomnil se je tudi, da bo treba iti k maši, in ker je ravno pozvonilo, se je rinil skozi gnečo z lastno mu vztrajnostjo, tako da je srečno priril v maloprostorno cerkev.

Pridiga se je bila pričela. Duhovnik, ki je stal na leci, velik gospod z resnim, a prijaznim licem je govoril o reku sv. pisma, ki ga je bil vzel iz današnjega evangelija: »Vsako drevo, ki ne rodi dobrega sadu, se bo posekalo in vrglo v ogenj.« Marko je izprva mislil le na svoje orglice, ki jih je vestno tiščal v stranskem žepu, a počasi je jel poslušati, in ko preide pridigar na leci v izpeljevanju svojega govora na dolžnosti staršev do otrok in otrok do staršev ter izreče slovesno zapoved: »Spoštuj očeta in mater, da boš dolgo živel in da se ti bo dobro godilo,« tedaj je našega Marka prvi spomin na njegov današnji beg z doma prav neprijetno dirnil.

Postal je zdaj jako pazljiv, mnogo bolj nego je bil sicer v domači cerkvi. In ko je duhovnik povedal kratko a primerno dogodbo o mladeniču, ki je šel sam proti volji staršev med svet in je tam daleč v tuji deželi zapal hudobnemu duhu in se je zato leta in leta pokoril, tedaj je postajalo našemu Marku silo tesno pri srcu. Najrajši bi bil že zunaj in na poti domov in tam doma je hotel mater lepo ubogati — oh da bi bil le že doma — doma. Ko pa je začutil orglice v svojem žepu, ga je navdalo vendar zopet zadovoljstvo, da je šel semkaj in da je dobil ta zaklad.

Ko je minila služba božja, je hitel Marko ven in zopet hodil in postajal okrog vsega, kar se mu je zdelo dovolj zanimivo. Brata in sestre in sosedovih ni nikjer zagledal in tudi ti ga niso videli, kar je popolnoma umevno, ker je bilo zbranega sila veliko ljudstva.

Ko je poldne zvonilo, se je spomnil Marko, da je lačen.

Bolj zaradi tega, ker so drugi domači tako storili, je bil vzel tudi on dobršen kos rženega kruha s seboj na pot in ta mu je sedaj prav prišel. Vode je dobil na vodnjaku in s tem je bil dovolj okrepcan, da je jel misliti na vrnitev.

Krenil je na cesto, po kateri je šlo največ ljudi. Malo čudni so se mu sicer dozdevali, morali so biti od daleč, zakaj nosili so vreče na hrbtu in tudi govor njihov ni bil tak, kakor ga je bil on vaje v domačem hribovskem selu. Nekaterе besede so v svojem pogovoru malo zategovali, druge zopet požirali in namesto da bi bil ta ali oni vprašal »kaj?«, je dejal malo zategnjeno in zagoltnjeno »kôj?«. To so bili Štajerci iz gornje Savinjske doline, a Marko ni dolgo pazil na družbo, le korakal je za njo, meneč, kamor gredo ti, pojdem tudi jaz, bo pač prav tako! Domov že pridem! Hodil je tako v vročem popoldanskem soncu — dolgo, dolgo! Nekajkrat je počival v senci ob cesti rastočega drevja in potem zopet mahnil za potniki, ki so še vedno prihajali po cesti.

Enkrat se mu je vendar primerno zazdelo povprašati, je li na pravi poti.

»Ali se tod pride na Znojile?« je poprašal starega moža.

»Tod, tod — pa daleč je še!« je dejal oni in korakal naprej.

Zjutraj se fantu ni zdelo tako daleč.

Kar pride v čudno veliko vas — saj imena ni vedel tej naselbini. Hiša se je držala hiše in vse so bile tako velike in še večje kakor tistih malo domá v Lukovici, in zdelo se mu je, da jim ni konca ni kraja.

Marko ni vedel, da potuje skozi mesto Kamnik. Spočetka je mislil, da je to zopet Mengeš, ki ga je bil v jutro z naglim korakom premeril. Potem pa je prišel na most, kjer šumi spodaj Bistrica. Zjutraj je bil šel tudi čez takov most, a ondi je bilo vendar drugače.

»Se li pride tod na Znojile?« je vprašal onkraj vnovič.

»Pride se, pride!« je zavrnila starikava žena, in Marko je pospešil svoj korak.

A sedaj je bil svet spet drugačen kakor tam blizu domačije.

Ozka soteska, oni v Črnem grabnu podobna, je ležala pred njim, ozka pot je tekla po nji, poleg ceste pa je šumljal majhen potok. Marko je bil sedaj bolj osamljen. Onih štajerskih potnikov tu ni bilo več in sam ni vedel, kdaj in kje so krenili v stran. Mrak je tudi že légal na zemljo, in v dolini je postajalo vedno bolj temno.

Dasi Marko ni bil bojazljiv dečko, vendar ga je jelo skrbeti, ko poti ni bilo ne konca ne kraja in ko sam ni poznal okolice.

»Vsi pravijo, da se gre tod na Znojile, in vendar ni tako kakor zjutraj!« je mislil in vtem mu je rastel tudi strah pred materino jezo.

Bilo je že skoraj popolnoma temno, ko začuje zopet korake pred seboj.

»Je li tu pot na Znojile?« je vzkliknil, in jok mu je bil bliže nego vse drugo; celo orglice se ni spominjal več.

»Tukaj, tukaj!« odgovori velik mož, ki je šel pred njim. »Le za mano hodi!«

Marko se je z olajšanim srcem pridružil.

»Čigav si pa?« je vprašal ded pred njim.

»Znojilčev!«

»Ej, — tako? I, kje si pa bil?«

»Na Skaručni!«

»Ej, tam je pa lepo!«

In potem sta šla drug za drugim.

Ded menda ni bil voljan več povpraševati, fant je pa tudi rad molčal. A postajal je vedno bolj vesel. Pot, ki sta jo ubirala navzgor, je bila prav zares domača,

natanko tisti klanci, tisti pesek, tisto grmovje. Včasi je kaka skala malo drugače molela ali kaka bukev kazala debelejšje veje nego na domači strmini, pa Marko ni pazil na to.

Kmalu sta bila na vrhu, na majhni planoti.

»No, sedaj si pa doma,« je dejal redkobesedni starrec in pokazal na gručo drevja, pod katerim je bilo videti nekoliko poslopij.

»Lahko noč!« je rekel Marko in odhitel proti domu, starrec pa je odšel po stezi na levo.

Na Znojilah je vse spalo; samo pes, priklenjen ob hlevu, se je zbudil in oblajal prišleca.

»Turin, Turin, spat!« je velel Marko poluglasno, in pes je res zlezel v svoj brlog.

Marko je šel v hlev, — zdelo se mu je sicer, da je malo drugačen, nego je bil zjutraj, ko pa je našel v kotu prazno postelj, je vrgel utrujen kakor je bil praznično obleko raz sebe in v malo trenutkih zaspal trdo, kakor bi ga bil kdo ubil.

Pa ne dolgo! Prav kmalu se mu je zazdelo, da ga nekdo vleče raz postelj ter ravna z njim precej robato.

»Odkod si se vzel?« je kričal tisti, ki ga je postavljaj na tla; a Marko je bil tako v spanju, da ni znal odgovora. Oni je menda tudi to izprevidel ter vrgel fanta na kup slame, sam pa legel v postelj.

Marko je takoj vnovič zaspal, a sedaj ne več tako mirno. Sanjal je težke sanje. Potoval je po tujih deželah, lačen je bil in žejen in vodil ga je »krivi prerok«, o katerem je bil čul v današnjem evangeliju. Naposled ga je tisti prodal v sužnost, kakor onega neubogljivega sina, o katerem je pridigoval duhovnik. To pa vse zato, ker je bil ušel z doma proti volji svoje matere.

Marko se je premetaval na svojem ležišču in ječal in stokal v spanju; danilo se je komaj, pa je bil že na nogah ter si mel zaspane oči.

III

Kakor po navadi je segel po vilah, da bi vrgel nekoliko krme kravam, ki jih v temnem hlevu še ni mogel prav razločiti. Čakati je hotel potem Marice, da pride mlest, ali pa pridejo celo mati.

»No, nekaj hudih besed, pa bo!« si je mislil; »na Skaručni sem bil pa vendar, in — o joj, kje so pa moje orglice?«

Sedaj šele se jih je domislil in otipal na koncu postelje suknjo in v njej orglice. Še zmotilo ga ni, da je na postelji nekdo glasno smrčal; tako je bil zamišljen v svoj zaklad. Sédel je zopet na kup slame, na katerem je spal, in začel orglati, izprva potihoma, potem pa vedno bolj pogumno in glasno. Da ni pravilno ubiral glasov, to je umevno, saj še nikdar ni imel takih orglic; a njemu so se zdeli ti glasi, ta godba tako lepi, ko nič drugega več na svetu.

Pa iz tega sladkega muziciranja ga je vzdramil tisti robati glas, kakor se ga je brzo domislil iz nočnega prebujenja.

»Kakov norec je pa prišel sem?« je vpil nekdo, in že je stal velikanski fantin pred našim Markom in ga zleknil kvišku ter potem pred vrata na prosto, kjer se je jutrnji mrak že umikal belemu dnevu.

Marko je zopet mislil, da se mu sanja, a oni drugi si je bil popolnoma v svesti, da sta prebujena oba.

»Čigav pa si, ti — duša pritepena?« je vpil oni na pol jezno, na pol radovedno.

»Znojilčev sem!« je menil Marko.

»I tako — Znojilčev? Glej ga no — tepca pritepenega! Znojilčev sem jaz — ne pa ti!« se je grohotal dolgin.

Marko se je ozrl na desno in levo.

»Ta je — Znojilčev — in jaz ne!« mu je šinilo po glavi. »To ni mogoče!«

Saj je vendar tam doli njegova priljubljena hruška, na drugi strani kozolec, tukaj pa hlev, tak kakor doma, in hiša ravno tako bela kakor domača, in tudi dvoje stopnic je pred pragom. In tam v daljavi! Na levi ozka dolina, nasproti pa gosto obrasle gore, na desni pa odprt svet, široka ravnina! Pred hlevom pa je lajal in tulil Turin, njegov umazani kodrasti Turin, ki ga je že ponoči spoznal in veselo oblajal.

Seveda — vse vendar ni bilo tako kakor prejšnje jutro, ko je odpotoval, ko je ušel z doma. Vozovi tam pod kapom so bili malo drugačni, tudi vodnjak je bil malo bolj v stran pomaknjen in sušilnica za sadje, ki je stala včeraj daleč doli v bregu, je pomaknjena danes prav blizu tja za kozolec. In še drugih razlik je bilo mnogo, a Marko jih ni imel časa opazovati; dolgin pred njim ga ni pustil v miru.

»Torej ti si Znojilčev, tako?« se je zagrohotal še en pot.

Marko ga je topo pogledal in solze so mu silile v oči. »Saj so to Znojile!« je dejal in kremžil lice v jok.

»Seveda so — Znojile! Na, če znaš brati!« Rekoč pokaže dolgin na tablico nad hišnimi vrati.

Kakor smo že povedali, se Marko navzlic šestletni hoji v šolo ni bil naučil pisati in brati; toda edino, kar mu je ostalo, to je bila tablica na hiši, ki je pričala, da so to: »Znojile št. 1.« To je znal čitati. In glej! Prav taka, prav tista tablica, samo malo bolj zaprašena in okajena je ta tu nad vrati, in na njej stoji: »Znojile štev. 1.« Ni bilo več dvombe! Doma je, a od včeraj na danes se je nekaj izpremenilo!

»Kje so pa mati?« je vprašal Marko naglo v svoji silni bojazni, ki se ga je lastila.

»Mati? Pri nas nimamo matere! Zdavnaj so umrli!« je menil oni, ki je postajal očitno vedno bolj radoveden.

»Umrli!« je zajavkal ubogi dečko in jel jokati in tuliti na glas.

Dolginu se je smilil, a uverjen je bil, da ima blaznega fanta pred seboj.

Sedaj se je pokazal še velik, postaren mož na pragu hiše, za njim pa je prišlo mlado dekle. Od kozolca je prikorakal hlapec s koso na rami in malo potem je prišla še dekla s škafo, namenjena v hlev krave mlest.

»Koga pa imaš tu doli, Martin?« vpraša stari mož s praga.

»Bog ga vedi, kje se je vzel?« se smeje dolgin, katerega je klical oni za Martina; »pravi, da je Znojilčev; ponoči se je pritepel!«

Stari gospodar Znojilec, kajti to je bil oni mož, pristopi bliže in jame pravilno izpraševati borega Marka.

Pa več ni bilo izvedeti iz njega, nego da je Znojilčev, da je tu doma, in da je bil na božji poti na Skaručni.

»Kje so pa mati, mati?« je vzkliknil še nekajkrat.

V kratkem so bili vsi uverjeni, da fant ni pri pravi pameti, in ravnali so z njim prav lepo.

Stari Znojilec ga je povpraševal, je li lačen, in ker je bil Marko v resnici izstradan kot volk v najhujši zimi, saj ves prejšnji dan ni použil drugega nego oni kos kruha, ki ga je bil vzel s seboj, je pokimal naglo, dasi so mu še vedno solze tekale preko zarjavelega lica.

Prisedel je k zajtrku z drugimi in sedaj ga ni nihče več povpraševal — kaj in odkod in kako. Pozneje je šel vsak po svojih opravkih in tudi Marko je storil, kakor je bil vedno vajen. Izpustil je krave na pašo: — oh te kravice, — dimka je bila tudi med njimi, pa ga ni več poznala, in celo dvoje repov je bilo več v hlevu nego včeraj. Pa drobnica! To so bili ovni in ovce!

In mnogo več jih je bilo danes nego včeraj in čisto druge barve, druge postave, drugačnih kodrov. Poznati ga tudi nobeden ni hotel; veliki oven, ki je nosil zvonec na jermenu okoli vratu, ga je celo nekajkrat prav grdo bušknil od zadaj. Edini Turin, tako mu je bilo tudi res ime, ta se ga je prvi privadil, skakal in lajal okoli njega, ko ga je bil spustil z verige.

»Oh ti Turinček, ti si še stari! Vse je drugo, vse drugače!« je vzdihoval ubogi fant.

Nekaj ur pozneje je sedel, kakor je bil vedno vaje, doli v bregu pod staro hruško-drobnico sredi svoje mnogobrojne črede, podpiral glavo s komolcema ter mislil in mislil — težko in počasi — saj drugače ni mogel, drugače ni znal.

Nekaj čudnega mu je rojilo po možganih. — Spominjal se je pravljice, ki mu jo je bila večkrat pripovedovala, še kot malemu otroku, pred leti umrla teta. Pravila je o menihu, ki je bil šel iz samostana, se izgubil v gozdu in tam slišal peti čudno ptico; poslušal in poslušal je krasne glasove in ves zamaknjen sedel na starem štoru. Ko je ptica prenehala, je vstal — zdelo se mu je, da je petje trajalo komaj nekaj minut, — in se je vrnil proti domu, proti samostanu, ki ga je tudi kmalu našel.

A tam ga ni nihče več spoznal. Pripovedovali so mu, da je minulo že tri sto let, odkar se je izgubil menih, ki mu je bilo ime kakor njemu. In res — vse je bilo drugače v onem samostanu! Drugi bratje, drugi višji, drugi običaji. Prosil je, naj ga peljejo v cerkev pred oltar. Tam je pokleknil pred podobo Matere božje — ta je bila še vedno ista kakor pred tri sto leti — in molil je gorečo molitev, potem pa se je zgrudil in drugega ni bilo po njem, nego — prah in pepel; a bel golobček je zletel skozi visoko okno ven iz zidovja proti jasnemu nebu.

Ta pravljica mu je blodila po glavi. Da, da, tako je bilo sedaj z njim. Od doma je ušel, matere ni ubogal, izgubil se je, te orglice so ga zapeljale in krivi prerok — oh, oh, sedaj je pa že dolgo, dolgo odkar so bili njegovi na tem domu, — sedaj je on kakor tisti menih. Mati so umrli, bratov, sestre ni, tuji ljudje gospodarijo tukaj, mnogo se je izpremenilo, kravice so druge, ovni drugačni, a hruška je starejša, sušilnico so prestavili, in vse, vse se je kolikor toliko predrugačilo. Celo Turin, Turinček! A pes, ki se ga je bil hitro privadil, je položil svojo kodrasto glavo na njegova kolena in mu prijazno zrl v lice. »Ah, Turin, ti me še poznaš!« je vzdihnil Marko.

Pa sedaj ga je še nekaj drugega zaskrbelo.

»Kaj, ko bi se jaz tudi izpremenil kar — v prah in pepel?«

Groza ga je obšla. Prijemal se je za kolena in meča, za glavo in rameni, vse je bilo v starem dobrem stanu.

Pri tem preiskovanju je zadel zopet ob orglice v žepu. Vsa žalost, vsa boleost mu ni mogla zabraniti, da bi jih ne izvlekel ter jel veselo orglati tja v jasen, miren dan.

Tako se ga je kmalu lotila dobra volja.

Ko je pa opoldne gnal domov in je potem sredi tujih ljudi sedel pri kosilu, ga je spet prijela žalost in z njo vred strah, kdaj, ob kateri priliki se bo izpremenil — v prah in pepel.

Govoril ni z nikomer in drugim se tudi ni vredno zdelo ogovarjati ga, saj so ga imeli vsi za topega, blaznega, ki se je od bogvekod pritepel. In ti ljudje so bili res malo drugačni kakor oni, ki so bili še včeraj na Markovem domu. Tudi besede so malo drugače zavijali, opravljeni so bili vsi v domačo prteno, deloma sukнено

obleko, in njihovo platno je bilo mnogo bolj debelo in surovo kakor ono, ki so ga bili pridelovali doma pred — sto leti, tako je mislil Marko; zakaj najmanj sto let je moralo miniti, odkar je bil odšel odtod. Tudi jed je bila druga; tu so imeli ovsenjak, ki ga niso pred sto leti, ko Marko še ni bil šel na božjo pot na Skaručno, nič kaj čislali ali hvalili na Znojilah. Edino kar je bilo staro, enako kakor nekdanj, to je bilo krmenje živine; ravno tako so ravnali s kravami, ravno tako z ovci kakor pred sto leti, in mleko in maslo, ki so ga kuhali, in sir, ki so ga napravljali, to je bilo še vse enako.

Marko je prebil ves teden na Znojilah. Prve dni se je še nekolikokrat zjokal in še nekajkrat povprašal dolgega Martina, ali prav ničesar ne ve o Petru, o Mari-ci, o Jožefu. Ko pa je ta nejevoljno odmajeval, je povsili naš fant glavo, in žalostno opravljal naprej svoj posel. Stari gospodar se ni brigal zanj, vesel je bil, da ima pri hiši hlapca zastonj, drugim pa itak na misel ni prišlo zmeniti se kaj več za pritepenca.

Čez tri dni se je zdelo Marku, da je bilo na Znojilah od nekdanj tako. Seveda ga je v četrtek nekaj neprijetno zbudilo iz tega prepričanja. Na paši se mu je bila ovca izgubila, ko je bil preveč zamišljen v svoje orglice; in ko se je vrnil domov brez nje, ga je dolgi Martin, ki je bil očetu za drobnico odgovoren, neusmiljeno pretepel.

To se Marku pred sto leti ni nikdar bilo v tako obili meri zgodilo in zato je dejal — da je vedno slabše na svetu.

Takoj pa mu je prišel zopet v misli tisti mladenič, ki se mu je, zapeljanemu po krivem preroku, tako slabo godilo na svetu. Vzel je torej vse udarce kot nekaj zasluženega, neobhodnega, in dasi je kričal kakor bi ga iz kože drl, vendar ni čutil v srcu, da se mu godi kaka krivica. »Zaslužil si, sedaj pa trpi!« mu je dejala vest.

A v soboto zvečer in v nedeljo zjutraj — tedaj je bilo šele čudno!

Gospodar Znojilec je velel po večerji Martinu: »Fant naj gre s teboj zjutraj k maši.«

»Ne, oče,« je dejal Martin, »jaz pojdem ob desetih.«

Staremu to ni bilo nič kaj prav, ker je Martin potem rad obsedel v krčmi, ako je šel v cerkev dopoldne.

»Naj gre pa s hlapcem! Ti pa glej, da boš opoldne doma!« je godrnjal stari.

Marka pa je ta vest grozno pretresla. Z doma se je videla prijazna cerkev na nizkem holmu, ravno tako kakor pred sto leti, toda kadar jo je zagledal, ga je prešinil neznan strah: spominjal se je vedno in vselej ob tem pogledu onega nesrečnega meniha, ki je ptico poslušal in potem v cerkvi na mah razpal v prah in pepel.

Do sedaj se mu je, čeprav je bil enkrat celó tepen, ves teden dobro godilo, torej tu ni bilo več nevarnosti, da bo po njem; toda kaj bo v cerkvi?

Zato tudi ni rekel niti »da« niti »ne«, temveč se je zaril nad hlevom prav v zadnjem kotu pod postrešjem globoko v seno, s trdnim namenom, da ga nihče ne najde in da ne pojde v cerkev. Hlapec ga je klical navsezgodaj, toda zaman. Odšel je torej brez njega.

Tudi dopoldne o Marku ni bilo ni duha ni sluha.

Tičal je še vedno v senu na hlevu v strahu, da ga kdo siloma ne izvleče v cerkev, kjer bi se izpolnila nad njim kazen, ki mu je bila gotovo namenjena. Zato tudi živine ni opravil. A iskal ga ni nihče, zakaj vsi so mislili, da je šel ob desetih z Martinom in da se vrne z njim. Očetova slutnja se je pa tudi glede Martina izpolnila; opoldne ga ni bilo domov. Stari gospodar se je grdo držal, hlapec pa je preklinjal Marka, ker je moral živino opravljati.

IV

Popoldne šele je Marko prilezel iz svojega skrivališča in nesreča je hotela, da ga je hlapec koj zapazil.

»Kje si bil pri maši? In kdaj?« je zarohnel nad njim. Marko si ni upal ziniti.

»Nikjer nisi bil; saj se te same pleve drže, mrcina ti lena! Čakaj, jaz ti pokažem!«

Rekši skoči pod kap po suh, na debelem koncu odlomljen cepec, kakršnih je več ležalo tam za podom, ter jame udrihati po dečku.

Ta je skakal in kričal in skoraj bi bil sedaj rajši videl, da se takoj izpremeni — v prah in pepel.

Pa v tem trenutku je zgrabil nekdo hlapca za vrat in ga zleknil v stran.

»Pusti fanta! Kaj ga pretepaš?«

Bil je Martin, ki je bil stopil vmes, in za njim je stal še drug, majhen, postaren možic s kratko pipico v ustih.

»V cerkev naj bi šel, nesnaga!« se je jezil hlapec ter hotel še enkrat zavihteti cepec nad onim.

»Bézi stran!« je velel Martin.

Marko je tiščal roke na oči in vpil in jokal na ves glas.

»Fant, ali poznaš tega očeta?« je dejal Martin in pokazal starega možica, ki je bil prišel z njim ter sedaj z nekim tihim, skrivnim veseljem gledal ves prizor, kakor bi prav iz srca privoščil Marku to kazen.

Deček je potegnil z desnim in potem z levim roka-vom preko solznih oči ter pogledal starega.

»Boter, boter!« je vzkliknil na ves glas in padel na koleni.

»Sedaj pride — prah in pepel!« To je bila prva njegova misel.

A ker se to vendar ni zgodilo, je skočil kvišku in se oklenil starega moža.

»Boter, boter, vi ste še živi? Vse drugo je pomrlo!«

»I kaj pa je s teboj?« vpraša boter.

»Jaz, jaz sem — zaklet!« je vzdihoval fant.

»Menda si res ob pamet?« je dejal skrbno stari mož.

»Saj nikdar pameten ni bil!« je godrnjal hlapec.

A kmalu so se vendar sporazumeli.

Pa kako je prišel boter sem?

Martin je po končani deseti maši vračajoč se domov v resnici zadel ob hišo, kjer, kakor pregovor pravi: »Bog roko ven moli!« Ni si mogel kaj, da bi ne stopil noter ter ne naročil poliča vina. Nekaj ljudi je bilo že notri in več jih je še prihajalo. Posebno oni, ki so bili prav od daleč doma, so se krepčali tu s skledico juhe in požirkom vina ter čakali popoldanskega krščanskega nauka. Da je bilo pa tudi bližnjih dovolj, katerim takega krepčanja v krčmi ni trebalo, nam tudi praviti ni treba!

Martin je imel svojo družbo in ni pazil na one pri sosednji mizi. Ta hip pa je vendar postal pozoren.

Tam je sedel majhen, postaren možic, očitno tujec v tej dolini, in pušil tobak iz kratkega vivčka.

Ta je nekaj pripovedoval, kar je Martina takoj opozorilo.

»Sam Bog ga vedi, Bog ga znaj, kam je fant zašel!« je govoril stari s svojim sosedom.

»I, pa kam je vendar hotel?« vpraša nekdo.

»Na Skaručno, na božjo pot! Mati mu je branila, pa je kar sam ušel! Praznično obleko je imel pa nov klobuk, morebiti ga je še kak rokovnjač oropal in ubil.«

»Kdaj se je pa izgubil?« deje drugi mož iz one družbe.

»Danes je teden! Iščejo ga povsod. Jaz sem šel na lašč sem, da bi prosil oznanila v cerkvi o izgubljenem dečku, pa sem prišel prepozno. Sedaj čakam nauka. Tedaj bodo gospod oznanili!«

»Kako je pa ime fantu!« se vmeša Martin.

»Marko!«

»O joj, ta je pa pri nas!« vzklikne oni.

Stari je debelo gledal, a v kratkih besedah je bilo vse razloženo.

Podala sta se oba vesela na pot in prišla ravno prav, da sta Marka rešila hlapčevih pesti.

Gospodar Znojilec je vtem prišel s polja, kjer je ogledoval pšenico, ki je bila zrela za žetev, in potem so sedli vsi k bokalu tepkovca, ki ga je oče velel prinesiti. Boter je bil vesel, da je našel Marka, oni pa tudi, da so se ga iznebili; dasi jim je kot priden delavec ugajal, so se ga vendar bali, ker so ga imeli za blaznega.

O njem ali o tem njegovem duševnem stanju pa ni bilo govora ni besedice.

Ko je boter vstal in sta se poslovila, so se vsi prijazno razšli.

Domov grede, ko sta imela potnika že Zlato polje za seboj, je vprašal boter Marka:

»I, zakaj si pa vendar tam gori ostal?«

»Oh, saj sem bil na Znojilah!« odgovori dečko.

»Da, pa to so druge Znojile, nego naše, nego tvoje domače! Kaj meniš, da so ene same Znojile na svetu?«

»Ene same!« je rekel Marko nedolžno in ni vedel, da je v svoji preproščini izrekel veliko resnico, da ima človek le samo en dom in da ni nikjer na svetu tako dobro kakor — doma.

Pozneje se mu je popolnoma zjasnilo, da se je bil namreč izgubil, da ga je samo ime »Znojile« premotilo.

Ko so ga doma z očitnim veseljem sprejeli, je pozabil tudi vso nezgodo; toda od doma ni šel več sam brez materinega dovoljenja.

Drugi so ga sicer včasih dražili, ko so poižvedeli več podrobnosti o njegovi božji poti, in klicali so ga »zakletga Marka«; in če do danes ni dobil drugega imena, ga pa še vedno tako kličejo.

Ime *Kersnik* izgovarjaj *Krsnik*! Pisava »er« pomeni tu samoglasniški »r«, kakor so pisali po starem: kerst, pert, vert... (za: krst, prt, vrt...). Pri osebnih lastnih imenih se je ohranila večinoma stara pisna oblika, ker zahtevajo uradni predpisi, da se morajo pisati osebna lastna imena dosledno tako, kakor so zapisana v krstnih matičnih knjigah. (Primerjaj pisavo imen: Bercè, Černè, Škerjanec, Terdina, Verhovec..., ki so jih pa tudi po stari pisavi izgovarjali domačini pravilno: Brčè, Črnè, Škrjanec, Trdina, Vrhovec... Izreka se je popačila v nemških uradih in šolah, od tam tudi napačna izreka Kérsnik.)

Dr. I. Prijatelj omenja pri Kersnikovem življenjepis, da se je Kersnik v gimnazijskih in visokošolskih letih rad podpisoval *Krsnik*, torej fonetično, pozneje pa zopet po tradicijski pisavi. (Zbrani spisi, VI. zv., str. 1.)

Dr. Fr. Simonič ga piše kljub temu zopet fonetično; pri imenu »Kersnik« pripominja le: gl. Krsnik! (Slovenska bibliografija, I. del, 1903—1905, str. 205.)

Stran 6—7: Tako je *realizem* razložil Kersnik v oceni Aškerčevih »Balad in romanc« l. 1890. v Lj. Zvonu; (prim. Zbr. spise V. zv.).

Str. 7: *Licej* se je imenovala akademska šola v Ljubljani; imela je dva filozofska letnika, gimnazije pa so imele tedaj le 6 razredov.

Str. 8: *Šestdeseta leta*: po končanem Bachovem absolutizmu in najostrejši cenzuri (1852—59) se je tudi pri Slovencih razvilo živahno društveno življenje, časopisje in književnost: 1860 Učiteljski tovariš, Wolfov slovar, Vilharjeve Pesmi; 1861 začetek *Narodnih čitalnic*; — 1861—69 Cvetje iz domačih in tujih logov; — 1862 Južni Sokol; — 1863 Vilharjev list »Naprej«, Slovenska Matica; — 1864 Jenkove Pesmi; — 1865—67 v Celovcu Einspielerjev »Slovenec«; — 1865—70 v Ljubljani nemški list »Triglav«; — 1865 Jurčič-Marnov almanah »Slovenska vila«; — 1866 »Klasje« (Prešernove poezije); rojstvo himne »Naprej zastava Slave«; — 1867 ustanovljeno Dramatično društvo (to leto je bil izglasovan oni usodni avstrijski dualizem); — 1868 »Mladika« (zbornik pesmi in povesti); ustanovljen »Slovenski Narod«; začetek slovenskih *taborov* (političnih zborovanj na prostem; 9. avg. v

Ljutomeru, 6. sept. v Žalcu, 18. okt. v Šempasu); Mladoslavenci prevzamejo kulturno in politično vodstvo. — 1869 Stritarjeve »Pesmi«; v Ljubljani humorističen list »Brencelj«, v Trstu »Juri s pušo«, v Celovcu »Besednik« (kratkočasen in podučen list za ljudstvo); tabori v: Brdih pri Gorici, Sevnici, Pivki na Kalcu in Vižmarjih. — 1870 na Dunaju Stritarjev »Zvon«, Levstikov »Pavliha«; v Ljubljani (1. dec.) slovensko-hrvatsko-srbski shod prve »Jugoslovanske zveze«; tabori v Cerknici, Vipavi, Bistrici in Zaprečah na Koroškem, Kubedu v Istriji in pri Kapelah na Štajerskem.

Str. 9: »*Levstik je rodil Jurčiča*«, s to jedrnato označitvijo Jurčičevega pomena začenja dr. I. Prijatelj uvod v svojo izdajo Jurčičevih Zbranih spisov (zv. I., str. 1.).

Str. 10: »*Turnarji*«, člani nemškega telovadnega društva (Turnverein), ustanovljenega nalašč proti Sokolom. L. 1869. so priredili na Jančah (blizu Zaloga) veselico, z domačini se je vnel pretep; turnarje so branili orožniki in so z bajoneti zabodli slovenskega kmetskega fanta Rodeta do smrti. — *Finančna prokuratura*, danes: državno pravobranilstvo, zastopa državo v civilno-pravnih zadevah in je javni svetovalec državnim uradom v upravnih poslih. — *Dr. Jernej Zupanc* (1810—1898) je bil notar v Ljubljani.

Str. 11: *Deželni glavar* (nem.: Landeshauptmann), predstavnik deželne samouprave v stari Avstriji. — *Dr. Edvard Šavnik* (1852—1931), znamenit zdravnik v Kranju, se je v mlajših letih mnogo udejstvoval v mladoslavenskem pokretu. — *Luka Tavčar*, Kersnikov tast, je bil lastnik tedanjega hotela Evrope v Ljubljani. Tu se je shajala literarna in politična družba Mladoslavencev okrog Levstika in Jurčiča; tu je Jurčič sprva urejal tudi svoj dnevnik »Slov. Narod«. — Kersnikova soproga *Alojzija* je preživela moža skoraj za 40 let. Pisateljev sin *dr. Janko Kersnik* (1881—1937) je bil ravnatelj Kmetске posojilnice in tudi duhovit stilist.

Str. 12: *ustavak*, pristaš avstrijske ustave. — *Oportunska politika*, politika, ki jo vodi koristoljubje, ravno nasprotno od načelne politike, ki sprejema nase tudi lastne žrtve, se za svoje ideje raje žrtvuje, kakor pa bi se uklonila zaradi koristi, ki jih lahko doseže, če zataji načela. Stritar je v 39. »Dunajskem sonetu« krepko obsodil tako politiko tedanjih prvakov:

Bolezen nova, grdo oportunistvo!
Močvir, ki že topiš nam v káli nade,
ki v te zagazil je Sloven do brade:
kakó naj ti po naše rečem? — Kljunstvo!

Ti paznoúho zajčje trepetunstvo!
Beseda krepka ti iz ust ne pade,
predevaš sklepe, kakor mačka mlade;
prokleta ti vsestransko omahunstvo!

»Kljunstvo« meri na politika Karla *Kluna* (*1841) v Prigorici pri Ribnici, †1896 v Budimpešti); tedaj je bil stolni kaplan pri ljubljanski škofiji, pozneje je postal kanonik. Načelen boj je vodil proti svobodomiselstvu Mladoslavcev in proti »Sl. Narodu« je ustanovil l. 1873. »Slovenca«. — Sodbo dr. I. Prijatelja o Kersnikovih podlistkih glej v K. Zbr. spisih VI. zv., str. 225—244.

Str. 13: Kersnik o podlistku: »...*tu doli pod črto veljajo drugi zakoni*...«, glej 4. podlistek v seriji »Vieux Saxe«. — *Etbin Henrik Costa* (1832—1875), doktor modroslovja in prava, po poklicu odvetnik. Uveljavil se je kot zgodovinar, pisatelj in politik. Bil je državni (1863—73) in deželni poslanec, ljubljanski župan, načelnik »Južnega Sokola«, soustanovitelj in podpredsednik Matice Slovenske, marljiv in plodovit delavec v vseh važnejših ustanovah Bleiweisove stranke. Bleiweis ga je imenoval »najljubšega sinu Slovenije«. Ker je bil pa po rodu nemške in italijanske krvi in v mladih letih svobodomislec, a se je v Bleiweisovem političnem taboru povzpел do vodilnih mest v slovenski politiki in v verskih pokretilih, ter postal najmočnejša opora Bleiweisove konservativne politike, ga je Stritar strašno ožigosal v 9., 33., 34. in 35. »Dunajskem sonetu«. Imenuje ga Bleiweisovega političnega »sinú« ter »hinavca, pismouka in farizeja«. — *Msgr. Luka Jeran* (1818—1896) nabožni pesnik in pisatelj ter 40 let urednik cerkvenega lista »Zgodnja Danica«; proti literaturi z ljubezensko vsebino se je boril rigorozno, zahteval je, naj posvetno slovstvo sploh služi verskemu, in vero je smatral za bistven znak narodnosti. (Msgr. = monsignor; izgovôri: monsignor; pomeni: »moj gospod«, častni naslov za cerkvene dostojanstvenike.) — *Josip Marn* (1832—1893). Kersnik ga smeši v svojih podlistkih podobno kakor Stritar v »Dun. sonetih«; v 11. »Nedeljskem pismu« ga naziva »naš »slavnoznaní« jezikoslovec in literarni zgodovinar« in smeši njegovo razdelitev pesnikov na tri vrste: prvič na »Vodnikovce« (ki okrogle, poskočne pesmi pojo, kakor n. pr.: Ena bolha me pika, en vrabec me jé...), drugič na »Koseskijevce« (ki šestomere kujejo, ode mólijo in legende obravnavajo) in nazadnje na »Prešernovce« (ki »ljubemčkajo« in »objemčkajo«; sem šteje Marn Stritarja in Levstika, h Koseskemu Tomana, zraven pa uvršča Kersnik tudi kritika Marna). — *Karel Dežman* (1821—1889), kustos deželnega muzeja, nadarjen znanstvenik in politik; v prvih letih je bil navdušen narodnjak,

njegova je ona znamenita pesem »Proklete grablje«. Toda obupal je nad slovenskimi politiki in prestopil (l. 1861.) v nemški tabor.

Str. 15: *Corpus iuris* = zakonik, zbirka zakonov. — *Signum temporis* = znamenje časa. — *Sinja gorica*, »nemški prevod« v Schweinsdorf je mogel nastati odtod, ker Nemcu ni bil izraz »sinja« razumljiv pa ga je zamenjal z besedo »svinja« = Schwein. — »Na Žerinjah«, primerjaj n. pr. slikarja Rogulina z Lovretom Kvasom v Jurčičevem »Desetem bratu«, tehniko zapletljajev: v glavno dejanje posegajo stranski dogodki iz prejšnjih časov; tipičen pojav tedanje nemške meščanske povesti.

Str. 16: »*Slovensko knjižnico*« je izdajal Jurčič, izšlo je 8 zvezkov, l. 1876.—1880. — *Les extrêmes se touchent* = skrajna nasprotja se privlačujejo. — *Kozmopolitičen* = svetovljanski, izven narodov stoječ, občečloveški.

Str. 17: »*Razvoj svetovne poezije*« je objavljen v Sl. Narodu v podlistkih od 4.—10. jan. 1878. — »*Slovenska Talija*«, zbirka dramatičnih del in iger, katero je izdajalo l. 1867.—1896. »Dramatično društvo«; izšlo je 60 zvezkov. V zvezku 44 a) je izšla l. 1879. Kersnik-Jurčičeva enodejanka »Berite Novice!« — *Filip Haderlap* (* l. 1849. v Remšniku na Koroškem, a kdaj in kje je umrl, ni znano; od l. 1896. ni več sledu za njim). Bil je mnogostranski in plodovit kulturni in politični delavec: pesnik, pisatelj, prevajalec, kritik, urednik raznih listov, v l. 1877.—1882. »Slovenca«, 1882 pa je ustanovil svoj list »Ljudski glas«, v katerem je pod poglavjem »Jezikovna pisma« predlagal novo *abecedno reformo*, kar tako satirično zavrača Kersnik. Uveljavila pa se je v glavnem izreka trdega »l«-a za »u« (dvoustnični »v«) nekako 40 let po smiselno podobnem Haderlapovem reformnem predlogu (1882). — Gregorčičeva literarna basen »*Pajek*«, vpletena v Kersnikovi satiri na Pajka, se glasi takole:

Nek pajek je mrežo razpél,
da káko mušico bi vjel,
po zmoti pa zgrabi čebélo,
ki ima med in pa — želo.
Gorjé, če čebela ga vpiči!
Življenje neznatno mu vniči,
da v veke bo spal med mrlíči...
Čebela pa vsmili se pajka;
da stara ne bode mu plakala majka,
sirota pa dálje živi,
po stari navadi naj mreže si spleta,
po zračnih vrveh glumač naj leta;
vendär pa čebele naj v miru pusti,
po svoji naj šegi mušice lovi!

Dr. Janko Pajk (1837—1899), filozof, kritik, urednik. Bil je profesor v Gorici, Kranju, Mariboru; zaradi narodne politike prestavljen v Brno, potem na Dunaj. S filozofskimi teoretičnimi nazori se je nesrečno zapletel v literarne polemike, mnogo ravno z dlakopcepsko kritiko Gregorčičevih pesmi.

Str. 18: *Taaffe Edvard*, predsednik dunajske vlade (1879—1893), ki je bila Slovanom prijaznejša od drugih. — *Anton Kos-Cestnikov*, tudi s psevdonimom „Spectabilis“, je kot publicist iniciativno posegal v slovenska javna vprašanja; bil je v pravniški službi v Zagrebu. — *Elastikarji* (Fran Šuklje, sodnik Fran Višnikar in Kersnik) so bili zmernejša (= elastična ali prožna) skupina pristašev dunajske vladne stranke, od katere so upali več doseči zlepa kakor pa z radikalno (načelno) politiko, katere glavni zagovorniki so bili tedaj dr. Valentin Zarnik, Ivan Hribar in dr. Ivan Tavčar. Ker so »radikalci« imeli v rokah »Slov. Narod«, je ustanovil Šuklje za svojo politiko »*Ljubljanski list*«; izhajal je (kot večerna priloga deželnemu uradnemu časniku) l. 1884. in 1885. — *Vieux Saxe* = star saksonski porcelan, takrat moderen posebno v modro barvan. Simbolično hoče Kersnik s tem naslovom šaljivo označiti modo svojih listkov. — »*Slovan*«, političen in leposloven list (1884—1887) je bil deloma konkurent Lj. Zvonu. Ustanovil ga je Iv. Hribar z radikalnim in slovanskim programom in ga izdajal skupno z drjem. I. Tavčarjem, ki mu je dopolnil leposlovní program. — *Vatroslav Holz*, s psevdonomi Prostoslav Kretanov, Olčev Igo in Lovro Anželov (1844—1914); bil je pod Hribarjevim ravnateljstvom uradnik zavarovalniške »Banke Slavije«. Popisoval je zanimive spomine s potovanj in obiskov pri znamenitih možeh. Kersnik je satirično posnel njegova potovanja »*Križem domovine*«, objavljena v »*Slovanu*«, in oponašajoč tudi njegov psevdonim se je podpisal: Kretoslav Prostanov. — *Travestija*, po kaki znameniti pesmi prirejena enaka pesem po obliki, a šaljivo premenjena vsebina. — »*Mušice*«. L. 1895. je Kersnik propadel pri deželnozborskih volitvah kot kandidat narodnonapredne stranke nasproti tekmeцу »katoliškonarodne stranke«. Za poslanca ga je potem izvolila sicer »Trgovska in obrtna zbornica« kot svojega zastopnika, političnim nasprotnikom pa se je maščeval z zabavljicami; »Sl. Narod« jih je prinašal med dnevnimi vestmi. — Dr. Anton Mahnič (1850—1920), verski in politični ideolog, je ostro posegal v slov. slovstvo s kritiko.

Str. 19: — *Noblesse oblige* = plemiške dolžnosti, t. j. vzvišen stan ima vzvišene dolžnosti. — *Dosledni realizem* je toliko ko pravi realizem, »objektivno« slikanje, t. j. brez idealiziranja.

Str. 21: *Jara gospôda* = nova, mlada gospôda; izraz z zaničljivim pomenom: napihnjena gospôda, ki kaže ošabnost in

oblastnost, da zakrije svoje poreklo iz preprostega stanu. Drastično karakterizira jaro gospôdo srbski pregovor: »Kad se vlašce pogospôdi, gore vlašce nego pašce.« — Jara setev = spomladanska setev.

Str. 22: V povesti »Očetov greh« primerjaj snov Jurčičeve povesti »Sosedov sin«, zajeto tudi iz gruntarskega in kajžarskega življenja, a z drugačnim motivom in drugačno vsebino!

Str. 23: *Rejenka*. Kako značilna je bila rejenka za Stritarja, primerjaj v Prijateljevem uvodu v »Stritarjevo antologijo«, str. 4 in 5! »Na tej (= domači) ,trati' je Stritar pisateljval in sanjaril z deklico, o kateri bi se moglo reči, da je osrednja ženska postava vsega njegovega pesniškega delovanja, središče, okrog katerega se je gibal vse njegovo čustvovanje, skrivnostni ženski ideal, ki ga je dvignil pesnik na visoki piedestal svojih sanj. To je bila sosedova — Rejenka...« O njej je zlagal pesmi, pisal povesti in rejenka je glavna oseba tudi v njegovem najpomembnejšem romanu »Zorinu«. Ime »Rejenka« je ohranil celo v nemškem prevodu svoje romane neizpremenjeno. Dr. I. Prijatelj simbolično postavlja rejenko kot Stritarjevo — Muzo. — Tragiko preužitkarjev primerjaj n. pr. tudi v drami dr. Alojzija Remca: »Preužitkarji«. — Motiv in snov »Nove železnice« primerjaj n. pr. tudi v komediji nemškega dramatika Ludvika Thoma »Lokalna železnica«, ki je izšla v slovenskem prevodu v zbirki gledaliških iger »Oder«, l. 1923., 5. zv. — Za Družbo sv. Mohorja so pisali poučne povesti v primernejšem preprostem slogu in z vzgojno tendenco n. pr. Jurčič, Tavčar, Mencinger, Stritar in celo Cankar, ki je sicer načelno odklanjal didaktičnost v umetnem slovstvu.

Str. 24: *Kersnikov jezik in slog*. Med primeri časnikarskega vpliva navaja dr. A. Breznik v svojem referatu (Dom in svet, 1935, str. 78 in 79) n. pr. takele besede: ,znati' v pomenu ,vedeti', ,idem' za ,grem', ,pohod' za ,obisk', ,vznesitost' za ,zamaknjenost', in tudi izraze, ki so se močno udomačili tudi pri drugih pisateljih, n. pr. opasen, sličen, motriti, razmotrivati (za: nevaren, podoben, gledati, premišljati) itd. — Ivan Koštiál navaja (v »Življenju in svetu« 24. VII. 1937) primere nemškega vpliva na Kersnikovo sintakso in oblikoslovje, n. pr.: ubogati komu, (nam.: koga); jaz ga vem krotiti (nam.: znam krotiti); dovoljajte, gospica! (nam. dovršno: dovolite!). Nemščina namreč ne razlikuje dovršnosti in nedovršnosti glagolov po obliki, ampak po časih.

Str. 26: »*Naša pesem*« je Kersnikov odgovor na dunajski razpis Nemcem, da dobi nagrado 100 cekinov, kdor zloži najboljšo pesem za tolažbo Nemcem »v njihovem ogroženem položaju«. Kersnik odgovarja Nemcem: »Cekinov ste cesarskih sto za pesem obljubili, ki naj potoži vaše zlo, izmišljeno po sili...«

Zavrača jih, da se šopirijo z zgodovino, ki jo je ustvarila slovenska kri, a le naj pojejo to svojo »zlato«, z zlatimi cekini plačano pesem, mi jim vrnemo naš »Naprej!«, potem pa še »Slovani hej!«, da jim bo vroče v dno srca. Pesem je bila objavljena v Lj. Zvonu 1882, ponatis v Prijateljevi izdaji »Zbranih spisov« (V. zvezek) in v Erjavec-Fleretovi izdaji »Izbranih spisov za mladino«.

Kmetske slike in ljudske povesti

Izbor teh povesti je prirejen po Prijateljevi redakciji Kersnikovih Zbranih spisov, uvod pa po smernicah njegove monografije o Kersniku ter z njegovim dovoljenjem za svobodno uporabo gradiva (23.XI. 1936).

Tekst Kersnikovih spisov je prirejen pravopisno po Breznik-Ramovšem »Slovenskem pravopisu«, stilistično pa je spremenjen le v nujnih primerih, da se ohrani čim vernejša podoba Kersnikovega jezika, kolikor nista vplivala nanj že ob prvem natisku zlasti Jurčič (v Slov. Narodu) in Fran Levce (v Lj. Zvonu) in kolikor ga nista modernizirala v izdaji Zbranih spisov Vladimir Levce in dr. Ivan Prijatelj.

P o v e s t. Tudi v leposlovju sta bila priznana v dobi pred veliko francosko revolucijo (pred koncem 18. stol.) samo plemiški in duhovniški stan. Tretji (meščanski) stan se je uveljavil šele po tej revoluciji, in enako je postal osrednja postava v pripovedništvu tudi *kmet* šele po svoji osvoboditvi izpod fevdalizma in tlačanstva (po revoluciji l. 1848.). Od tedaj se razvija tipična *kmetska povest*, ali povest o kmetu, imenovana tudi »*vaška povest*«, v kateri kmet ni več rekvizit ali štafažni privesek, temveč nastopa kot realna figura, kot človek in kot izrazit predstavnik svojega stanu. (O vplivu nemške in češke »*vaške povesti*« na slovenske pripovednike glej v Prijateljevih uvodih k Tavčarjevim Zbranim spisom, zlasti I. in VI. zvezek!)

Oblika povesti je v slovenskem slovstvu stara že nad sto let. Že prvi naš povestnik Janez Cigler je poskušal s »Srečo v nesreči« (1836) naslikati v knjigi domačega, *kmetskega* človeka. Toda njegovi junaki so le domá s kmetov, v povesti pa sploh niso več kmetje, ampak le nabožnovzgojni zgledi. Idejni reformator pripovedništva France Levstik je ustvaril prvi tip naše »*kmetske*« povesti. s *klasičnim ljudskim jezikom* in narodopisno zanimivo vsebino. Toda njegov junak Martin Krpan ni pravi kmet, ampak tihotapec. Pravo kmetsko povest, to je takšno, v kateri nastopajo sami pravi kmetje, je ustvaril šele Jurčič. Kmeta pozna natanko, toda zanimajo ga predvsem romantične podobe vaških originalov, krepkih domačih značajev v boju z gospôdo, slika ga samo z dobrimi lastnostmi, njegove skrbi za družino, dom in zemljo, poudarja samobitnost svojega naroda in kmetskega stanu, popisuje

njegove zgodbe zanj in mu govori v njegovem, živem ljudskem jeziku. Enako tudi mlajši iz njegove generacije, kakor n. pr. dr. Ivan Tavčar, ki poveljuje kmeta z vsem razkošjem romantičnih čustev: »Kmet je kralj, neodvisen od vsega sveta.« In trpeče slika »slovensko kmetico, ubogo mučenico« za dom in rod (»Cvetje v jeseni« III. pogl.).

A za *realistično* kmetško povest še vsa ta generacija nima pravega smisla, ker je ne zanimajo sodobne in socialne borbe kmetškega človeka. (Prim.: dr. Fran Celestin, »Naše obzorje« v Lj. Zvonu 1883.) Tudi Kersnika spočetka še ne zanimajo ta vprašanja. (»Na Žerinjah«, »Lutrski ljudje«!) Šele ob nadaljevanju Jurčičevih »Rokovnjačev« je prvokrat resneje zadel ob ta vprašanja, ki tvorijo jedro vse realistične umetnosti. Dr. Jože Vošnjak je sprožil misel, »naj bi se »Rokovnjačem« poiskal izvor v socialnem vprašanju«, a Jurčič ni hotel o tem ničesar vedeti, hotel je le razplesti zgodovinsko snov v napet roman. Kersniku pa je bila ta misel všeč in je res deloma opravičil delovanje Vélikega Gropa s socialnimi motivi. (Prim.: Prijatelj, Kersnikovi Zbr. spisi VI. zv., str. 416 in dalje.) In koj za »Rokovnjači« je začel naslednje leto (1882) poleg še romantičnih »Lutrskih ljudi« razvijati v Lj. Zvonu galerijo *kmetških slik*; (prva: »Ponkrčev oča«).

K m e t s k a s l i k a. Slika se je razvila iz realističnega slikanja v povesti, te, za realizem najbolj tipične slovstvene oblike, v kateri zajema pisatelj dogodke neposredno iz življenja. V »sliki« pa se dejanje ne razvija v celoti, marveč kaže (ali slika) v njej pripovednik le *posamezne dogodke*, ki označujejo duševno podobo posameznih oseb, zajetih iz celotnega dejanja. V *kmetški* sliki torej slika pisatelj psihološko značilen pojav ali obraz, zajet iz kmetškega življenja.

Za *ljudsko povest* je značilna poučna in vzgojna tendenca; snovno pa se ne omejuje na samo kmetško življenje, kakor izrazita kmetška povest. Klasičen tip ljudske povesti goji Mohorjeva družba v »Slovenskih večernicah«.

Mačkova očeta.

Str. 27: Biti pri hiši za »starega«; »stari« pomeni tu prejšnjega gospodarja (sedanjega preužitkarja) za razliko od sedanjega, pravega gospodarja. Izraz »stari« se rabi v domačem žargonu, a ne zaničljivo, toda izrečno spoštovanje se izraža samo z nazivom »oče«, torej tu: »Mačkov oče«. — *Majorat* = dedni red, ki daje prvenec prednosti tudi pri dediščini; *maior* (lat.) = večji, starejši. — *Emancipacija* = osamosvojitve, osvoboditev iz nazorov tradicije.

Str. 28: Iz *novine* kuhati; novina = novi poljski pridelki; splošno pomeni: nove reči.

Str. 30: *Goldinar*, star avstrijski srebrn denar, po vrednosti približno za 30 naših današnjih dinarjev. — *Tabuliran* = intabuliran = vknjižen; vknjiži se dolg na posestvo zaradi jamstva. — »Če drugi ne — *sin njegov* ga bo vrgel iz bajte...« Kersnik ima tu: *sin svoj*; bolje bi bilo: njegov lastni sin.

Otroški dohtar.

Str. 33: *Jerob*, ljudski izraz za: varuh, skrbnik mladoletnih otrok; imenuje ga sodišče kot *nadvarstvena oblast*, kateri so varuhi neposredno odgovorni za izvrševanje skrbniških dolžnosti v korist varovancev. — *Danj*, -i, fem.; dajatev.

Str. 34: *Izoratnik* pomeni tu neizoran pas med njivami. — *Prepeljak*, samec prepelice. — (Namesto »sprehod« je rabil Kersnik tu: »razhod« od »razhoditi se«.)

Str. 39: *Akti* = uradni spisi o kaki določeni zadevi. — *Brdāk* = brdek; človek s čedno postavo je brdek. — Gorši = lepši, zalši.

Str. 40: *Stoprāv* = šele. (Stritar je napisal zoper ta izraz satiričen listek v Zvonu 1870.)

Kmetska smrt.

Str. 45: To se *razumeje*; redkokdaj rabljena oblika, ima jo n. pr. Gregorčič v »Veselem pastirju«: *živejem* po pameti zdravi.

Str. 46: *Božje* ga je metalo; ljudski izraz za: božjast. — *Fatalizem* = popolna vdanost (vera) v usodo. — *Škópnik* = otep slame, povezek slame. — *Rumeni lapor* = jedrat apnenec, mešan z glino; čim več je primešane gline, tem mehkejši je lapor; imamo tudi sivi lapor.

Str. 47: *Škopa* = zavravnana in v škopnike povezana slama; škope rabijo za pokrivanje strehe. — *Kâp*, -i, = podaljšek strehe čez zunanji zid; pomeni tudi rob strehe, odkoder se odteka voda.

Str. 48: *Apatičen* = brezčuten. (Tu v kmetski povesti ta izraz ni primeren za slog ljudskega jezika.) — Po *može* poslati; »možje« = priče pri ustni oporoki.

Str. 49: *Vivček* = kratka pipa za tobak.

Str. 50: *Bališče* = bala = nevestina oprema, premično imetje za hišo in dom. — *Rimska maša* = slovesna maša z latinskim petjem. — *Sedmina*; tu pomeni gostijo, ki jo prirede najbližji domači po končanem pogrebu za sorodstvo in bližje prijatelje umrlega. Včasih so jo prirejali in ponekod jo še zdaj prirejajo sedmi dan po sorodnikovi smrti; od tod ime.

Kako je stari Molek tatú iskal.

Str. 53: *Moravško* = pokrajina okrog Moravč. — Denar vzeti kakor za *maslo* = drago prodati; maslo pomeni tu prisposodobno za dragoceno tržno blago.

Str. 54: *Limbarska gora*, visoka 770 m, znamenita božja pot nad Moravčami.

Str. 55: *Stara*, v ljudskem žargonu tako ogovarja mož ženo; v tej zvezi nima zaničljivega pomena, pač pa kaže ono trdost v preprostem, »domačem« razgovoru, ki se brani sladkobnih izrazov. (Primerjaj izraz »stari« zgoraj k str. 27!) — *Jarevina* = spomladanska setev, v razliko od ozimine = jesenske setve. (Prim. izraz »jár« zg. k str. 27!)

Str. 56: *Oratar*, v prvotnem pomenu: orač, potem splošno poljedelec, kmet. (Primerjaj ta izraz v Koseskega pesmi o slovenskem oratarju, ali v nekaterih Gregorčičevih pesmih!) — Je *zapovedal* in *veleval*; *zapovedal* = *zapovedoval*; rabi se ta oblika v ponavljalnem pomenu sicer redkeje; tvorjena je analogno po onih glagolih V. vrste, od katerih navadno ne tvorimo oblik po VI. glagolski vrsti, n. pr.: *posédati*, je *posedal* (namesto: *posedévati*; — *posedovati* pa ima drugačen pomen: v posesti imeti). — *Kamra* = izba, domača spalnica. — *Jaška* = škatala.

Str. 58: *Prežilka*, pražiljka = rdeča barva za pirhe.

Str. 62: *Sodišče na Brdu*, pogosto prizorišče dogodkov v Kersnikovih povestih, imenovano po načelih pravega realizma s pravim imenom, kar pa je povzročalo pisatelju sitnosti; prim. str. 20. — *Nečem*, strogo književna oblika: *nočem*.

Str. 63: *Obstati*, udomačen ljudski izraz za: priznati; *obstati*, nem.: *gestehen*.

Str. 66: *Ded*, na Štajerskem pol resen pol šaljiv naziv za starejšega moškega; žena imenuje tako tudi svojega moža.

Str. 67: *Izbuljiti oči* = iztegniti jih. (Toda: *buliti* = *mukati*.)

Str. 68: *Križavec*, križavec, star srebrn denar. — *Kolomon*, čarovniška knjižica, s katero so sleparili neuke ljudi. — *Ris* = čarobni krog, preko katerega hudič nima oblasti do tistega, ki stoji v krogu. — *Seženj*, en cel korak, kolikor se prestopi ena noga; tudi: *klaftra*.

Str. 69: *Oljska gora* pri Velenju, božja pot; Velenje, znan rudniški kraj, leži ob progí Celje—Dravograd. — *Sv. Roka dan* je 16. avgusta.

Str. 70: *Polovnjak*, stara mera, za 5 veder velik sod ali kàd; vedro drži okrog 56 litrov.

Str. 71: *Svinjski lonec*, lonec za kuhanje krme svinjam.

Str. 76: Vrgel ji je storž *ob glavo*; običajen izraz je: *v glavo* komu kaj vreči.

Znojilčevega Marka božja pot.

Str. 78: *Znojile*. Oba kraja s tem imenom sta resnična, kakor ju popisuje Kersnik. Znojile povestnega junaka Marka spadajo v lukoviško občino (Lukovica), druge pa v občino *Podhruško*, oboje v kamniškem okraju, oboje prav majhni vasi; Znojil poznajo naši krajevni leksikoni še več, n. pr. v litijskem okraju tudi kar dvoje. — *Dimka*, krava dimaste barve. — *Mavra*, črnomarogasta, pa tudi črna krava. — *Plaskovje* za drobnico, kup nagrabljenе ali natrgane, navadno listnate krme za drobnico (ovce in koze).

Str. 79: V ozadju sive *kamniške* in *koroške* planine; tu ni lastno ime, temveč pomeni splošno gore nad Kamnikom in na Koroškem, zato je pisano z malo začetnico. — *Muzast*, porogljiv; muzasta krava = tudi krava z nazaj zakrivljenimi rogov. (Rabi pa se izraz „muzast“ tudi v pomenu „brez rogov“: muzasta in rogata drobnica.)

Str. 80: *Gorska trdina* pomeni tu gorsko travo, za razliko od mehkejšę v dolini.

Str. 81: *Žrd* ali drevo = dolg, težak drog, kakršne navadno rabijo za povezovanje, pritrdjanje visoko naloženega sena na vozu. — *V kobal sesti*, kobaliti = zajahati, raznožno sesti, n. pr. na hlod. — *Bunda*, brunda, *dromlja* (navadno plur.: dromlje), vrste glasbil kakor orglice.

Str. 82: *Šestica*; po starem šestinskem sistemu denarnih enot je veljala šestica = 6 krajcarjev. — *Petica* = 5 grošev. Šmarna (= šentmarijina) petica = srebrnjak z Marijino podobo. — *Groš* = 3 krajcarji. — *Krajcar* (križavec) je v starem denarju najmanjša enota.

Str. 90: „*Znojile št. 1.*“. Za realista je več ko nenavadno, da bi se v obojih Znojilah vse tako čudovito ujemale: skoraj popolnoma enaka pot, kraj, naselje, hiša z gospodarskimi poslopji, a nazadnje še celó hišno ime Znojilec. Zdi se ne samo neresnično, ampak sploh neverjetno. Toda po psihološki utemeljitvi dogajanja v Markovi duši je vse verjetno, a tudi zunanja snov zgodbe vzbuja verjetnost resničnosti, ako pomislimo, kako so si taka gorska naselja v istem okraju podobna ravno v najbolj značilnih potezah; kmetski domovi pa so si podobni nele v zgradbi, ampak tudi po notranji opreми. A tudi »Znojile št. 1.« niso nikak romantično fantastičen in neverjeten domislek; naselje je dobilo ime po *prvem* naseljencu, tako da to sploh ni neverjetno, zakaj imajo v obeh naseljih pri 1. hišni številki enako hišno ime Znojilec. Kar pa vidi in čuti ubogi Marko drugače, je razložil pisatelj psihološko prepričljivo: »Doma je, a od včeraj na danes se je nekaj izpremenilo!« (Str. 90.) Pisatelj je ohranil tako vseskozi realistično doslednost tudi v zunanji zgodbi, ne glede na to, da je zajel povest po vsebini,

osebah in krajih skoraj docela iz resničnega življenja in da je ohranil celo imena popolnoma neizpremenjena. (Primerjaj Erjavec-Fleretovo opombo v Kersnikovih »Izbranih spisih za mladino«, str. 407!) Marko se je res izgubil in njegova mati je prišla prosit lukoviškega župana (pisatelja Janka Kersnika), naj poižve, kam se je izgubil njen sin Marko. In Marka so res našli v onih drugih Znojilah v podhruški občini.

Nad navadno zgodbo pa povzdiguje povest čudovito lepo in plastično naslikana psihološka podoba ubovega Znojilčevega Marka.

Popravi:

Na 46. strani v zadnji vrsti pred zadnjo besedo *ter* vstavi vejico!

Enako na 86. strani v 6. vrsti za besedo *licem* vstavi vejico!

Vsebina

	Stran
Uvod	5
Kersnikov dom in rod	7
Pisateljevo življenje	8
Podlistkar in kritik	11
Pripovednik	19
Kersnikov jezik in slog	24
Slovstvo	25
Kmetske slike	28
Mačkova očeta	28
»Otroški dohtar«	33
Kmetska smrt	45
Ljudske povesti	52
Kako je stari Molek tatu iskal	52
Znojilčevega Marka božja pot	78
Opombe	101

